

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 41.

Onsdagen den 10 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 73 och 74.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225 angående försvarsväsendets ordnande, nr 226 med förslag till värnpliktslag och nr 227 med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen), ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen. *Ang. försvarsväsendets ordnande.*

Till särskilda utskottets behandling hade i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende och vad därmed ägde sammanhang, överlämnats Kungl. Maj:ts propositioner

nr 225, angående försvarsväsendets ordnande,

nr 226, med förslag till värnpliktslag, och

nr 227, med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen).

Därjämte hade till utskottet överlämnats ett flertal i dithörande ämnen inom riksdagens kamrar väckta motioner.

Utskottets nu föreliggande utlåtande var indelat i tre huvudavdelningar, nämligen I. Försvarsväsendets ordnande, II. Värnpliktslagen och III. Fartygsuttagningslagen. Utskottets hemställan i huvudavdelningen I var indelat i fyra särskilda punkter, av vilka den första innehöll ett flertal avdelningar och underavdelningar. Utskottets hemställan i huvudavdelningen II var indelat i tre punkter, av vilka den första innehöll ett förslag till värnpliktslag.

Vid utlåtandet voro fogade sex reservationer.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Åkerberg: I avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1 hemställer jag, att densamma må äga rum på följande sätt:

De tre huvudavdelningarna av utlåtandet: I. Försvarsväsendets ordnande. II. Värnpliktslagen och III. Fartygsuttagningslagen behandlas var för sig i ordningsföljd, därvid utskottets hemställan i vardera av de två förstnämnda huvudavdelningarna företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1 av utskottets hemställan i huvudavdelningen I. Försvarsväsendets ordnande föredrages på det sätt, att först behandlas utskottets förslag beträffande arméns organisation på högre och lägre truppförband samt där- efter utskottets övriga förslag i den ordning de i utlåtandet förekomma, där-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

vid de skilda avdelningarna och underavdelningarna efter herr talmannens beprövande må föredragas var för sig eller sammanförda till smärre grupper.

Sedan ifrågavarande punkt 1 blivit på nyss angivet sätt genomgången, föredrages ingressen till utskottets hemställan under samma punkt.

Punkten 1 av utskottets hemställan i huvudavdelningen II. Värnpliktslagen företages till avgörande på det sätt, att först föredrages utskottets förslag till värnpliktslag paragrafvis, med iakttagande av att 24 och 27 §§ behandlas före de övriga paragraferna samt att ingress och rubrik förekomma sist, varefter utskottets hemställan föredrages.

Texten till utskottets särskilda förslag under punkten 1 i huvudavdelningen I och till utskottets förslag till värnpliktslag må ej behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, må denna omfatta utlåtandet i dess helhet.

Vad herr Åkerberg sålunda hemställt bifölls.

Huvudavdelningen I. Försvarsväsendets ordnande.

I propositionen nr 225 angående försvarsväsendets ordnande hade Kungl. Maj:t, under återopande av ett vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 27 mars 1936, föreslagit riksdagen att — under förutsättning av bifall till det förslag till ny värnpliktslag, som innehölls i den nämnda dag avlåtna propositionen nr 226 — besluta på sätt propositionen utvisade.

De motioner, som väckts i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsväsendets ordnande, kunde särskiljas i följande grupper, nämligen:

- 1) motioner, som innefattade fullständiga, från Kungl. Maj:ts proposition avvikande förslag eller eljest avsågo försvarsorganisationen i dess helhet;
- 2) motioner, som avsågo endast vissa delar av försvarsväsendet och berörde
 - a) försvarsväsendets ledning,
 - b) lantförsvaret,
 - c) sjöförsvaret,
 - d) flygvapnet,
 - e) för flera försvarsgrenar gemensamma frågor samt
 - f) särskilda frågor av mera fristående natur.

Till förstnämnda grupp av motioner hörde herr Hamrins m. fl. motion i första kammaren nr 377 och herr Pehrssons i Bramstorp m. fl. därmed likalydande motion i andra kammaren nr 756, herr Bagges m. fl. motion i första kammaren nr 381 och herr Skoglunds m. fl. därmed likalydande motion i andra kammaren nr 752, herr Ossbahrs motion i andra kammaren nr 731, herr Meyerhöffers m. fl. motion i andra kammaren nr 760, herrar Hagbergs i Luleå och Brädefors' motion i andra kammaren nr 774 samt herr Kilboms motion i andra kammaren nr 777.

Herr *Hamrin* m. fl. och herr *Pehrsson* i Bramstorp m. fl. hade i sina förenämnda motioner hemställt, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 225 måtte antaga ett såsom bilaga till motionerna fogat förslag till försvarsväsendets ordnande.

Herr *Bagge* m. fl. och herr *Skoglund* m. fl. hade i sina berörda motioner hemställt, att riksdagen måtte, med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 225 i de delar, som av en vid motionen fogad bilaga framginge, besluta antaga den i bilagan angivna försvarsorganisationen, därvid dock herr *Borell*, som un-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

dertecknat motionen i förta kammaren nr 381, anført, att han i fråga om organisationen av försvarsstaben samt beträffande ökningen av de med armén och marinen samverkande flygflottiljerna vidhölle den mening, som av honom angivits i till försvarskommissionens betänkande fogade reservationer.

Herr *Ossbahr* hade i sin motion nr 731 hemställt, att riksdagen vid fattandet av sina beslut angående försvarsväsendets ordnande och därmed sammanhängande spörsmål måtte så långt sig göra läte taga hänsyn till de i motionen framlagda synpunkterna och anförda önskemålen.

Herr *Meyerhöffer* m. fl. hade i sin motion nr 760 hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta försvarsväsendets ordnande i enlighet med det förslag, som innefattades i motionen.

Herrarna *Hagberg* i Luleå och *Brädefors* hade i sin motion nr 774 föreslagit, att riksdagen skulle besluta avslå Kungl. Maj:ts propositioner nr 225, 226, 227, 228 och 229.

Vidare hade herr *Kilbom* m. fl. i sin motion nr 777 föreslagit, att riksdagen måtte avslå regeringens proposition nr 225.

I motionen I: 413, vilken av utskottet hänförts till gruppen 2 f), hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen vid prövningen av propositionen om försvarsväsendets ordnande ville, efter föredöme av de tyska och franska konstruktiva fredsplanerna för Europa, uttala sig för och hos Kungl. Maj:t äska:

1:o) att försvarsfrågan och fredsfrågan omsider sammanfördes till ett odelat problem;

2:o) att i sådant syfte övervägdes en allsidig konstruktiv plan till en internationell rättsordning för alla världsdelar, byggd på rätt, sanning och fred samt ej på rustningar och folkförbundsstrid;

3:o) att därvid även övervägdes förslag till en ingående revision av det nuvarande folkförbundets idéer och organisation;

4:o) att dessa överväganden skedde i samråd med Nordens övriga stater för framläggandet av en gemensam fredsplan, riktad till staterna och folkförbundet;

5:o) att därefter resultatet av dessa överväganden skyndsamt förelades riksdagen.

Punkten 1 av utskottets hemställan.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, om antagande av ny värnpliktslag och med förklarande, att Kungl. Maj:ts proposition nr 225 angående försvarsväsendets ordnande icke kunnat av riksdagen oförändrat godkännas — måtte bifalla vad utskottet, i anledning av samma proposition ävensom de i ärendet väckta motionerna, under punkten föreslagit.

I enlighet med den antagna föredragningsordningen föredrogs nu

Utskottets förslag beträffande arméns organisation på högre och lägre trupper.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 225 hade under rubriken Arméns organisation på högre och lägre trupper framlagts bland annat följande förslag: Arméns trupper organiseras på fyra arméfördelningar, Övre Norrlands trupper och Gotlands trupper.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Övre Norrlands trupper skola bestå av Norrbottens regemente, Västerbottens regemente, Bodens artilleriregemente, Bodens ingenjörkår och ett intendenturkompani.

Gotlands trupper skola bestå av Gotlands infanteriregemente och Gotlands artilleriregemente.

Arméns övriga truppförband uppdelas på de fyra arméfördelningarna.

Utskottets nu föredragna förslag var i motsvarande del så lydande:

Arméns truppförband organiseras på fyra arméfördelningar, Övre Norrlands trupper och Gotlands trupper.

Övre Norrlands trupper skola bestå av Norrbottens regemente, Västerbottens regemente, Norrlands dragonregemente, Norrbottens artillerikår, Bodens artilleriregemente, Bodens ingenjörkår och ett intendenturkompani.

Gotlands trupper skola bestå av Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår, vartill kommer Fårösunds kustartillerikår.

Arméns övriga truppförband uppdelas på de fyra arméfördelningarna, varvid vissa truppförband skola vara armétruppförband.

I en av herrar *Bagge, Gustafson* i Domö, *J. B. Johansson, Skoglund, Magnusson* i Skövde och *Anderson* i Norrköping vid utlåtandet avgiven reservation hade föreslagits, att utskottets hemställan skulle i vissa angivna delar erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade. Under den nu förevarande rubriken hade med avseende på de högre truppförbanden föreslagits följande:

I övre Norrlands trupper ingående Norrbottens artillerikår ändras till Norrbottens artilleriregemente, varjämte ett tygkompani tillkommer; i övrigt lika med utskottets förslag.

I en annan reservation, av herrar *Åkerberg, Johan Nilsson* i Malmö, *Lindström, Branting, Wahlmark, Eriksson* i Falun *Lindqvist, Törnkvist* i Karlskrona, *Vougt* och *Ward*, hade hemställts, att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, om antagande av ny värnpliktslag — måtte bifalla vad reservanterna, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 225 ävensom de i ärendet väckta motionerna, i reservationen föreslagit. Reservanternas förslag rörande arméns organisation på högre och lägre truppförband överensstämde med det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Slutligen hade herr *Lindberg* i Umeå i en vid utlåtandet avgiven reservation yrkat, att riksdagen måtte besluta

1:o) att avslå Kungl. Maj:ts propositioner nr 225—227, särskilda utskottets förslag samt de motioner, i vilka påyrkats antagande av organisationsförslag berörande militärväsendet; och

2:o) att bifalla motionen I: 413 av Carl Lindhagen.

Herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman, mina herrar! Vi glida med all sannolikhet fram mot en politisk kris. Detta hindrar i alla händelser icke ett konstaterande från regeringsbanken, att i själva försvarsfrågan i egentlig mening motsättningarna äro mindre och atmosfären lugnare än vid tidigare försvarslösningar. Avrustning är i nuvarande tidsläge ingalunda en praktisk politik. Allmän enighet råder om nödvändigheten av ett militärt försvar av en betydande styrka för att trygga nationens rätt att leva i fred och själv bestämma över sina handlingar. Om försvarets uppgifter finnas egentligen icke några avsevärt delade meningar. Vissa tidigare stridsfrågor, t. ex. värnplikts tidens längd, spela för närvarande icke någon nämnvärd roll. Överfallsplaner från främmande länder framföras icke på allvar som argument för den aktu-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ella förstärkningen av försvaret. Opinionsbildningen från både militärt och civilt håll har varit relativt lidelsefri, även om det i verkligheten gnisslat väl starkt mellan försvarsgrenarna. Man har från olika håll kommit varandra närmare. Det är, synes det mig, en stor vinst för hela den svenska nationen, ty om någonsin den nationella samhörigheten och sammanhållningen vore på sin plats, så är det i denna fråga och nu. Må det, även om det kommande försvarsbeslutet går regeringen och socialdemokraterna emot, vara mig till-låtet att uttala en förhoppning från regeringen och från socialdemokratien, att försvaret i de kommande åren icke skall vara en söndringens, stridens och partilidelsernas fackla inom den svenska nationen!

Skiljaktigheterna i den principiella motiveringen för de båda försvarsförslagen, regeringens och utskottets, varom den avgörande meningsbrytningen står, äro enligt mitt förmenande ganska obetydliga. Det är samma tema med små variationer. Den militära sakkunskapen har med utgångspunkt från vissa antagna krigsfall sökt matematiskt konstruera behovet av stridskrafter inom olika försvarsgrenar. Men varken kommissionen eller det utskott, vars förslag nu föreligger, har i sina organisationsförslag dragit konsekvenserna av dessa strategiska beräkningar. Blott ett enda exempel: För att möta ett krigsfall i övre Norrland skissera de strategiska utredningarna möjligheten av ett anfall över landgränsen och ett samtidigt landstigningsförsök över Bott-niska viken. För att möta det första anfallet räknas med fyra krigsfördelningar och för det senare likaledes fyra. Utskottet har liksom kommissionen räknat med sex fördelningar för hela riksförsvaret. Man anser uppenbarligen för att tala med kommissionen själv, att »krigsfall, som kunna direkt syfta till Sveriges betvingande, för närvarande icke behöva anses aktuella». I den detaljerade utformningen av det specifika Norrlandsförsvaret framstår detta än mera tydligt. Kommissionen inskränker i verkligheten trupperna i övre Norrland till en säkerhetsbesättning i Boden, låter landstormen huvudsakligen sköta det första försvaret, offentliggör en strategisk plan om övre Norrlands uppgivande ned till Luleålinjen, innan det verkliga försvaret börjar. Man återgår till de redan av 1919 års försvarsrevision utdömda befälsförhållandena med samme man som chef för Bodens fästning och övre Norrlands militär-område. Man skapar ingen flygförläggning i den övre halvan av Sverige norr om Östersund, man indrager Västerbottens regemente och man blottar sålunda den långa kusten från Gävle till Haparanda på infanteriregementen. Varje detalj av denna konstruktion av Norrlandsförsvaret bevisar, att kommissionen icke har trott på dessa krigsfall. Annars skulle den självklart ha kommit fram till en helt annan försvarsordning.

Nu har utskottet visserligen i denna del av försvarsproblemet jämkat på kommissionens förslag, delvis efter regeringsförslagets anvisningar — jag tänker närmast på bibehållandet av Västerbottens regemente för övre Norrlands försvar — men såväl utskottets som kommissionens ställningstagande till detta speciella försvarsproblem har enligt min mening rubbat grundvalarna för försöken att från vissa krigsfall matematiskt räkna sig fram till försvarsbehovet i arméfördelningar, flygflottiljer o. s. v. En mera realistisk motivering för den nya försvarsorganisationen har man, synes det mig, i kommissionens uttalande, att »rikets försvar bör erhålla en sådan styrka och sammansättning, att det med hänsyn till det labila inter-nationella läget kan utgöra ett verksamt medel i statsledningens hand vid främ-jandet av en fredsbevarande svensk politik». Denna målsättning för en ny svensk försvarsorganisation kan helt underskrivas, och den är även regerings-förslagets. Vid internationella krigsförvecklingar bör Sveriges försvar ha en sådan styrka, att främmande stater finna med sin egen förmån förenligt att

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

underlåta att pressa vårt eget land. Det bör kunna ge en nödig respekt åt Sveriges vilja att leva sitt oberoende liv vid sidan av andra ovidkommande krigiska förvecklingar samt att på samma gång fylla sina förpliktelser till den internationella rättsordningen. Ett försvar med den uppgiften kan icke bara inskränkas till en formell vakthållning. Det kan även bli fråga om ett *allvarligt* försvar mot ett *allvarligt* försök att binda Sveriges självbestämningsrätt. Att fixera ett försvar med den uppgiften kan aldrig bli en matematisk fråga. Det är självklart, att det är en omdömesfråga. Regeringsförslaget tillgodoser enligt mitt och regeringens förmenande väl den angivna synpunkten genom att omedelbart bota de väsentliga brister i utbildningen, i befälskadrer och materiel, som föreligga, och genom att åt varje försvarsgren giva ett betydande mått av militär effektivitet.

Högerreservanterna ha åt utskottsförslaget till försvarsorganisation givit ett mycket vackert överbetyg. Det heter i den Baggeska reservationen: »Den förstärkning av rikets försvarskrafter, som vid bifall till utskottets hemställan möjliggöres, är förvisso betydande. Som nationell viljeyttring torde ett riksdagsbeslut i överensstämmelse med detta förslag få en stor betydelse.» Man kan efter ett sådant överbetyg icke med någon grad av rättfärdighet åt regeringens försvarsorganisation, som visserligen ger ungefärligen 18 miljoner kronor mindre än utskottets, men nästan samma summa mera än vad som nu utgår till försvaret, ge ett blankt underbetyg och karakterisera ett riksdagsbeslut efter de linjerna som en nationell viljeyttring till döds.

Icke heller i fråga om den organisatoriska utformningen av försvaret finnes anledning att överdriva skiljaktigheterna. Regeringsförslaget har ingalunda, som det sagts från sina håll, fallit under bordet. Regeringens och utskottets försvarsorganisationer skilja sig, som jag nyss nämnde, i fråga om kostnaderna och i fråga om omfattningen av armén, kustartilleriet och flyget. Men grundvalen är densamma. Den inre organisatoriska uppbyggnaden är densamma och kvaliteten är för båda organisationerna densamma. I fråga om flottorganisationen är, som herrarna väl känna till, till och med regeringens förslag och den av utskottet godkända organisationen kvalitativt väsentligt starkare än vad kommissionens förslag för sin del var. Om man undantager försvarsstaben och frågan om den militära förvaltningens underordning under försvarsgrenscheferna, så har försvarsutskottet praktiskt taget över hela linjen följt regeringens förslag, när det gäller den inre organisationen, i alla de fall rörande densamma, där detta har avvikit från kommissionens förslag. I själva verket baseras utskottsförslagets organisation i dessa avseenden lika väl på regeringens som på försvarskommissionens förslag.

Låt mig exemplifiera! Utskottsförslaget räknar i enlighet med regeringens hemställan och i olikhet med kommissionens icke med en gemensam överbefälhavare i fred och icke heller med en gemensam byggnadsförvaltning för samtliga de olika försvarsgrenarna. Inom armén behålles, som jag nyss nämnde, Västerbottens regemente för övre Norrlands försvar och både militärbefälhavaren för övre Norrland — han erhåller nu ett annat namn — och kommandanten vid Bodens fästning behållas såsom självständiga militära organ. Stridsvagnsförbanden sammanföres med vissa infanteriregementen. Den av kommissionen starkt reducerade fältläkarkåren, alltför radikalt nedskuren, arméns befälskadrer och arméns reservstat beräknas i det stora hela enligt regeringens förslag. Dess program i fråga om officersutbildningen följes, och krigsskolan stannar enligt gammal god tradition på Karlberg. Regeringsförslagets och icke kommissionens flotta blir försvarsutskottets flotta. Flottans personalbehov, sjöstridskrafternas sammansättning, rustningsplanens storlek för sommar och vinter, anslagen till krigsberedskap och övningar, till underhåll av flottans fartyg

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

och byggnader, till teknisk materiel — i alla dessa avseenden följes regeringsförslaget. Den av regeringen föreslagna typutredningen godkännes och skall, som regeringen vill, komma till stånd »inom nära framtid», som orden falla, och den skall gälla såväl artillerifartyg som övriga stridsfartyg. I de närmaste årens ersättningsbyggnad upptages enligt regeringsförslaget jagare av den större typen. Flygvapnets underofficersskola samt bomb- och skjutskola organiseras permanent i överensstämmelse med regeringens hemställan. Regeringens plan i fråga om finansieringen av de stora byggnadskostnaderna godkännes, varigenom belastningen av fjärde huvudtiteln som bekant undvikes. Den gjorda uppräkningsförslaget är visserligen lång, men den skulle ändå kunna göras längre. Jag har gjort den uteslutande därför, att man från vissa håll, särskilt omedelbart efter framläggandet av regeringens av mig utarbetade förslag, fällde det omdömet, att detta förslags uppbyggnad präglades av nonchalans och var synnerligen illa hopkommet. Uppräkningsförslaget räcker till för att klarlägga, att regeringsförslaget till en ny försvarsordning i sin inre organisatoriska utformning är lika hållbart och lika omsorgsfullt utarbetat, rent militärt sett, som kommissionens förslag — man må sedan ha vilka meningar som helst och tvista hur mycket man vill i fråga om kostnaderna och omfattningen av förslaget.

Med tillfredsställelse noteras givetvis från min sida, att utskottsförslaget i överensstämmelse med regeringens förslag korrigerat den alltför snäva behandling, som flottan onekligen rönt i kommissionsförslaget, och att det vidare upptagit regeringsförslaget krav på ett nytt övervägande av de fartygstyper, som böra ingå i flottorganisationen, ett problem, som, synes det mig, försvarskommissionen väl lättvindigt skilde sig från. Att ersättningsbyggnaden och moderniseringen av artillerifartygen, såsom utskottet föreslagit, påskyndas, är i och för sig sympatiskt. Jag har dock på den punkten en liten reservation att göra. Jag vill till den efter mig kommande herr Hamrin rikta den frågan, om verkligen utskottet menar fullt allvar med sitt förslag i fråga om ersättningsbyggnaden under den andra och sista femårsperioden. För denna räknar utskottet med en totalsumma av 19.2 miljoner eller en summa av 3.84 miljoner om året. Detta förutsätter självklart, att typutredningen, som enligt utskottets och min mening bör äga rum i början av den första femårsperioden, icke har någon som helst effekt på ersättningsbyggnaden och på kostnaderna under den senare perioden. På denna punkt synes det vara ställt utom varje tvivel, att utskottsförslaget med full visshet i en framtid skall visa sig vara icke hållbart.

Regeringsförslaget motståndare ha såsom förslaget kanske största svaghet anfört, att dess flygvapen är en lätt bombflottilj och en medeltung bombflottilj mindre än vad utskottets flygvapen är. Jag vill där för det första anmärka, att regeringsförslaget flygvapen med dess mot nu fördubblade kostnader ändock innebär en ansevärd förstärkning av vårt nuvarande flygvapen och det bestånd, som det för tillfället har. Jag vill för det andra anmärka — och där vill jag hålla mig något längre — att under åtskilliga år framåt kommer regeringsförslaget flygvapen att ur försvarssynpunkt ställa sig lika fördelaktigt som försvarskommissionens och utskottets, beroende bland annat därpå, att uppsättningstiden i det förra fallet är sex år och i det senare fallet, som kommissionen beräknar, sju år. Den första lätta bombflottiljen skall enligt utskottsförslaget uppsättas under 1—2 övergångsåren, men den andra lätta flottiljen icke förr än under 5—7 övergångsåren. Enligt regeringsförslaget skall en lätt bombflottilj vara klar redan i slutet av 1937, alltså samtidigt med den första lätta bombflottiljen enligt utskottsförslaget. Den första medeltunga flottiljen skall enligt utskottets hemställan uppsättas under 1—3 övergångsåren och den andra flottiljen icke förr än under 3—5 övergångsåren. Regeringsförslaget medeltunga bombflottilj skall liksom utskotts-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
förslagets uppsättas under 1—3 övergångsåren. Under de första åren ställa sig alltså de båda förslagen lika i fråga om det lätta och det medeltunga bombflyget. Detsamma gäller jaktflyget, som enligt utskottsförslaget skall uppsättas 1—3 övergångsåren och enligt regeringsförslaget 1—4 åren. Armé- och marinflygflottiljerna, som äro lika i båda förslagen, skola enligt regeringsförslaget uppsättas under 5—6 övergångsåren och enligt utskottsförslaget under 6—7, d. v. s. tidigare i förra fallet. Under de närmaste åren finnes sålunda vad det gäller såväl bombflyg som annat stridsflyg ingen nämnvärd skillnad mellan regeringens och försvarsutskottets flygvapen. Det är först längre fram skillnaden träder i dagen. För det aktuella försvarsbehovet erbjuder i detta avseende regeringens flygvapen precis samma försvarskraft som utskottets.

Regeringsförslagets större återhållsamhet och försiktighet i fråga om försvarsorganisationens omfattning och kostnader bottenar icke i någon oginhet mot försvaret, utan i en strävan att för en gångs skull skapa en försvarsordning, som med någon grad av sannolikhet ekonomiskt och organisatoriskt håller under den avsedda tidsperioden. Erfarenheterna från tidigare försvarsordningar äro i det stycket föga behagliga, men kanske hälsosamma. 1901, 1914 och 1925 års kostnadsberäkningar blevo inom kort överskridna med följd att försvarsbeslutens verkställighet blev uppskjuten, begränsad, avbruten eller i viktiga delar helt inställd. Det är intet försvarsintresse, varken för försvaret i dess helhet eller för de militärt anställda, att under en statsfinansiell högkonjunktur tillskapa en försvarsorganisation, som brister sönder under sin egen tyngd, när den oundvikliga lågkonjunkturen infinner sig. Befogade farhågor föreligga, att den kraft till ekonomisk expansion utöver det från början fixerade måttet, som särskilt på grund av de hastiga militärtekniska framstegen döljer sig inom varje försvarsorganisation, skall spränga sönder såväl den ekonomiska ramen på 148 miljoner kronor, av herr Hamrin fixerad som ett absolut maximum, som även den organisatoriska ramen.

Jag har den meningen, att ett i laga ordning tillkommet försvarsbeslut bör verkställas, vem som än gör det. Det har väl tidigare icke varit helt uteslutet, att denna regering skulle komma att göra det, ehuru det funnits mycket starka reservationer mot att jag skulle göra det. Jag har för min del medverkat till regeringens inbjudan till underhandlingar om en samling efter kommissionens och utskottets kostnadslinje under vissa förutsättningar, och jag har därför naturligen även sökt tränga igenom frågan hur det skulle ställa sig vid förverkligandet av det snarligen fattade försvarsbeslutet. Jag vore icke ärlig mot mig själv och icke ärlig mot riksdagen, om jag inte på den punkten tillkännagäve, att, så långt jag kan överblicka det, finnes det tyvärr betydande svårigheter, när det gäller att förverkliga detta beslut inom den fixerade ramen.

Betydande utgiftsposter, antingen oundvikliga eller sannolika, äro icke medtagna. Utspisningen är kalkylerad med margarin. Utspisning med smör, som torde vara ofrånkomlig, ger en merkostnad på närmare en miljon. Den låga genomsnittskostnaden för den sista femårsperiodens ersättningsbyggnad för flottan kan såsom förut erinrats icke hållas. Försvarskommissionens anslag till flygmaterielens anskaffning och förnyelse hade chefen för flygvapnet och flygstyrelsen på grund av prisstegringarna ansett för lågt och räknat upp det med 360,000 kronor. Regeringsförslaget hade tagit hänsyn härtill och för sin mindre organisation beräknat en höjning med 115,000 kronor. Försvarsutskottet sänker i stället anslaget med 45,000 kronor. Den revision av de militära lönerna, som redan försvarskommissionen påkallat, kommer säkerligen att betyda en avsevärd merbelastning av lönekontot. Detta är en-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

dast några punkter, där ofrånkomliga kostnadsökningar uppenbara sig. Att den totala årskostnaden på grund av de kraftiga engångskostnaderna för materielen under de närmaste åren skulle under den senare delen av tioårsperioden sjunka ned under 148-miljonersstrecket kan därför anses fullständigt uteslutet. I rättvisans namn vill jag erkänna, att vad som här sagts tyvärr i viss, om ock mindre omfattning gäller även regeringsförslaget, exempelvis i fråga om smöret och lönerna, men delvis, där det har varit möjligt, t. ex. i fråga om flygmaterielens kostnader, har man i regeringsförslaget tagit hänsyn till vad jag här nyligen har sagt.

En reservation måste också inläggas mot den våldsamma ansvällningen av den militära byggnadsverksamheten, som såväl kommissionen som även utskottet kräver för sin försvarsorganisation. Det missförhållandet, att markorganisationen inom det svenska försvaret är alltför omfattande och ekonomiskt tyngande till förfång för materiel, övningar o. s. v., accentueras ytterligare i den nya försvarsorganisationen. Vid utarbetandet av försvarspropositionen har jag sökt att så långt som möjligt begränsa de föreslagna byggnadsanstalterna och byggnadskostnaderna, emedan det ur den militära effektivitetens synpunkt knappast är god ekonomi att för dylika ändamål binda mera penningmedel än oundgängligen nödvändigt är. Regeringsförslagets byggnadskostnader stanna vid 26.5 milj. kr., varav 16.5 milj. kr. för flyget. Utskottsförslagets byggnadskostnader beräknas till 37.8 milj. kr., varav 23.8 milj. kr. för flyget. I båda fallen äro kostnaderna för regementsförläggningarna å Järvafältet, vilka inom kort lära bli nödvändiga, icke medräknade. Regeringsförslaget förutsätter byggandet av en enda kasern på Järvafältet, för Svea garde, utskottsförslaget förutsätter utflyttning av fem förband och mycket betydande nybyggnader: Svea garde, Livregementet till häst, åtminstone något senare, Svea artilleriregemente, Signalregementet och därjämte första intendenturkompaniet. Denna massanhopning av nya kaserner blir ett utomordenligt mål för fientliga flygare, för den händelse allvaret skulle komma. Med dessa kasernbyggnader inberäknade torde den totala byggnadskostnaden för utskottets försvarsorganisation stiga till åtminstone 75 miljoner kronor, i längden säkerligen en betydande belastning för hela försvarsorganisationen, även om byggnadskostnaderna nu icke uppföras under fjärde huvudtiteln och icke uttagas av skattemedel.

Ur delvis samma synpunkter måste jag för min del inlägga en viss reservation även mot utskottsförslagets flygorganisation. 1925 års anskaffningsplan för det då nyformade självständiga flyget blev på grund av den oerhört hastiga flygtekniska utvecklingen med dess oanade prisstegringar tyvärr endast en vacker papperskonstruktion. Det är fara värt, att kommissionens nu upplagda, än vackrare plan icke heller blir något annat. Är icke risken, mina herrar, nu densamma, att flygteknikens utveckling kan komma att spränga idealplanen? 1924 räknade man med omkring 100,000 kronor för ett bombplan. Vid början av försvarskommissionens arbete beräknades kostnaden för ett medeltungt bombplan till ungefär en kvarts miljon kronor. I försvarskommissionens betänkande är man framme vid en genomsnittlig summa av 380,000 kronor, och flygstyrelsen ökar ytterligare på. Jag har de senaste dagarna haft anledning överväga möjligheten att utifrån inköpa flygplan, medeltunga bombplan, för det svenska försvaret, och läget är detta, att för inköp av ett enda plan med tillhörande motor och utrustning räcker för närvarande icke en halv miljon. Äro icke måhända redan nu kommissionens beräkningar en smula distanserade?

Härtill kommer även flygvapnets stora markorganisation. 1925 års plan omfattade 229 stridsplan: för dessa tillskapades fyra permanenta flygför-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

läggningar, flygskolkåren oberäknad, med kaserner och en omfattande personalorganisation. Nu föreslås en flygorganisation med 257 stridsplan, 28 plan mer än i planen av 1925. För dessa skapar man tre nya permanenta förläggningar för ett tiotal miljoner kronor, förläggningar, som liksom de förut befintliga omedelbart måste utrymmas, om det skulle bli allvar, helt enkelt därför, att det första det fientliga flyget gör är självklart att söka tillintetgöra motståndarens flygförläggningar och fördärva hangarerna med det däri befintliga innehållet. Går det icke återigen ut över materielen, övningarna, med ett ord det militära innehållet inom denna stora markorganisation, om den flygtekniska utvecklingen med dess ekonomiska konsekvenser fortsätter i samma tempo och om återigen en ekonomisk kris sätter in?

Nu har, som vi alla väl veta, regeringen genom statsministern till de övriga partiledarna riktat en inbjudan till överläggningar om en samförståndslösning, där socialdemokraterna mot vissa garantier i fråga om beskattning och sociala reformer skulle godkänna en försvarsorganisation av ungefär den kostnad, som mellanpartierna ha föreslagit. Det har sagts, att regeringen i detta fall har gjort sig skyldig till obehörig hopkoppling av icke sammanhörande frågor, och det gamla slagordet »kohandel» har fått uppleva en renässans. Det har förefallit, som om regeringen rent av hade begått en omoralisk eller samhällsvådlig gärning genom att rikta denna inbjudan till de andra partierna. En historisk återblick ger emellertid vid handen, att problemställningen varit densamma vid alla försvarsbeslut, som medfört en avsevärd utökning av försvaret.

1892 års beslut om värnpliktstidens förlängning från de då för icke så länge sedan genomförda 42 dagarna till de bekanta 90 dagarna fogades samman, som kammarens lantmän nog mycket väl komma ihåg, med ett beslut om grundskatternas definitiva slopande samt med de s. k. urtima löftena, att de ökade försvarskostnaderna icke skulle uttagas genom skatter på förbrukningsartiklar, och att den direkta skatten skulle omläggas. Inför tronen fälde andra kammarens talman, Herslow, de bekanta och bevingade orden: »Enig är kammaren jämväl i yrkandet att de nya bördor, som dessa båda uppgifters (försvarets och grundskatteavskrivningens) genomförande komma att pålägga vårt folk, må avpassas efter bärkraften hos de skuldror, på vilka de skola vila.» — Det är som om man hörde landets egen statsminister i det för dagen aktuella läget. — Vid genomförandet av 1901 års härordning hade icke blott den borgerliga vänstern, som på den tiden i riksdagen hade sådana nu försvunna talesmän som Karl Staaff och David Bergström, utan även rätt många av de konservativa försvarsvännerna accepterat Harald Hjärnes paroll om »försvar och reformer», den väntade rösträttsreformen fick en stöt framåt, lantmannapartiets bönder krävde en reformerad skattelagstiftning med en rättvis avvägning av försvarskostnadernas belastning, och riksdagen avlät en skrivelse om införande av direkt inkomstskatt med progressiv skala samt självdeklaration. Vid genomförandet 1914 av den hammarskjöldska härordningen, om vilken även bondeförbundets här snart efter mig uppträdande talesman, herr Westman, var delaktig i egenskap av statsråd, betonades med styrka från regeringsbanken, att de ökade kostnaderna borde utmätas efter bärkraften, och på regeringens hemställan beslöt riksdagen, att den omedelbara materielanskaffningen skulle enligt de staaffska försvarsberedningarnas anvisning bekostas med en värnskatt om sammanlagt 75 miljoner på de högre inkomsterna och förmögenheterna. Jag vill inte här citera i onödan, men jag kan erinra om att i statsrådsprotokollet vid den hammarskjöldska regeringens upplösning av riksdagen återfinnes bl. a. orden: »Det måste nogå tillses, att de ekonomiska bördorna fördelas rättvist och efter den verkliga bärkraften.» — Det

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

är som om man hörde självaste Wigforss tala. — Det var vår högt värderade talman, den tyste mannen i talmansstolen, som den gången i egenskap av finansminister frambar förslaget om att för bekostande av den väldiga materielanskaffningen skulle man på de stora inkomsterna, på de stora förmögenheterna, uttaga en värnskatt under trenne år på, såsom jag nämnde, icke mindre än 75 miljoner kronor, och att man för täckande av de ordinarie kostnaderna utöver engångsanslagen därjämte skulle införa en viss omläggning av det övriga skattesystemet.

Vid 1936 års riksdag fullföljer socialdemokratien lantmannapartiets, den borgerliga vänsterns och t. o. m. dåvarande excellensen Hammarskjölds traditioner och söker med dem att sätta in försvarsfrågan i det ekonomiska och sociala sammanhang, från vilket den inte kan frigöras, för att däri söka hela det svenska försvarets starkare förankring inom vårt folk. En försvarsordning, mina herrar, det är inte bara materiel, det är inte bara en yttre organisation, det är inte bara ett militärt instrument — det är på samma gång det svenska folk, som skall hantera detta försvarsinstrument. Är det verkligen utan värde för försvaret självt, om ena halvan av det folk, som i alla fall, därest ofärdens skulle komma, tvingas att hantera detta instrument, helt enkelt ställer sig kallsinnigt och likgiltigt, därför att tillkomsten av försvarsorganisationen sker under sådana former, att kallsinnigheten kan bli rätt förklarlig? Jag beklagar för min del djupt — och försvaret självt är djupt att beklaga — att man nu icke synes kunna komma fram till den samförståndslösning, som man från regeringens sida eftersträvade genom sin inbjudan till de bekanta förhandlingarna. Handen har där sträckts fram från regeringens och från socialdemokratiens sida. Jag beklagar att den icke har blivit tagen och att därigenom ett stort psykologiskt ögonblick inom den svenska nationens liv försuttits, då det med ganska litet generositet hade varit möjligt att här samla denna nation. Då socialdemokratiens inbjudan till denna samförståndslösning nu väl, tyvärr, kan anses fallen, återstår för mig ingenting annat än att rekommendera Kungl. Maj:ts förslag till riksdagens godkännande.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Så ligger då i dag på kammarens bord till avgörande den fråga, som under loppet av de senaste åren sysselsatt svenska folket mer än någon annan. Diskussionen om den frågan har förts i tidningspressen, på möten, på sammanträden i riksdagen och man och man emellan, och det är mången som menar, att diskussionen om försvarsfrågan har dragit alltför långt ut på tiden. Men den långa tidsutdräkten med försvarsfrågans avgörande har otvivelaktigt haft den följden, att det gått upp för allt större del av landets befolkning, att vi för att kunna fortsätta vårt rastlösa arbete för höjande av landets kulturella och ekonomiska nivå behöva åtnjuta den respekt hos andra folk i världen, att vi i lugn och ro få fullfölja detta arbete och att, om vi störas, vi kunna visa alla, att vår vilja till självhävande är fast och okuvlig. Mer än någonsin gälla nu några ord, som dåvarande överdirektör Sandler en gång yttrade: Nationens frihet är av den valör, att den bör vid behov hävdas även med militära maktmedel. — Och han tillade: Avsäger sig demokratin allmänt bruket av makt till värn för nationell trygghet, sätter den icke blott denna utan även sig själv på spel. — Den uppfattningen har också samme talare i den framskjutna ställning han nu intager hävdlat, och över hela linjen kunna vi nu spåra och konstatera, såsom jag redan har antytt, en märkbar förskjutning i åsiktsriktning. Ja, herr talman, när man läser namnen under det särskilda utskottets betänkande, så frågar man sig, om dessa namn skulle ha återfunnits där för blott tre, fyra år sedan, och svaret blir ett otvetydigt nej. Detta gäller såväl majoritetsförslaget som den socialdemo-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

kratiska reservationen. När jag lyssnade till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet och hans i många avseenden från min synpunkt sett erkännansvärda uttalanden, slog det mig, när jag erinrade mig ett ord, som samme talare för icke så synnerligen många år sedan yttrade, då han förklarade, att han obetingat ställde sig på den totala avrustningens ståndpunkt, även när det gällde nationell och isolerad avrustning. Så ha förhållanden utvecklats, och så ha människorna följt med — tyvärr, måste vi säga, är detta ett faktum, och det beror på omständigheter, som jag i någon mån också skall beröra.

Diskussionen i försvarsfrågan har emellertid icke minskat intresset hos vårt folk för arbetet för freden, och liksom alltid äro vi säkerligen beredda att lämna vårt bidrag, så långt det räcker, för att stödja varje ärligt försök att närma folken till varandra. I den mån andra folk duka under för våldet och mista sin inre eller yttre frihet, i den mån måste vår frihet och självständighet i olika avseenden framstå som så mycket värdefullare och omistlig. Icke minst våra svenska arbetare, som med rätta så starkt reagera inför våldet ute och hemma, ha fått upp ögonen härför och varthän det kan gå för den som uteslutande tror och hoppas på idéernas kraft i en tid, då egoismen och den krassa materialismen triumfera i världen. Varken statsmännens internationella överenskommelser eller de fackliga och politiska »internationalerna» ha visat sig hålla, när det gäller. Även om vi formulera satserna något olika, tror jag att vi äro ense härom.

Att vi äro ense därom, det framgår av de i denna punkt samstämmiga uttalanden, vilka gjorts i det utlåtande från särskilda utskottet, som här föreligger, såväl som i den kungl. propositionen och varom utskottet i sina allmänna synpunkter erinrar. Statsministern påpekade i propositionen, att det internationella läget förskjutit sig i avgjort ogynnsam riktning etc. I detta uttalande instämma också de socialdemokratiska reservanterna och göra i samband därvid vissa mycket beaktansvärda uttalanden. Sålunda framhålla reservanterna, att frågan om avrustning eller omedelbar fortsatt nedrustning är ett spörsmål, som nu måste föras åt sidan. Reservanterna säga, att det finnes skäl att antaga, att den totala frånvaron av försvarsmedel eller förefintligheten av blott mycket svaga sådana skulle i händelse av krig mellan stormakter kunna för oss medföra ökade risker för neutralitetskränkningar. Någon principiell meningsskiljaktighet föreligger alltså icke mellan majoritet och minoritet inom utskottet, såsom statsrådet nyss framhöll, och alla äro utan tvivel eniga om att instämma i uttalandet om att större överensstämmelse än tidigare råder inom alla folklager rörande nödvändigheten att göra uppoffringar för försvarsändamål. Att dessa uppoffringar kunna tänkas böra göras större än den kungl. propositionen föreslår, det framgår t. o. m. av de socialdemokratiska reservanternas uttalande, och det är ju också känt över hela landet.

Särskilda utskottet har för sin del framhållit, att vad försvarskommissionen anfört rörande det internationella lägets allvarliga karaktär ytterligare understrukits genom de händelser, vilka inträffat sedan kommissionens betänkande skrevs. Någon ljusning i denna dystra tavla kan ännu icke ens skönjas. Tvärtom, det ena landet efter det andra tillgriper mer och mer det militära nödvärnet och utvecklar och utvidgar detsamma. Den försvarsordning, som propositionen upptager, har utskottet ej ansett godtagbar utan funnit sig böra föreslå väsentligt mera vittgående förstärkningar av vårt lands försvarskrafter. Att här närmare ånyo uppräknas, vari dessa förstärkningar bestå, torde vara överflödigt, då de äro kända av alla och närmare torde komma att beröras i detaljdiskussionen. Det är på vissa punkter, som enligt min uppfatt-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ning även i majoritetens förslag ändringar hade bort vidtagas, men jag har för min del velat undvika att anföra några särmeningar för att vinna så stor anslutning som möjligt till detta förslag.

Försvarsministern har här blott upptagit och kritiserat det förslag till flottans nybyggnader, som föreslås av försvarsutskottets majoritet. Jag skall inte närmare gå in på den frågan; jag bara erinrar om det uttalande, som vi ha gjort i den stora motion, som framburits av ledningen för folkpartiet och bondeförbundet, där vi framhålla, att det första artillerifartyget — den första av F-båtarna — faller för åldersstrecket 1946 och att det finns tid att dessförinnan taga ståndpunkt till den typen och kustflottans sammansättning i övrigt. I det sistnämnda avseendet råder ju för övrigt inte någon större meningsskiljaktighet, även om det finns olika uppfattningar på vissa punkter.

Försvarsministern har också i detta sammanhang gjort gällande, att en del av de kostnadsberäkningar, som vi ha i utskottsmajoritetens förslag, vid en närmare prövning icke skola visa sig hållbara. Det är mycket möjligt, att så är fallet, men jag tror att man med precis samma fog kan rikta enahanda erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och reservanternas. Detta gäller icke minst i fråga om nybyggnader m. m. sådant, och jag kan icke underlåta, herr talman, att just i samband med frågan om nybyggnader, som här berörts av försvarsministern, erinra därom, att under fjärde huvudtiteln under de gångna åren sedan lång tid tillbaka anslagits betydande belopp till nybyggnader, som numera kommit till användning för helt andra ändamål, utan att försvarsväsendet i något enda fall, såvitt jag känner, gottskrivits dessa militära utgifter. En sakkunnig på området har fixerat denna summa till omkring 50 à 60 miljoner kronor, och dessa åsyftade byggnader tagas nu i anspråk och i bruk i mycket stor utsträckning just för sociala ändamål.

Men, som sagt, herr talman, jag lämnar den där detaljdiskussionen för närvarande, och jag skall övergå till att säga några ord om det allmänna politiska läget, sådant det kommit att gestalta sig kring försvarsfrågan. Jag har redan påpekat, att de socialdemokratiska reservanternas under vissa förutsättningar kunnat ansluta sig till majoritetsförslaget och varit beredda att förorda det samma. Dessa förutsättningar ha angivits av hans excellens herr statsministern, och de äro ju också allmänt kända och ha också här åberopats av försvarsministern. De uppsåt, som ligga bakom detta förslag, skola icke av oss klandras. Tvärtom, redan innan det socialdemokratiska partiet hade något nämnvärt inflytande i riksdagen, framlade en regering, uteslutande stödd av den meningsriktning, jag tillhör, ett förslag, avsett att bringa hjälp åt gamla och orkeslösa, vilka saknade medel till sitt uppehälle. Förslaget genomfördes också, som vi alla känna till. En på visst sätt föreslagen utbyggnad av denna sociala välfärdsåtgärd vill nu regeringen använda mot riksdagsmajoriteten. Häremot resa vi bestämda invändningar. Varje annan förnuftigt avvägd social reform har också funnit övertygelsetrogna anhängare hos den meningsriktning, jag här företräder.

Vi ha vidare i gärning hävdadt principen om att de starka skola bära de svagas bördor, och vi ha ensamma eller tillsammans med andra tillämpat denna princip. Vi äro också beredda att göra så i fortsättningen, och de jämförelser i detta hänseende, som försvarsministern gjorde, kunna icke, i den mån de utgöra en tillrättavisning, riktas emot vårt håll. Det är att slå in öppna dörrar. Men när vi avvisa skatteförslaget, så beror detta icke på att vi motsätta oss principen som sådan, utan det beror på det dåliga sätt, på vilket det framlagda förslaget utformats. Vi kunna icke godtaga en princip, vilken innebär, att vi skola utan vidare votera en större utgiftsökning på ett område för att få råd och rätt att votera en ökning av försvarskostnaderna. Det

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

torde också, mina herrar, vara enastående i vårt lands politiska historia, att en regering icke godtager några miljoner kronor mera till landets skydd och värn, som riksdagsmajoriteten vill anslå, än vad regeringen begär. Ja, jag tror jag vågar säga, att det torde vara utan motstycke även i andra länders parlamentariska liv.

För några dagar sedan gick genom pressen ett meddelande, att den schweiziska socialdemokratiska partistyrelsen avgått, därför att partikongressen avslagit — det skedde med en mycket knapp majoritet — det av förbundsrådet i den lagstiftande församlingen framlagda förslaget om ett anslag på 235 miljoner francs — i det närmaste 300 miljoner svenska kronor — till stärkandet av landets försvar. I vårt land skall den socialdemokratiska regeringen avgå därför att den får ett par tiotal miljoner kronor mera än den begärt för att fullfölja regeringens egna planer, tillkännagivna bland annat i trontalet, där det talades om att stärka landets försvar.

Jag vill nämna ett exempel till, herr talman. I vårt östra grannland meddelades nyligen en regimtrogen församling, att försvarsanslagen överskridits med två miljarder rubel, vilket meddelande utlöste en storm av jubel. I vårt land ämnar man tydligen anordna protestmöten — kanske jag misstar mig — för att gå till storms mot en riksdagsmajoritet, vilken förklarar sig kräva, att regeringen använder det belopp. riksdagen anslår, och genomför den försvarsordning, som riksdagen beslutar.

Det förslag, som här föreligger, hade kunnat omfattas av hela vårt folk som en god lösning, icke överstigande dess bärkraft och ej heller innefattande någon ansats till deltagande i världens kapprustning. Ovidkommande synpunkter ha emellertid lagts på förslaget och omöjliggjort en mera allmän samling. Kring detsamma stå dock, herr talman, samlade, den dag som är, betydande skaror av medborgare i vårt land, och jag vågar tro och förutsätta majoriteten av vårt svenska folk. I samförstånd med de medborgargrupper i stad och på landet, vilka genom sekler burit hart när otroliga bördor för landets försvar och som med aldrig sviktande mod kämpat för frihet och rätt, skall emellertid, hoppas jag, detta förslag genomföras till gagn och trygghet för vårt svenska folk.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets betänkande i den nu föredragna delen.

Häri instämde herrar *Carl Carlsson, Johan Larsson och Elof Andersson.*

Herr Bagge: Herr talman! När vi nu efter allt att döma stå inför ett stort och avgörande beslut av Sveriges riksdag, rörande vad som framför allt annat måste betecknas såsom nationens livsfråga, och hoppas på att grunden skall läggas till en i många avseenden mera tillfredsställande ordning för Sveriges försvar, så måste detta vara en anledning till uppriktig tillfredsställelse för det parti och dess talesmän, som under långa tider fått föra sin kamp för det svenska försvarets sak. Tillfredsställelsen är desto större, som vi härvid kunnat samarbeta med partier och meningsriktningar, vilka tidigare haft en i dessa frågor från vår synpunkt mycket avvikande ståndpunkt. Ja, vi ha till och med bevittnat, att det socialdemokratiska partiet kunnat i sak närma sig en lösning i försvarsfrågan, vilken i väsentliga delar kunnat godtagas av högern. Jag kan till fullo instämma i statsministerns ord under remissdebatten, att tiden aldrig varit så gynnsam som nu för en försvarslösning på bred grund, och försvarsministern gav ju uttryck åt samma tanke på ett sådant sätt, att jag helt och hållet kan instämma. Bakom detta läge ligger, som herr Hamrin påpekade, den utvecklingsprocess som försvarsviljan under-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

gått inom vårt folk. Det har varit en besvärlig utveckling, full av hetsiga strider, av bekymmer och nedslående erfarenheter för dem, vilka som sin främsta uppgift sett att föra den utvecklingen framåt. Jag skall nu icke på något sätt riva upp gångna meningsskiljaktigheter och strider utan endast med glädje konstatera, att den svenska demokratin genomgått och genomgår en skolning beträffande utrikespolitiskt tänkande och i samband därmed vunnit ökade insikter om nödvändigheten av att tillgodose försvarskraven. Det är icke blott tidens hemska åskådningsundervisning rörande försvarslösa folks öden och det utrikespolitiska lägets faror, som åstadkommit detta. Det är också otvivelaktigt den anastående utveckling i kulturell och social standard och hyfsning, om jag får använda det ordet, som vårt folk under de senaste årtiondena åtnjutit, vilken gjort det svenska folket mottagligt för de argument och känslor, på vilka försvarsviljan vilar. Det är också detta som gör, att vi med förtröstan kunna se framtiden till mötes.

Mot bakgrunden av denna växande försvarsvilja hos folkets breda lager måste jag i likhet med föregående talare i hög grad beklaga, att icke samförstånd i försvarsfrågan kunnat uppnås, i all synnerhet som *sakskäl* tydligen icke hindrat regeringen ifrån att ansluta sig till den majoritet, som kan väntas inom riksdagen. Att för anslutningen till det försvarsprogram, varom de övriga större partierna i stort sett samlat sig, kräva garantier för att socialdemokraterna skulle få vissa av sina önskemål beträffande pensionsförsäringen och beskattningen tillgodosedda och att sedan därtill intaga den positionen, att därest denna sammankoppling avvisades, regeringen icke kunde gå med på en försvarsordning, som den eljest skulle ansett önskvärd och tillfredsställande, det kan icke annat än strida mot all rimlighet och sunt förnuft. Regeringen kunde väl nämligen inte gärna tänkas vilja ge sin anslutning till en försvarsordning, som den icke ansåg sakligt berättigad — det är väl alldeles omöjligt — och från förhandlingarna i försvarsutskottet kan man icke heller ha undgått det intrycket, att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet uppenbarligen funnit utskottsmajoritetens ståndpunkt av den art, att de gärna skulle velat medverka till dess förverkligande, om det varit dem möjligt. Mig har det glatt att se det intresse, som under arbetet i utskottet visades försvarsfrågorna från de socialdemokratiska ledamöternas sida, och mitt bekymmer och min ledsnad blevo desto större, när det visade sig, att de icke ville ta konsekvensen av sin inställning. Skillnaden i kostnaden mellan utskottets och regeringens förslag är icke heller av den storleksordning, att den kunde vara tillräcklig för att motivera regeringens ståndpunkt. Försvarsministern har ju dessutom här mycket utförligt sökt visa, att skillnaderna mellan regeringens proposition och utskottets förslag skulle vara mycket ringa i olika avseenden. Om detta nu vore riktigt, varför har man då icke velat taga konsekvenserna av sin ståndpunkt? Om man är övertygad om att en viss försvarsordning är nödvändig och ur kostnadssynpunkt rimlig — och det måste väl ändå, som sagt, regeringen ha varit, när den kommit fram till sitt »anbud», så kan man väl icke göra dess öde beroende av helt andra frågor, vilka givetvis även de måste övervägas på sakliga grunder och ur sina egna förutsättningar.

Herr försvarsministern citerade vad som sagts vid tidigare försvarsbeslut angående villigheten att lägga bördorna på deras skuldror, som kunna bära dem, att således försöka finansiera kostnaderna på sådant sätt, att de bärkraftiga elementen få på ett tillbörligt sätt deltaga i dessa kostnader. Jag vet inte riktigt, vad han menade med sin historik i detta hänseende. Det har ju inte på något sätt eller ifrån något håll framförts den meningen, att så inte skulle bli förhållandet för närvarande. Vad som inträffat är, att Kungl. Maj:t

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

lagt fram en skatteproposition, som varit behäftad med sådana tekniska briter och i övrigt varit av den beskaffenheten, att majoriteten inom bevillningsutskottet funnit, att den icke har kunnat gå med på den vägen utan varit tvungen att skjuta upp skattereformen till nästa riksdag, när ett bättre underlag för riksdagens beslut kan föreligga, och i år fått göra en mera provisorisk lösning. Jag tycker nog också, att man kunde ha väntat med sina omdömen, tills man fått se, hur den provisoriska lösningen ser ut och hur en kommande skattereform kan bli beskaffad.

Jag skulle också vilja säga, när försvarsministern erinrade om den bekanta sammankopplingen mellan försvarsfrågans lösning och grundskatternas avskrivning, att det kan ju vara en smaksak, men jag har aldrig funnit detta vara något vidare ärorikt blad i den svenska bondeklassens historia, det vill jag uppriktigt erkänna, men jag kan ju möjligen förstå vad som då inträffade på den grund, att det gällde ju sekellånga orättvisor, som man ej lyckats komma ifrån. Det är emellertid inte fallet för närvarande beträffande de frågor, där det i år föreligger meningsskiljaktigheter, det kan ingen påstå.

Det är ju också ett helt annat läge i fråga om beskattningen för närvarande, än fallet var vid de tidigare försvarsbesluten. Många skattereformer av mycket omfattande beskaffenhet och mycket genomgripande karaktär ligga ju mellan dessa dagar och våra, och man har väl också någon anledning att taga hänsyn till dem.

Jag har sålunda med bästa vilja i världen mycket svårt att förstå de sakliga motiven för den sammankoppling som föreslagits ifrån regeringens sida. Det enda sammanhang som kunnat göras gällande mellan dessa frågor, skulle bestå däri, att försvarsorganisationen och dessa angivna sociala frågor ha det gemensamt, att båda måste finansieras. Ja, det är ju otvivelaktigt en sanning, men det är uppenbarligen icke en saklig och hållbar motivering för att koppla ihop dem, ty med den motiveringen kan man ju knyta ihop precis vad som helst; det finns ju inte någonting, som inte har ett finansieringsproblem bakom sig.

Jag tillät mig redan i remissdebatten påpeka det egendomliga i att göra försvarskostnadernas storlek beroende av just de sociala utgifterna. Det är väl uppenbart, att det inte endast är mot de sociala utgifterna, som försvarsutgifterna kunna vägas, utan mot utgifter av alla möjliga slag: för skolor, rättsväsen och vad det nu må vara.

Logiskt sett skulle sålunda regeringens krav leda till den orimligheten, att partierna skulle på en gång komma överens om en fullständig budget för flera år framåt, och om inte det gick, skulle man vägra att göra någonting i fråga om de frågor som föreligga. De båda utgiftskategorierna, försvar och sociala reformer, kunna inte på det sättet få bindas ihop med varandra. Tider kunna komma, då vi måste offra vårt yttersta för försvaret, liksom omvänt förhållandena kunna vara sådana att vi måste spänna alla krafter för de inre välfärdsanordningarna. Just nu är läget sådant, att försvaret länge har varit den mest eftersatta av den svenska statens uppgifter. Men med avseende på den sociala omvårdnaden intar vårt land i närvarande ögonblick dess bättre en ställning, som icke överträffas i någon kulturstat. Högern känner starkt förpliktelsen att vid behov lämna alla svenskar skydd och omvårdnad; denna sin positiva inställning till de sociala frågorna har högern vid mångfaldiga tillfällen även i gärning bevisat. Jag behöver inte här dra någon längre historik i fråga om den saken. Men när nu försvarskostnaderna kommit att inta en allt mindre del av den totala budgeten och försvarets mest påtagliga krav ha tillbakasatts under en följd av år, är det naturligt att vi här i första hand måste taga igen vad som har försumrats.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Försvarsministern talade om Harald Hjärnes gamla paroll: Försvar och reformer. Jag har ända från min studenttid varit en varm anhängare av den parollen, och jag tror mig våga säga, att jag har följt den även i mitt offentliga liv. Men vad man kan säga är det, att reformsidan av det programmet har förverkligats över hövan, under det att försvarssidan har försummats, och den delen av programmet har aldrig på något sätt bringats till en reell tillämpning. Det är där vi äro nu, och det är därför vi på försvarssidan ha att framför allt se till att vi få beställa om vårt hus.

Alldeles särskilt besynnerligt förefaller det vara att göra en så speciell fråga som dyrortsregleringen för pensionstilläggen till villkor för en viss kostnadsram för försvaret. Denna fråga är ju endast en underordnad del av det stora problem, som efter ett annat alternativ löstes av riksdagen förra året, och den kan väl rimligen icke göras till något sorts schibbolet i fråga om den sociala reformviljan på sätt som regeringen har velat låta påskina. Det är ju den enda, så vitt jag förstår, vettiga innebörden av den position som regeringen intagit, att detta skulle vara en probersten på den sociala reformviljan. Detta kan man inte göra, och man kan inte göra det redan av den anledningen, att vi ha många andra sociala önskemål och utgifter framför oss, och vi ha väl i all världen rättighet att väga mellan dessa åtminstone, vilka som kunna vara de viktigaste i olika avseenden. Varför skola vi just tvingas att här nu gå fram med en förändring rörande pensionsförsäkringen, som för så kort tid sedan som förra riksdagen helt och hållet omstöptes? Det kan väl inte vara någon rim och reson i ett sådant resonemang.

Om den här frågan om dyrortstilläggen kan man ju mycket väl ha olika meningar, utan att detta på något sätt kan sägas innebära en olika inställning till den sociala välfärdspolitiken i allmänhet; det skall jag be att på det bestämdaste få understryka. Vi ha ju också socialministerns eget ord på att det var en i stort sett tillfredsställande lösning, som nåddes vid föregående års riksdag beträffande folkpensionerna. Man kan väl då i alla fall icke förutsätta, att herr Möller redan vid föregående års riksdag velat förbereda valet genom att lägga upp pensionsfrågan så som han gjorde. Alldeles oberoende av andra reflexioner, som man skulle kunna göra om något dylikt, får man ju säga, att en sådan taktik skulle blotta ej endast brist på psykologiskt sinne utan även en utomordentlig underskattning av det svenska folkets förmåga av omdöme och motståndskraft mot de enklare formerna av valmakeri. Jag vill inte tro detta möjligt.

För min del håller jag fast mer före, att regeringens egendomliga och vacklande hållning hit och dit i försvarsfrågan, som började med den socialdemokratiska reservationen till försvarskommissionens betänkande, passerade stadiet av en proposition, vilken — herr försvarsministern får alltjämt ursäktat mig — enligt min mening saknade sammanhängande motivering och plan, och utmynnade i de besynnerliga villkor för anslutning till majoritetens försvarsordning, vilka jag nyss behandlat, att hela denna vacklande bana, säger jag, beror på regeringens bristande kontakt med stämningarna ute i landet inom folkets breda lager. Fyra år på höjderna ha kanske fjärrmat regeringsmedlemmarna från känningen med vad som rör sig i dällderna. Det är inte så, som statsrådet Vennerström säger, att halva svenska folket skulle känna sig tvingat på något sätt och känna det som något otillbörligt, när Sveriges riksdag i dag sannolikt kommer att godtaga denna försvarsordning; det är inte på det sättet, utan det är en helt annan folkopinion som föreligger. Och felet, såvitt jag kan förstå, med regeringens inställning har varit det att man först för sent har fattat hela vidden av den strömkantring, som här gjort sig gäl-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

lande. Härav har kommit den vacklande, obeslutsamma hållningen; detta har varit orsaken till flykten från den ena positionen till den andra, utan att man kan förstå, att något sakligt övervägande har legat bakom. Och när man så till sist fann det nödvändigt att söka förena sig med andra partier till en verklig samförstånds lösning, ja då måste man »rädda ansiktet» och betäcka återtåget genom att uppställa orimliga villkor.

Det är inte så, som försvarsministern sade, att den framräckta handen inte blivit tagen. Det är på det sättet, att regeringen i själva verket har stängt vägen både för sig själv och för oss andra för att komma fram till målet genom sin vacklande och sin obeslutsamma politik. Det är sanningen. Detta har blivit ödesdigert både för försvarsfrågans utveckling och för regeringens egen ställning. Sveriges folk ställer höga krav på sina ledande män; det önskar icke någon isolerad riksdagspolitik med parlamentariska räknestycken. Vad det svenska folket vill, det är i stället verkliga karlatag, och det är folkopinionen själv, som dömt regeringens hållning i försvarsfrågan. Sveriges folk har önskat att se denna fråga löst i saklighetens och samförståndets tecken, och det är också, jag upprepar det, ytterligt beklagligt, att ett sådant samförstånd, som dock legat inom möjlighetens gränser och som genom en annan politik från statsministerns sida hade kunnat uppnås ifrån början, nu icke kommit till stånd.

Det är ju också, kanske icke minst som en nationell viljeyttring, som denna försvarsreform kommer att uppfattas utåt och gagna oss, och det är någonting vars betydelse knappast kan överskattas. Det är en värdefull sida, enligt min mening, i denna reform liksom fallet var med 1914 års försvarsreform, som genom sin blotta tillkomst beredde oss ett skydd i de vanskligheter, som vi då fingo gå igenom. I själva verket dröjer det ju nu som då åtskilliga år, innan den nya försvarsordningen blivit fullt genomförd, och under tiden är, som sagt, detta psykologiska intryck utåt av allra största värde, nu liksom år 1914. Vi måste hoppas, att denna försvarsordning får ett bättre öde än 1914 års försvarsordning. Om så skall ske, beror på huruvida det svenska folkets förarsvilja kan hållas levande. Det har sagts här, att förändringar i den försvarsordning, som riksdagen i år förmodligen kommer att antaga, bliva nödvändiga. För min del håller jag det för ytterst sannolikt. Jag tror inte på sådana där varaktiga och eviga lösningar av de politiska problemen, och jag tror inte heller på en »lösning» av försvarsfrågan. Det har erfarenheten visat, det har herr försvarsministern alldeles rätt uti, och allra minst blir det fallet i våra dagar med de snabba förskjutningarna både i tekniken på det här området, som vi komma att genomleva och som vi genomlevat, och med hänsyn till de omvälvningar i det utrikespolitiska läget, som vi sannolikt ha att motse. Vi inom högern se alltså på det här förslaget till försvarsordning icke som en slutlig lösning utan som en god grund, på vilken man kan bygga vidare. Särskilt gäller detta i fråga om armén och flyget. Vi ha icke minst från denna utgångspunkt kunnat, oaktat de uppenbara brister, som föreligga på olika punkter och som vi påpekat i våra reservationer, i utskottet samarbeta med de andra partier, som ha haft en i viktiga avseenden likartad inställning. Det är vår förhoppning, att man här skall kunna arbeta vidare framåt, och att det inte skall gå bakåt, som förut varit fallet i vår försvarsfrågas historia. Vi stödjä denna förhoppning inte minst därpå, att vi funnit en god resonans för de flesta av våra krav inom utskottet, där emellertid de magiska 148 miljonerna ha lagt ständiga hinder i vägen för att härutinnan uppnå enighet om vad man ansett önskvärdt. Jag skall inte vidare gå in härpå. De män, som ha fått fram meningsriktningar, vilka tidigare i många avseenden ställt sig avvisande till försvarskraven, till ett så pass tillfredsställande resultat, som här föreligger, ha otvivelaktigt gjort ett mycket gott ar-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

bete, och de förtjäna erkännande för detta. Och ingen vet för övrigt vem det är, som nästa gång har att möta den demokratiska politikens tabu-bildningar på sin väg. Jag kan sålunda endast beklaga, att resultatet i de här avseendena blivit vad det blivit och, som sagt var, vi förbehålla oss ju att få arbeta vidare i detta avseende.

Jag skall inte gå i detalj här, då väl läget är ganska klart och det sålunda tjänar bra litet till att gå i någon detaljpolemik. Försvarsministern var mycket belåten med sin proposition och gav uttryck å detta i olika avseenden. Jag vill inte alls grumla dessa hans känslor genom att gå ytterligare in på och framlägga min uppfattning om den saken. Den har ytterligare befasts sedan de uttalanden, vilka jag inte tror varit överdrivna, som jag gjorde vid remissen av propositionen till utskottet.

De mest uppenbara bristerna i utskottsmajoritetens förslag gälla enligt min mening *luftvärnet* och *luftskyddet* samt *flottan*.

Vad *luftvärnet* beträffar, innebär det föreliggande förslaget en, så vitt jag kan förstå, ödesdiger brist i vårt försvar. Behovet av luftvärn, avsett för hemorten, har nämligen alls icke blivit tillbörligt beaktat i det föreliggande förslaget. Detta gäller särskilt luftvärnsartilleriet, som icke kan ersättas av flyget av anledningar, som det här skulle föra för långt att gå in på. De utredningar, som ha verkställts av chefen för generalstaben, visa, att för en kostnad av 14 miljoner kronor skulle det kunna skaffas det luftvärnsmateriel som, med den genom luftvärnsorganisationen åstadkomma befälstillgången, skulle kunna av landstormsförband ändamålsenligt betjänas. På det sättet skulle vi för hemortens luftvärn kunna få sammanlagt 26 stycken 7 centimeters kanonbatterier och ett femtiotal 40 millimeters automatkanonbatterier m. m. Detta skulle utgöra ett synnerligen värdefullt tillskott i vårt luftförsvar. Det skulle betyda en väsentlig förstärkning av hemortsskyddet mot luftangrepp. Enligt det föreliggande utskottsförslaget skulle endast erhållas skydd för huvudstaden. Vad detta betyder kan var och en inse, som bara försöker aldrig så flyktigt göra sig en realistisk föreställning om vad ett anfall från luften mot våra viktigaste orter här i landet skulle innebära. Det behövs inga skrämselfantasier för att förstå det.

Även frågan angående det så kallade civila *luftskyddet* har av utskottets majoritet ställts på framtiden under hänvisning till den av Kungl. Maj:t tillsatta särskilda kommittén för utredning av denna fråga. Här äro väl emellertid om någonsin omedelbara åtgärder nödvändiga. En sådan där utredning kan ju knappast åstadkomma något skydd under den tid som den varar, och med den sammansättning, som kommittén tyvärr har fått, kan man knappast ha några livligare förhoppningar om ett skyndsamt och tillfredsställande resultat. Arbetet på luftskyddet måste omedelbart få en ledning, och den ledningen kan man mycket väl åstadkomma, utan att utredningen på något sätt fördärvas eller hindras.

Med varje försummat tillfälle till luftskyddsåtgärdernas vidtagande fördyras också den slutliga organisationens genomförande. Bristen på statlig kontroll medför även fara för att oriktig materiel anskaffas och att olämpliga åtgärder vidtagas av den allmänhet, som i alla fall vill på egen hand föranstalta om något skydd för sig, när myndigheterna helt och hållet övergivit dem. Vi föreslå därför, blanda annat, en luftskyddsbyrå inom socialdepartementet samt en begäran till Kungl. Maj:t att framlägga förslag till åtgärder för det civila luftskyddet redan till nästa års riksdag.

Den andra stora, icke mindre väsentliga bristen gäller *flottan*. Det är ju tyvärr så, att under det att de övriga vapnen något så när tillgodosetts, har flottans krav redan i försvarskommissionen tillbakasatts på ett, enligt vår me-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ning, mycket allvarligt och ödesdigert sätt. Jag skall nu inte här närmare gå in på frågan om artillerifartygen och deras behövlighet. Artillerifartygen skola ju enligt allas mening bliva föremål för den typutredning, varom utskottet talar, och varom försvarsministern talat i dag, och jag vill bara starkt understryka nödvändigheten av att denna utredning sättes i gång så fort som möjligt och att den forceras, då det är alldeles nödvändigt, att ett nytt artillerifartyg kan stapelsättas senast budgetåret 1939—1940. Jag har en helt annan mening än herr Hamrin därvidlag. Om vi inte få flottan förnyad i tid rasar allting över oss på en gång, och därför kunna vi inte vänta så länge som han tänkt sig.

Vad beträffar försvarsministerns anmärkningar rörande anslagsbehovet för den senare delen av perioden, tror jag, att jag nog kan instämma med honom i den saken. Skall jag vara riktigt uppriktig, vill jag säga, att det intresserar mig bra litet vad man nu bestämmer för anslag om 6, 7, 8, 9 eller 10 år, i all synnerhet när typutredningen kommer emellan och man alltså måste åter överväga det hela. Enligt min mening kunde utskottet mycket väl ha nöjt sig med att stanna med de första åren med de högre beloppen. Det är min enkla ståndpunkt i det avseendet. Men jag har inte haft anledning att gå emot utskottsmajoriteten på denna punkt.

Jag vet mycket väl, att man har olika meningar i fråga om artillerifartygen, men det, som man inte borde kunna tvista om, är, att om vi överhuvud taget skola ha fartyg för att försvara oss, måste dessa kunna både bemannas på ett ordentligt sätt och få den materiel, som är nödvändig för att göra dem stridsdugliga. Enligt vår mening brister utskottsförslaget på dessa punkter på ett mycket betänkligt sätt. Utskottet har icke velat tillgodose kravet på en sådan kaderökning, som medger en fullgod bemanning av fartygen. Och ännu mera påtaglig är den rent av skrämmande bristen på teknisk materiel, som uppkommit, utan att utskottsmajoriteten velat därpå råda bot. Luftvärnsmateriel saknas så gott som fullständigt på andra linjens fartyg samt för örlogsstationer och varv. Den föräldrade artilleriammunitionen har av brist på anslag under en följd av år icke kunnat ersättas. En sak, som man väl ändå tycker, att var och en borde kunna inse, är, att det är mer än betänkligt, det är ytterst farligt, när vi icke ens ha tillräckliga förråd av minor, om här skulle bli något elände. Vi ha inte ens tillräckliga förråd av minor för att kunna upprätthålla vår neutralitet, om här blir krig. Förråden av minor, torpeder, radio- och minsvepsmateriel med mera äro så otillräckliga att var och en, som fått någon insikt i dessa förhållanden, måste finna det häpnadsväckande och skrämmande att något sådant kan få fortsätta. Detsamma gäller lagringsmöjligheterna för de för stridsfartygens drift nödvändiga pann- och motorbrännolja. Det är ju en absolut nödvändighet, att dessa icke blott för krigsberedskap utan redan för rikets neutralitetsskydd primära behov bli tillgodosedda. Annars måste man säga om den nya försvarsordningen, att den på en vital punkt är fullständigt defekt. I utskottets utlåtande erkännes också vikten av dessa behov, och jag hoppas på det livligaste, att Kungl. Maj:t skall beakta dem.

Endast genom dylika åtgärder för luftvärnets och flottans förstärkning kunna vi, enligt vår mening, få en rimlig grad av skydd mot den nedbrytning av vårt folks motståndskraft, som kan framkallas genom luftanfall och sjöhandelskrig. Genom den av oss föreslagna omfattningen av försvaret skapas sådana krav på maktmedel från en anfallandes sida, att vi därigenom kunna hoppas förebygga utvidgandet av ett uppkommet krig till ett erövringsanfall mot Sverige. Och om så ändock skulle ske, ha vi genom ett allsidigt tillgodo-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

sett försvarssystem möjligheter att verkligen bjuda en fiende ett effektivt motstånd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. utskottsledamöter avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! Jag skall anhålla att få ordet bara för ett par minuter för att i ett par punkter ge en liten replik dels till herr Hamrin och dels till den siste talaren. Jag skall inte gå in på de många allmänna resonemang, som särskilt den siste talaren fört rörande den s. k. sammankopplingen av ovidkommande ting, rörande skattefrågan, rörande pensioneringen o. s. v. Statsministern kommer säkerligen senare att i de avseenden, där det kan påkallas, ge de svaromål, som måhända kunna behövas. Jag vänder mig då först till herr Hamrin.

Jag gjorde en anmärkning rörande sista femårsperioden i fråga om flottans ersättningsbyggnad. Herr Hamrin svarade, att vi behöva inte bekymra oss om den perioden, därför att den första Sverigebåten går ur slaglinjen först år 1946, alltså ungefär vid det tillfälle, då den andra ersättningsbyggnadsperioden, den sista femårsperioden, slutar. Jag kan i det avseendet icke följa herr Hamrins mening, och jag är viss om, att den regering, som kommer — jag vet inte om herr Hamrin blir medlem av den — inte heller kan följa herr Hamrins mening. Kommer den regeringen att leva under någon längre tidsperiod, lär den sannerligen få befatta sig med den frågan väsentligt tidigare än år 1946. Det är nämligen så, att om en typutredning kommer till stånd, kommer den blivande försvarsministern — vem som kommer att bli denne försvarsminister, vet jag icke — att få expediera riksdagens hemställan om att få en utredning av denna fråga inom den närmaste tiden. Det gäller där frågan, om man skall företaga en ersättningsbyggnad av artillerifartyg och i så fall, om man skall bygga fartyg av samma typ som hittills eller, såsom exempelvis regeringen hemställer, överväga införandet av en billigare typ, t. ex. den, som finns i den finska marinen. Jag vet inte vad resultatet kan bli av en sådan utredning, men om nybyggnad skall företagas och någon ny typ förordas, kan riksdagen icke vänta med att fatta beslut i den frågan, tills den första Sverigebåten utrangeras, såsom herr Hamrin ville. Om det skall bli någon plan i nybyggnaden, är man tvungen att fatta beslut långt tidigare och påbörja nybyggnad redan under den andra femårsperioden. Då förefaller det mig tämligen självklart, att detta även får sina naturliga ekonomiska konsekvenser.

Herr Bagge fäste sig såsom professor och gammal historiker vid min historiska återblick och hade vissa randanmärkningar att göra. Jag vill bara med anledning av vad han sade göra en liten randanmärkning å min sida.

Jag ville självklart icke med min återblick göra gällande, att läget nu i detalj är precis detsamma som förr i denna fråga, utan jag ville klargöra, att den allmänna problemställningen är ganska likartad förr och nu. Jag är liksom professor Bagge inte så rasande förtjust i deras handlingssätt, vilka år 1892 som villkor för en försvarsreform ställde det ovillkorliga kravet på avskrivning av grundskatterna, som kom en enda svensk samhällsklass till godo. Men jag ville bara påpeka, att man den gången ställde det villkoret för en försvarsreform. Och jag kan erinra herrar ledamöter av den nuvarande borgerliga vänstern, att vad som år 1901 fanns av borgerlig vänster ovillkorligen krävde för att medverka till härordningen av år 1901, att man skulle genomföra exempelvis en allmän rösträttsreform. Vänstern begärde uppskov i försvarsfrågan, om icke den reformen beslutades. Vill icke herr Bagge erkänna,

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

att vi socialister av nådens år 1936 ändå äro rasande hyggliga i förhållande till forna tiders lantmannapartister och forna tiders borgerliga vänstermän? Som herrarna mycket väl veta, ha vi ingalunda vägrat att gå med på en försvarsreform. Vi ha ingalunda begärt något uppskov. Vad vi framlagt förslag om är en väsentlig förstärkning av det nutida svenska försvaret. Vi ha godkänt den förlängda värnpliktstiden, vi ha gått med på exempelvis fördubbling av kostnaderna för flygvapnet. Vi ha icke begärt, att man skall fälla försvarsfrågan. Det är den hållning vi intagit under de diskussioner i frågan, som nu förts.

Herr Bagge anslag en synnerligen magistral ton; han var magistern med pekpinnen. Han har satt en mängd bockar i kanten speciellt för herr statsministern och har givit honom sänkt sedebetyg av olika anledningar. Jag vill för min del icke sätta något sedebetyg åt herr Bagge. Jag tycker icke det är nödvändigt. Men jag vill säga till herr Bagge, att när han kom så långt, att han släppte den magistrala tonen och upphöjde sig själv till det svenska folkets röst, då han sade — jag skrev ned orden — att folkopinionen har dömt regeringen, så kanske herr Bagge är litet för tidigt ute. Om en knapp majoritet på några fattiga röster i kamrarna faller regeringen, är det visserligen en dom, men det är icke den svenska folkopinionens dom. Herr Bagge är väl tidigt ute. Vi kunna ju vänta till i höst och se, hur det då ligger till. Det kan hända, att vår statsminister Per Albin Hansson har lika djupa rötter inom den fasta svenska jorden som någonsin herr Bagge, och det kan hända, att när vi då möta det svenska folkets dom, kommer han att stå sig fullt ut lika väl som professor Bagge.

Herr **Hamrin**, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet har antingen missuppfattat mig eller missförstått mig. Jag har erinrat om försvarskommissionens uttalande rörande ersättningsbyggnaderna och därvid påpekat, att försvarskommissionen sagt, att det fanns god tid att överväga typfrågan och sammansättningen av kustflottan, då det första Sverigefartyget utgår år 1946, och att man skulle kunna ta hänsyn till utvecklingen på området, inte minst den tekniska. Men jag har sedan anslutit mig till det förslag, som nu ligger på kammarens bord, med den motive-ring, som också jag anförde. Och detta förslag upptar ord för ord just det uttalande, som herr statsrådet själv har nedskrivit i sin proposition.

Herr **Åkerberg**: Herr talman! Jag vill, med anledning av herr Bagges beklagande av att en samförståndslösning icke kommit till stånd, erinra om att mellan högerens ståndpunkt och vår ståndpunkt bara finns den skillnaden, att högern har reserverat sig till förmån för ett högre belopp, under det att vi ha reserverat oss för ett lägre. Vem som bär ansvaret för att denna samförståndslösning inte kommer till stånd, är det kanske inte värt att resonera om. Vi lyckas väl inte övertyga varandra. Jag läste i Svenska Dagbladet i går, att anledningen till misslyckandet av samförståndssträvandena var, att det socialdemokratiska partiet inte har lyckats avskutta sig sitt proletärmarxistiska förflutna o. s. v. och att det berodde på bristande ansvarskänsla. Nu säger herr Bagge, att det berodde på att regeringen Per Albin Hansson inte har tillräcklig kontakt med folkmeningen. Jag tror, att vi båda två med gott samvete kunna låta folket säga sitt ord om den saken, vilket ju också kommer att ske i höst.

Överhuvud taget är det inte värt att vara alltför tvärsäker. Jag är övertygad om för min del, att en framtida historieforskning kommer att häpet fråga sig, varför 1936 års försvarslösning till varje pris skulle förbindas med

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

det magiska talet 148 miljoner, om vilket en av de agerande partiledarna har förklarat, att det var ett maximum för folkpartiet men ett minimum för bondeförbundet. Den måste fråga sig, var förklaringen ligger till att de människor, som ansluta sig till detta tal, skola anses såsom renhåriga försvarsvänner, under det att de, som ha en annan uppfattning, skola stämpas som oansvariga. Det är ju eljest lätt att räkna ut, att detta lika mystiska som föga avrundade tal, i stället för att vara en produkt av rent sakliga överväganden är en rent politisk konstprodukt. Därför att herr Janne Nilsson i försvarskommissionen kom att stanna för detta tal och herr Hamrin ansåg det oportunt att haka fast vid herr Janne Nilsson, blev talet 148 miljoner en sådan där helig trollformel för all försvarsvilja i vårt land. Och var och en, som vägrar att knäfalla för det talets helighet, stämpas som försvarsovillig. I högermotionen säges det om den kungl. propositionen, att den utgör ett »på inre politiska överväganden grundat kompromissförslag, i vilket man förgäves söker en saklig motivering». Och det heter vidare, att denna proposition inte ger den förstärkning av rikets försvarskraft, som oundgängligen kräves. Det är uppenbart, att det sista påståendet i lika eller åtminstone nästan lika hög grad gäller om utskottets 148 miljoner och högerens 162 miljoner. Den militära sakkunskapen har fastslagit, att 200 miljoner är vad som oundgängligen behövs, och herr Ossbahr har i en motion, som slutar på, jag tror 187 miljoner kronor, gått ut ifrån att man skulle taga ut hela den levande och materiella kraft, som står till förfogande. Varför ha icke mellanpartierna och högeren gått eller i högermötes? Jo, det är klart, att det beror på inrikespolitiska överväganden. Där bondeförbundets och folkpartiets linjer möttes, stannade man, och det var först sedan den frisinnade dalaallmogen hade höjt upprorsfanan, som herr Hamrin förklarade, att 148 miljoner var för honom och hans parti ett maximum. Det hade man inte vetat förut. Någon saklig motivering för att stanna just vid 148 miljoner eller vid 162 miljoner kan ju inte åvägabringas. Åtminstone finns ingen sådan motivering vare sig i utskottets förslag eller i högermotionen och högerreservationen. Alla dessa förslag äro kompromisser, grundade på inrikespolitiska överväganden. Vi äro alltså i det avseendet lika goda kålsupare allesamman.

Det är klart, att man aldrig kan komma till verklig klarhet om vad som i fråga om försvarsmidlen »oundgängligen kräves», såsom det står i herr Bagges motion. Den nationella tryggheten vilar inte bara på vapnen. Den vilar på samklagen mellan försvarskraft och massor av andra faktorer. Jag erinrar om hur den mest fruktansvärda militärapparat, som någonsin har funnits, nämligen den tyska lantarmén, led nederlag i världskriget. Det berodde givetvis på att man överdrev tron på vapnen och på den hybris, som denna övertro skapade. Man bortsåg ifrån betydelsen av att inordna det militära systemet i ett stort helt, vari de sociala och kulturella faktorerna måste spela en minst lika stor roll som de militära. Tyskland vann ju framgångar i början av kriget tack vare sin perfekta rustning men måste till slut släppa taget, därför att denna militära apparat ingick som led i en fåkunnig statskonst, som bortsåg ifrån de mänskliga värdena.

Ur rent militär synpunkt kan man inte bortse från betydelsen av kontinuitet i våra försvarsanstalter. Det är känt, i vilken hög grad känslöstämningar spelat in vid alla våra försvarsreformer. Försvarskommissionen konstaterar också detta med beklagande och säger, att det vore bättre med en jämn utveckling än med sådana där svängningar mellan för mycket och för litet. Vi befinna oss nu i en militär stämningshögkonjunktur. Herr Hamrin påpekade nyss, att när han tittat på försvarsutskottets lunta och sett, vilka som där voro underskrivare, hade han frågat sig, om dessa människor hade deltagit i det

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

beslut, som fattats för tre år sedan. Ja, man kan lika gärna fråga, om herr Hamrin kommer att delta i ett beslut av liknande innehåll om tre år. Det är inte alls säkert, att han kommer att göra det. Det är inte omöjligt, att han då kommer att anse, att den linje, som socialdemokraterna nu följa, är den riktiga. Jag tycker, att man borde kunna ta försvarskommissionens varning i detta stycke ad notam. Det ligger en fara i att slå över. Om man nöjer sig med en förnuftig avvägning, har man hopp att få behålla en sådan ordning under en längre tid.

Jag erkänner, att det är svårt att göra en sådan avvägning. Det finns så många olika synpunkter att anlägga i denna fråga. Det finns gott om människor, som vilja rusta för rustandets egen skull och som anse, att en miljon kronor till kanoner är alltid väl använda pengar, även om man inte har direkt behov av kanonerna. Å andra sidan finns det minst lika många, för vilka avrustningen är ett självändamål och som inte låta sig rubbas i sin tro på att jorden är ett fridens hemvist ens av de mest solida bevis på motsatsen. Det gäller vid ett avgörande som det riksdagen nu skall träffa att se realistiskt på situationen och att inte begära för mycket och inte heller ge för litet. Det gäller att frigöra sig ifrån båda dessa tvångsföreställningar. Jag håller före, att regeringspropositionen fyller dessa krav. Regeringspropositionen innebär en avsevärd förstärkning av vårt lands försvarskrafter. Den, som säger, att propositionens förslag inte är tillräckligt, kan under alla förhållanden inte bevisa det.

Nu säger man, att försvarskommissionens förslag i motsats till propositionen bygger på ingående utrikespolitiska och strategiska beräkningar. Det är sant, att det finns gott om sådana utredningar i kommissionens många böcker, men jag måste liksom försvarsministern säga, att sammanhanget mellan dessa utredningar och slutsatserna därav är tämligen löst. Av herr Bohemans utrikespolitiska, i och för sig mycket intressanta exposé framgår det, att i Europa finnas vissa kraftlinjer, kring vilka det bränns och kring vilka det slår gnistor, men det framgår också ganska tydligt, att vårt land inte tangeras av någon av dessa kraftlinjer. Varken i arvet från Versaillesfreden, i det bubblande kittelkoket nere i Donaudalen eller i oron vid Rhengränsen har vårt land någon del. Det har ingen anledning att befara, att det skall inryckas i konflikter, uppkomna av dessa orosanledningar. Alla äro ense om — även de strategiska experterna — att något erövrings- eller betvingelsekrig emot vårt land under rimlig framtid inte är att befara. När man ändå anser, att man bör motivera tillvaron av en armé, som är tilltagen för ett stormaktskrig, gör man sig därför skyldig till ganska djärva konstruktioner. Jag vill läsa upp ett stycke ur mellanpartimotionen, där dessa saker beröras. Det står där: »Visserligen torde krigsfall, som kunna tänkas direkt syfta till Sveriges betvingande, för närvarande icke behöva anses aktuella. Men det är å andra sidan uppenbart, att man vid utformandet av en ny svensk försvarsordning, vars verkningar sträcka sig långt fram i tiden, måste taga hänsyn till möjligheten av att genom politiska förändringar — med eller utan samband med krigiska konflikter — dylika krigsfall på kort tid kunna bliva aktuella. Det bör icke heller förbises, att redan i nuvarande läge finnas risker för konflikter i norra Europa, under vilka ockupationshot kunna komma att föreligga såväl mot delar av Sveriges fastland som mot Gotland. Dylika ockupationshot kunna erhålla sådana konsekvenser, att försvaret för att förebygga dessa eller — om detta icke lyckas — för att bemästra en i så fall uppstående situation kan komma att ställas inför i huvudsak samma uppgifter, som om det gäller att avvärja en till Sveriges betvingande syftande invasion.»

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Vad innebär nu detta? Jag har ställt den frågan direkt till försvarskommissionens och försvarsutskottets främste strategiska expert, och han har givit mig det svaret, att i ett krig mellan Tyskland och dess stormaktsgrannar måste Tyskland som en preventiv åtgärd besätta Sverige, dels för att hindra fienderna att använda vårt territorium för upprättande av flygbaser och dels för att säkra sin malmtillförsel. Jag måste säga, att detta icke kan vara annat än ren konstruktion. Om man ser på en karta över Europa, finner man, att Tyskland runt omkring sina gränser alldeles inpå sig har nationer, som förmodligen komma att deltaga i detta möjliga framtida krig mot Tyskland och som ha möjligheter att direkt från gränsen igångsätta sådana flygråder. Framför allt gäller det västra Tyskland, där landet har sina allra ömtåligaste områden. Är det någon, som kan föreställa sig, att Tyskland i ett sådant krig skulle företaga sig något så stolligt som att skicka trupper över havet, varifrån faran för flygbekämpning är minst, för att skydda sig mot sådana baseringar? För övrigt får man erinra om att det i så fall skulle bli ett ganska omfattande preventivkrig. Tyskland måste då besätta alla sina småstatsgrannars territorium: Danmark, Holland, Schweiz, Balticum o. s. v. Vad malmen beträffar, finns den ju allra längst upp i norra Sverige. Det bleve ett ganska stort preventivföretag, som Tyskland måste igångsätta, om det för malmens skull skulle skicka över trupper och besätta vårt land.

Jag måste därför liksom försvarsministern säga, att den strategi, på vilken mellanpartiförslaget i likhet med försvarskommissionens förslag bygger, brister i konsekvens emellan sina egna premisser och slutsatserna. Man måste säga, att det krigsfall, varmed kommissionen och utskottet räkna, under över-skådlig framtid icke kan tänkas inträffa. Och det är ju inte för århundraden vi besluta en försvarsorganisation i dessa den tekniska lavinens tider.

Vad sedan gränsen i norr beträffar, räkna de strategiska experterna inte heller där med någon invasion i erövringssyfte. Och man kan väl inte heller tänka sig, att t. ex. Ryssland i ett krig med stormakter skulle så där i förbigående skicka trupper in över vår norra gräns för att skaffa sig några försänkningar där. Det är klart, att om vi inte hade något försvar eller hade ett mycket svagt sådant, såsom det står i den socialdemokratiska reservationen, skulle frestelsen vara stark för folk, som kriga i våra trakter, att besätta svenskt territorium, då detta i så fall kunde ske utan någon större risk. Men gentemot en nation, som har försvarsmedel och som är beredd att försvara sitt territorium och hävda sin neutralitet till det yttersta, tror jag icke, att någon sådan avsikt kan genomföras. Och det hänger därvidlag inte på om vi ha tagit ut den sista smulan av kraft eller den sista kronan för att köpa kanoner, utan det hänger på om vi ha ett användbart försvar och om vi vilja och veta att använda detsamma.

Om man ser nyktert och realistiskt på saken från de utrikespolitiska och strategiska experternas egna utgångspunkter, måste man, enligt min mening, komma till den slutsatsen, att behovet av lantstridskrafter såväl i försvarskommissionens som utskottets förslag beräknats på ett äventyrligt sätt i överkant. Sedan är det en annan sak, att man till varje pris vill ha kvar så många regementen som möjligt. Men i det fallet är det ju inte några försvarssynpunkter, som göra sig gällande. Den konstruktion, som mellanpartiförslaget lett till att man, till skillnad från kommissionsförslaget, kan behålla nästan alla regementen, innebär ett överkorsande av till och med den militära sakkunskapens krav på att enheternas styrka skall vara det främsta och deras antal en bisak.

Det är två eller tre uppgifter, som vi på socialdemokratiskt håll anse vila på ett svenskt försvarsväsen. Den första uppgiften är, att om det blir ett

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

krig mellan andra makter i våra trakter, skall försvaret vara en neutralitetsvakt, liksom det var under världskriget. För det andra skall försvaret i ett sådant krig avskräcka endera eller båda av dessa krigförande makter att kränka vår neutralitet, och för det tredje skall det användas i eventuella aktioner, anbefallda av Nationernas förbund. För ingen av dessa tre uppgifter, som enligt min mening täcka hela ändamålet, ha vi behov av de sex arméfördelningar, som den militära sakkunskapen, försvarskommissionen och försvarsutskottet hålla på in i bleka döden. Vad som behövs för fyllandet av dessa uppgifter är framför allt flottans lätta fartyg, vidare ett väl tilltaget flyg och för det tredje en armé, där lättrorligheten, beväpningen och effektiviteten tillgodosetts i främsta rummet, men där massverkan gjorts till ett andrahandsintresse.

Försvarskommissionen säger på ett ställe i sitt betänkande, att rikets försvar bör erhålla en sådan styrka och sammansättning, att det med hänsyn till det labila internationella läget kan utgöra ett verksamt medel i statsledningens hand vid främjandet av en fredsbevarande svensk politik. Ingen kan påstå, att inte den försvarsordning, som föreslås i den kungl. propositionen, fyller dessa anspråk. För egen del har jag den uppfattningen, att det av regeringen föreslagna försvaret fyller dessa anspråk bättre än de andra föreliggande förslagen.

Nu tycker man naturligtvis, att det är onödigt att stå och prisa regeringspropositionen, när socialdemokraterna i alla fall hava förklarat sig villiga att frångå denna proposition. Ja, som försvarsministern redan har påpekat, ha vi förklarat oss villiga att göra detta offer, icke därför att vi anse utskottets 148 miljoner kronor vara bättre än propositionens 130 miljoner kronor, utan därför att läget i världen för närvarande är så pass vanskligt, att det inte tjänar något till för en nation, som anser sig hava en uppgift att fylla, att riva upp en stor nationell inbördesstrid endast för 18 eller 20 miljoner kronors skull. För att kunna vara på den säkra sidan ha vi för vår del krävt, att det skulle ges ett synligt bevis för att här icke var fråga om en försvarsreform i den gamla kända eller ökända stilen, där de militära intressena begagnade sig av en tillfällig gynnsam konjunktur för att slå under sig det mesta möjliga. Vi ville ha ett synligt bevis för att det i stället var fråga om en förstärkning av den nationella livsviljan på olika områden. Det ligger ingenting otillbörligt i en sådan sammankoppling, eftersom försvarsfrågans utveckling i vårt land kanske icke i främsta rummet skett i syfte, att de militära anordningarna skulle fulländas utan för att göra nya medborgargrupper delaktiga av det ansvar och samkännande, som är grunden för nationens vilja till livet och även dess förmåga att uppehålla livet.

Herr Bagge var glad över det intresse, som socialdemokraterna i utskottet hade visat försvarets angelägenheter, men han var ledsen över att detta intresse icke tagit sig det uttrycket, att vi fingo en samförståndslösning. Jag kan icke komma ifrån, att det ligger litet hyckleri i detta tal. Herr Bagge lägger hela skulden på oss och bortser från att han själv har en avsevärd del av ansvaret. Skulden är enligt min mening deras, som icke hava kunnat höja sig till den helhetssyn på nationens försvarsfråga, varav vi socialdemokrater i denna situation ha velat bliva bärare. Jag kanske icke skall lägga mig i herr Bagges och försvarsministerns diskussion rörande de gamla förhållandena, när grundskatternas avskrivning gjordes till ett villkor för den tidens försvarsreform. Herr Bagge sade, att detta icke var något ärorikt blad i vår historia. Men han åberopade som en förmildrande omständighet, att det den gången gällde att utplåna sekellånga orättvisor eller någonting sådant. Om jag icke minns fel, gällde det den gången en höjning av värnplikten från 30 till 42

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

dagar. Perspektivet var kanske icke fullt så högtidligt, som herr Bagge sökte göra gällande. Under alla omständigheter ifrågasätter jag, huruvida det icke var detta avgörande, som tog döden på den försvarsljumhet — för att icke säga försvarsnihilism — som den svenska bondeklassen under 1800-talet präglats av.

Jag kommer i alla fall fram till den omständigheten, att de övriga partierna hava vägrat att ge oss det bevis, som vi begärt. Då återstår för oss icke något annat än att stanna vid den kungl. propositionen, som enligt vår uppfattning i militärt avseende väl fyller måttet men som har den sociala, folkliga och följaktligen den rent nationella förankring, som de övriga förslagen sakna. Alla försvarsreformer i vårt land hava ju — såsom redan förut påpekats — varit ganska tidsbetonade. De ha i sig själva haft fröet till sin egen död och undergång. Ej minst på socialdemokratiskt håll hade man nu hoppats, att en ny politik på detta område under år 1936 skulle kunna inaugureras. Jag tror, att förutsättningarna för denna nya politik skapats ej minst genom de fyra regeringsår, som den nuvarande socialdemokratiska regeringen har på sitt samvete.

Under beklagande av att dessa förhoppningar icke ha kunnat infrias, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen, som sammanfaller med regeringens proposition.

Herr Westman: Herr talman! För oss här i Sverige, som inte driva någon dynamisk utrikespolitik, utan endast önska bevara vårt rikets oberoende och självbestämmanderätt inom fäderneärvda gränser, måste måttet av våra stridskrafter bestämmas efter hårdheten av det yttre trycket mot våra gränser.

När 1925 års härordning antogs, hade de maktägande i vårt land den uppfattningen, att detta tryck avlastats genom den kollektiva säkerhet, som Nationernas förbund erbjöd. Den kollektiva säkerheten har ju, såsom vi veta, sedermera ej räddat Abessinien, och Mr. Baldwins barska ord, som jag anförde häromdagen, att ingen stat, som inte sörjer för sig själv, kan påräkna hjälp av Englands flotta, visa att England inte är hågat att tåla några snyltgäster vid fredens bord. Kapprustningen mellan stormakterna är ju för övrigt ett tecken på att ingen av dem litar fullt och helt på den kollektiva säkerheten. Denna kapprustning motiveras — jag vill understryka detta — överallt därmed, att den sker till *försvar*.

Vad döljer sig då för politisk idé bakom dessa stormakternas försvarsrustningar? Jo, den tanken, att ingen vill vara så svag, att han blir beroende av någon annan stormakts godtyckliga användning av sin makt. Härmed har man i världspolitiken kommit mycket nära maktbalansens idé. Man ser ju också, hurusom man inom Nationernas förbunds ram låter det växa upp ett allianssystem, som hotar med den gamla allianspolitikens alla välkända äventyrligheter, tillspetsade av diktaturens dynamiska politik hos de folk, som äro missnöjda med sitt politiska läge. Det senaste utbrottet av denna dynamiska politik har ju varit en europeisk makts kolonialkrig mot en förbundsbroder i Afrika. Jag skall ej här, såsom herr Åkerberg gjorde i sitt anförande, gå in på en skildring av den europeiska situationen, dess faror för preventivkrig o. s. v., utan jag nöjer mig med att om läget i Europa säga, att ingen kan påstå, att gränserna i Europa äro så stålhårda, att de utgöra ett tillräckligt skydd mot alla explosioner. Vårt försvar måste därför göras så starkt, att det avskräcker i tänkbara fall och inger stormakternas generalstabers och politiska ledare den uppfattningen, att ett krig mot Sverige ej skulle få karaktären av att vara ett europeiskt kolonialkrig.

Ett modernt försvar, lämpat efter krigsvapnens tekniska utformning och

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

vårt lands strategiska läge, är det nu vår uppgift att uppbygga. Därvid måste vi, såvitt jag förstår, framför allt beakta fyra stora förändringar som ägt rum, sedan den sista härordningen beslöts 1925. Den ena av dessa är *flygets* ökade betydelse. Den andra är *kustartilleriets* ökade användbarhet, den tredje *luftförsvarets* utveckling och den fjärde omständigheten slutligen den förändring av vårt försvarsproblem, som inträtt därigenom, att *Östersjön* har förvandlats från att vara det öppna hav, som det var 1925, till *ett slutet hav*.

I dag erbjuder sig nu möjligheten för oss att få till stånd en lösning på grundval av försvarskommissionens förslag. Jag ber att få framhålla, att redan detta förslag var ett medlingsförslag. Sedan innebar ju den motion, som framlades från folkpartiets och bondeförbundets sida en bearbetning av kommissionens förslag i syfte att ännu tydligare framhäva, att den lösning, som eftersträvades, hade karaktären av ett medlingsförslag. Det glädde mig mycket, då jag åhörde försvarsministerns 1 majtal i Uppsala, att han hade beaktat den riktning, i vilken dessa motioner blivit lagda. Sedan har nu försvarsutskottet ytterligare vidtagit mycket betydelsefulla jämkningar, vilka hava tillgodosett önskemål från olika håll i olika fall. Vi hörde också försvarsministern i det stora anförande, varmed han inledde debatten i dag, framhålla att den försvarsorganisation, som nu ligger på kamrarnas bord i form av utskottets förslag, till mycket stora delar överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

Eftersom detta utskottsforöslag alltså har karaktären av ett medlingsförslag, har man naturligtvis att jämföra det med vad som ligger åt höger och åt vänster. Gentemot högerens förslag kan man framhålla, att försvarsutskottets förslag i alla fall ger det nödvändiga, om det också icke ger det önskvärda, och herr Bagge yttrade också i sitt anförande, att detta förslag lägger en grund, som även ur högerens synpunkt måste anses vara användbar.

Jag ber vidare att få framhålla, att försvarsutskottets förslag tillgodoser i mycket hög grad vårt lands behov av en *hastig* förbättring av våra försvarsresurser. Det förtjänar även ur den synpunkten att få ett icke föraktligt betyg vid en jämförelse med högerförslaget.

Jämför man utskottets förslag med propositionen, förhåller det sig så, såsom förut under debatten framhållits, att försvarsutskottet erbjuder en flotta, som ungefär är likvärdig med den, som propositionen föreslagit. Men sedan komma skiljaktigheter beträffande armén och flyget. I fråga om armén är det en kostnadsskillnad på omkring 9 miljoner kronor. Bakom denna summa dölja sig mycket stora organisatoriska skillnader, såsom vi fått höra här i dag: en reducering från 6 till 4 arméfördelningar och indragning av en hel rad regementen.

Den största procentuella kostnadsskillnaden mellan utskottsforöslaget och propositionen framträder i fråga om flyget. Det är en skillnad på 7 miljoner, alltså nästan samma belopp som i fråga om armén, men här är skillnaden procentuellt sett oerhört mycket större, eftersom totalsumman för armén är 70, resp. 79 miljoner och för flyget 20, resp. 27 miljoner. Jag kan inte hjälpa, att jag fått det intrycket att propositionen i fråga om flyget stått på en alltför konservativ ståndpunkt och icke beaktat de krav, som man måste ställa på en ny försvarsordning, om man vill följa med teknikens utveckling. För min del har jag ej kunnat taga på mitt ansvar att förklara en så svag armé och ett så svagt flygvapen vara vuxna de uppgifter, som tillkomma dem vid rikets försvar.

Försvarsutskottets förslag innebär dessutom den fördelen framför propositionen, att försvarsordningen är uppbyggd efter en enhetlig plan. Denna har fått ett symboliskt uttryck i inrättandet av den större försvarsstaben. Beslut

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

om gemensam överbefälhavare i fred skulle ytterligare understrukt denna enhetstanke, men utskottet har inte accepterat förslaget därom, och det finns inga utsikter att mot försvarsutskottets vilja driva igenom ett antagande därav.

Försvarsministern anförde i dag såsom ett skäl mot försvarsutskottets förslag, att det kostar 18 miljoner mer än regeringens. De anmärkningar mot försvarsutskottets kostnadsberäkningar, som statsrådet anförde, syntes inte rubba storleken av denna marginal. Då statsrådet ju själv erkände, att ifall det blev en kostnadsökning på försvarsutskottets utgiftsberäkningar, samma faktorer skulle åstadkomma motsvarande utgiftsökning i fråga om propositionen, frånsatt några obetydliga poster, förefaller det vara att överdriva det skiljande beloppets verkan, då man säger, att en försvarsordning på ena sidan av denna marginal skulle bli hållbar, och att en försvarsordning på andra sidan inte skulle kunna upprätthållas.

Dessa 18 miljoner spela ju i vår budget den ringa rollen, att de utgöra blott 2 % av statens egentliga utgifter. 2 % på budgeten måste ju ur affärssynpunkt anses vara en obetydlighet. Om ett affärsföretag gör upp en kalkyl för en stor industriell anläggning, räknar det med en felmarginal, som är betydligt större, dubbelt så stor eller mera, och låter inte avskräcka sig från företaget, därför att en sådan procentuell ökning kan komma att inträda. Det förefaller mig vara föga affärsmässigt att råka i panikstämning inför utsikten, att vår statsbudget skulle komma att ökas med 2 % av de egentliga statsutgifterna utöver vad regeringen beräknat.

Statsrådet tillmätte för övrigt denna kostnadsskillnad ingen avgörande betydelse, då han betonade, att regeringen hade varit villig att godkänna försvarsutskottets förslag, därest förhandlingarna mellan statsministern och de borgerliga partiledarna om dyrortstillägg på folkpensionerna och om skatteomläggning hade medfört resultat.

Statsrådet gick därefter in på den politiska betydelsen av denna statsministerns inbjudan. Den ärade talaren erinrade därom, att det vid föregående försvarsreformer uttalats, att försvarsbördorna borde fördelas efter bärkraften hos de skattskyldiga, och i sin replik diskuterade ju herr statsrådet ytterligare det historiska underlaget för denna sin skildring. I motsats härtill ställde talaren vad som nu hade skett, när, som han sade, regeringen hade sträckt fram handen, men den ej blivit tagen, och därmed ett stort psykologiskt ögonblick blivit försummat.

För min del är jag fullt beredd att även denna gång uttala, att jag är villig att medverka till att försvarsutgifterna — liksom för övrigt alla statsutgifter — fördelas bland skattebetalarna i förhållande till dessas bärkraft. Denna ståndpunkt kan ej innebära någon överraskning för regeringen. När bondeförbundet avgav sitt svar på statsministerns inbjudan till förhandlingar, framhöll nämligen bondeförbundet, att det intog just denna ståndpunkt, fastän det icke kunde förstå, att samverkan på det sociala området nödvändigtvis skulle göras beroende av det beslut, som komme att fattas i försvarsfrågan. Det förefaller mig, när man ser på det händelseförlopp, som utspelats med utgångspunkt från dessa underhandlingar, som om regeringen borde ha avvaktat händelsernas utveckling i riksdagen och först efter riksdagens beslut i de olika frågorna gjort läget till föremål för ett politiskt bedömande.

Försvarsministern nämnde i detta sammanhang den sedan några år tillbaka inarbetade termen »kohandel». Jag skall för min del tillåta mig att om detta parlamentariska begrepp säga, att såvitt jag förstår, är det parlamentariskt sett fullkomligt riktigt, att om ett problem, som skall avgöras i riksdagen, har tvenne olika sidor som stå i nära samband med varandra, man löser problemet under samtidigt beaktande av båda sidorna. Jag kan inte för min del finna,

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

att häri ligger något som helst olämpligt. Ifall man skall inlägga något förklenande i ordet »kohandel», anser jag det vara fullkomligt oriktigt att för en sådan lösning använda denna term. Men vad som enligt min tanke inte är parlamentariskt riktigt är att genom avtal med ledande politiker inom olika partier göra lösningen av två frågor, som icke ha något inre sammanhang, inbördes beroende. Att skapa ett sådant konstlat samband mellan tvenne icke samhörande frågor och därmed göra dessa frågor öde beroende på förhandlingar mellan ledarna, anser jag inte vara parlamentariskt riktigt. Jag tror, att »den kollektiva säkerheten» inom det parlamentariska livet far bäst av att man låter varje politisk fråga framträda för sig själv, utan något konstlat sammanhang, inför riksdagens kamrar och där avgöras, och att man först därefter drar den slutsats om det politiska läge som har uppstått, vartill förhållandena kunna ge anledning.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet frågade vidare i sitt anförande: är det verkligen utan värde, om den ena halvan av Sveriges folk skulle ställa sig kallsinnig mot den nya försvarsordningen, på grund av att denna försvarsordning tillkommit under omständigheter, som kunde ge anledning till denna kallsinnighet?

Jag ber då först och främst att få säga, att om det politiska läget skulle bli spänt, om krigsfara skulle hota vårt land eller ännu mer, om vi skulle råka ut för krigiska förvecklingar, är jag övertygad om, att kallsinnigheten mot en bättre försvarsordning, som man har fått, hastigt skulle försvinna.

Men om vi nu se på den — som jag hoppas — fredliga framtid, som vi under de närmaste månaderna gå till mötes, och rikta våra blickar på vad som kan komma till uttryck i valrörelsen, vill jag för min del göra det uttalandet, att såvitt jag kunnat fatta, måste den förklaring, som förut avgivits av statsministern och här i dag av försvarsministern och som överensstämmer med den socialdemokratiska reservationen till utskottsutlåtandet, nämligen att man varit beredd att ta försvarsutskottets förslag till försvarsordning, därest utfästelser hade givits om medverkan till lösningen av vissa socialpolitiska problem, anses innebära, att det socialdemokratiska partiet i valrörelsen kommer att inrikta hela sin kraft, icke på att få försvarsordningen ändrad, utan i stället på att få en sådan maktställning, att det kan vinna en lösning för de sociala frågor, som ligga partiet om hjärtat. Under sådana omständigheter har man ju all anledning att hoppas, att försvarsfrågan skall bli undanförd från valrörelsen.

Det finns, när vi se framåt, ur bondeförbundets synpunkt ingen som helst anledning att anta, att den omständigheten, att bondeförbundet nu medverkat med andra borgerliga partier till lösning av försvarsfrågan, skulle innebära, att bondeförbundet frånträder den politik, som bondeförbundet förut har drivit, nämligen att fritt samverka med varje politiskt parti, som följer riktlinjer, vilka överensstämmer med bondeförbundets i den ena eller andra fråga, för vars lösning bondeförbundet intresserar sig.

Jag vågar därför tro, att de talare, som ha uttryckt sitt livliga beklagande över att en samförståndslösning inte kommit till stånd, inte skola få se de farhågor förverkligade, som de samtidigt ha givit uttryck åt. För min del instämmer jag naturligtvis i detta beklagande; jag tycker också att det är beklagligt, att inte en samförståndslösning har kommit till stånd.

Å andra sidan gläder jag mig i likhet med flera föregående talare åt den ökade försvarsvilja, som kommit till uttryck vid försvarsfrågans behandling under dess förberedande skede inom försvarskommissionen och vid diskussionen inom de breda lagren av vårt folk, och som i dag i vår kammare också har uttryckts av försvarsministern och herr Åkerberg. Det är naturligtvis av allra största betydelse, att bakom varje försvarsordning i ett land står en hård vilja,

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

en vilja så hård som den endast kan bli hos ett kulturfolk, som samlar sig till ett målmedvetet försvar för en odling, som detta folk anser vara av det värde, att det för dess upprätthållande är berett att insätta till och med individens liv.

Vi ha nu i dag kommit från ord till handling. Jag ber för min del att få uttrycka den tillfredsställelse, som jag känner över att vi äntligen ha utsikt att få till stånd ett beslut, som bereder vårt folk ökad trygghet mot yttre faror.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Borell**: Herr talman, mina herrar! Herr Bagge har redan tidigare i dag i anslutning till den reservation, som avgivits av högerpartiet och till vilken även jag i huvudsak har anslutit mig, uttalat, att när försvarsfrågan i dag sannolikt kommer att lösas efter majoritetens linjer, så föreligga dock en del anmärkningar beträffande sättet för försvarsorganisationens utformning. Han påpekade, att detta särskilt gäller beträffande luftvärdet och flottan. Då jag nu åter tager upp detta ämne och mitt anförande naturligtvis i åtskilliga delar måste få formen av kritik, framställer jag denna kritik ej för kritikens egen skull, utan jag gör det därför, att det enligt min uppfattning är nödvändigt, att man på samma sätt, som herr Bagge gav uttryck åt, betraktar detta första beslut som en grund för vidare utveckling. Det är därför för mig ett behov att angiva de syften, varåt denna fortsatta utveckling, enligt min mening, främst måste riktas.

Jag behöver icke nu göra en jämförelse mellan innebörden av det förslag om flottorganisationen, som framlades av majoriteten i försvarskommissionen, och det förslag, som nu framlägges av majoriteten i det särskilda utskottet. Det har redan förut påpekats, att det förslag, som nu framlägges, innebär vad marinorganisationen beträffar vissa förbättringar i anslutning i stort sett till det förslag om samma organisation, som framlagts i regeringspropositionen, och därjämte har utskottsmajoriteten föreslagit en viss snabbare takt under de närmaste åren i fråga om ersättningsbyggnaderna. I det stora hela emellertid, vad beträffar den grundläggande tanken i avvägningens problemet, står majoriteten i utskottet i dag på alldeles samma linje som majoriteten i försvarskommissionen. Den ger således, enligt min uppfattning, liksom majoriteten i försvarsutskottet alldeles för litet utrymme åt flottan med hänsyn till de insatser, som flottan såsom en mycket viktig gren av försvarsorganisationen kan göra i rikets samlade försvar, därest det ges den medel, som göra det möjligt att utföra detta. Försvarskommissionen uttalade i själva verket i sin allmänna uppläggnings av hela försvarsfrågan principer, som stodo i överensstämmelse med den mening, som jag nu har uttalat. Det uttalades, att såsom rättesnöre för genomförande av förändringar i försvarsväsendet borde gälla, att enhetliga och rationella grunder tillämpades i fråga om försvarets olika delar, och såsom vägledande, vad flottan beträffar, återgavs ett uttalande ur 1914 års försvarsproposition av innehåll, att för fredens och neutralitetens bevarande en hög krigsberedskap hos flottan, åstadkommen genom vissa ständigt rustade och med fulltaliga och samövade besättningar försedda fartygsförband, vore betydelsefull. Men hur ha då dessa fullt riktiga principer om förstärkning av rikets samlade försvarskrafter omsatts i organisationsförslaget? De ha visserligen fått vara vägledande i fråga om de övriga försvarsgrenarna, om vilket helt naturligt i och för sig ej annat än gott är att säga, men i fråga om flottan ha de lämnats helt åsido. Den för flottan hittills tillämpade normala kostnadsramen har minskats. Övnings- och underhållsanslagen äro otillräckligt tillmätta. Detta i och för sig beklagliga faktum växer i betydelse mot bakgrunden av den njugethet, som statsmakterna under krisåren och även därefter visat mot flottans anslagskrav överhuvud taget.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Den balans, som sålunda och särskilt vad beträffar underhållsanslaget förefinnes, kan ej avverkas med det nu beräknade anslaget, vilket medför, att den nya marinordningen redan från början måste bära på en ballast av otillräckligt underhållna och utrustade fartyg — speciellt de äldre. Detta beklagliga förhållande poängteras ytterligare av de bristande anslagen till anskaffning av teknisk materiel samt därav, att flottan, som dock är ett i hög grad materielbetonat vapen, lämnats helt åsido, då det gäller engångskostnaden för materielanskaffning, ett förhållande, till vilket jag senare skall ytterligare återkomma.

Förutsättningen för att en flotta överhuvud taget skall kunna existera och fullgöra sina uppgifter är helt naturligt den, att den är försedd med fartyg och att dessa äro väl bemannade och utrustade. I dessa grundläggande hänseenden förefinnas allvarliga brister i den nu föreslagna marinordningen. Vad först fartygen beträffar, kan visserligen, som jag redan tidigare antytt, med glädje konstateras, att byggandet av jagare och u-båtar något påskyndas i förhållande till vad i regeringsförslaget avsetts, men vad angår kustflottans kärna, nämligen artillerifartygen, har antalet icke blott minskats från fyra till tre, utan även dess fortsatta tillvaro gjorts beroende av en framtida utredning. Artillerifartygen äro en nödvändig beståndsdel av vår flotta, utan vilken densamma icke är operationsduglig. Därom är hela den sjömilitära sakkunskapen enig. Det förtjänar också att påpekas, att den samlade sakkunskap från olika försvarsgrenar, som stod till försvarskommissionens förfogande, uttalade alldeles samma uppfattning. Jag anser mig böra återge yttrandet därutinnan. Det yttrades: »Marinstridskrafternas verkningsmöjligheter gentemot landstigningsföretag få sitt främsta uttryck i en operationsduglig kustflotta, som äger tillräcklig slagkraft för att kunna bjuda ett verkligt hot mot överskeppningsföretag, och som besitter så stor motståndskraft, att fientliga försök att bekämpa den från sjön och från luften medföra kraftförbrukning och taga avsevärd tid. Ur dessa synpunkter är den nuvarande tillgången på antalet fartygsenheter av olika slag inom kustflottan icke tillfyllest. För att de operativa sjöstridskrafterna skola kunna fylla de uppgifter, som för landets försvar mot en invasion sjöledes måste ställas på desamma inom det totala försvarssystemets ram, kräves oundgängligen ett visst, tillräckligt antal pansarskepp samt häremot svarande övriga förband.» Detta var, som sagt, det samfälliga uttalandet av de militära sakkunniga, som arbetade i försvarskommissionen.

Kommissionen själv har i sina allmänna uttalanden ytterligare understrukt, att flottans väsentliga värde ur riksförsvarets synpunkt består av dess förmåga att i samverkan med flygvapnet fördröja och försvåra fientliga invasionsföretag över havet. Därtill fordras givetvis en operationsduglig flotta, och sakkunskapen, även den lantmilitära, har, jag upprepar det än en gång, därom uttalat den meningen, att insats av artillerifartyg är erforderlig för att flottan skall kunna fylla denna uppgift. Den föräldring av våra artillerifartyg, som inträtt på grund av det ständiga uppskjutandet av ersättningsbyggnader, medför icke blott nedsättning i fråga om kustflottans operationsduglighet, utan kommer även snart nog att få katastrofala följder för lokalstyrkorna, vilkas större fartyg befinna sig på eller över åldersgränsen och till följd av det underlåtna ersättningsbyggandet ej kunna få ersättare.

Vad fartygens bemanning beträffar, har utskottet helt följt Kungl. Maj:ts förslag. Härom yttrar till och med försvarsministern, att en kvalitetsförsämring av personalen å andra linjens fartyg inträder. Han finner denna försämring beklaglig, men av kostnadsskäl oundviklig. På ett tydligare sätt torde ej kunna utsägas, att vi med öppna ögon gå att sända ut underbemannade

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

fartyg, alltså de delar av försvarsmakten, som vid neutralitetsskydd eller krig jämte flyget måste få de första försvarsuppgifterna sig ålagda.

Jag återkommer nu till de av mig förut omnämnda engångskostnaderna för materielanskaffning åt flottan. I denna punkt är läget synnerligen anmärkningsvärt. Enligt utskottets förslag utgå 79.5 miljoner kronor för materielanskaffning för lantförsvaret, något över 15 miljoner kronor för flygvapnet och 2.3 miljoner kronor för kustartilleriet. Av hela materielanskaffningsanslaget på sammanlagt bortåt 100 miljoner kronor disponeras för flottans räkning ej ett enda öre, och dock är läget i det avseendet för flottans vidkommande så dåligt, att marinförvaltningen måst beräkna behovet av anslag för materielanskaffning till flottan till sammanlagt över 42 miljoner kronor. Därvid är endast verkligt nödvändig materiel medräknad. Däri ingår anskaffning av minor, varå råder stor brist, av minsvepningsmateriel, av stridsammunition för mobiliseringsbehov — den, som finns, är föråldrad och omodern — av torpeder, av brännoljaförråd och skyddade förvaringsrum därför, av luftvärnsmateriel å lokalstyrkornas fartyg, m. m. Av detta väldiga behov tillgodoses nu egentligen endast moderniseringen av de i kustflottan ingående pansarskeppen och detta, vilket är en stor oformlighet, ej genom engångsanslag, utan genom belastning av flottans årliga underhållsanslag, varigenom de egentliga underhållsarbetena måste åsidosättas och stridsvärdet å fartygen således mer och mer försämras. Det gäller här i själva verket en fråga, som är av utomordentlig betydelse för hela det samlade riksförsvaret. Befintligheten av tillräckliga minförråd och minsvepningsmateriel är ett förstahandsbehov redan då det gäller utförande av neutralitetsvakt. Det är det första försvarsmedel, som måste tagas i bruk, så fort konflikter utbryta i vårt grannskap. Detta gäller också beträffande ammunitionsanskaffning och lokalstyrkornas förseende med luftvärnsmateriel. Underlåter man att förse luftstyrkorna med sådan materiel, måste man i allvarets stund sända ut dem ej blott kvalitativt underbemämnade, utan även i luftvärnshänseende värnlösa, samtidigt som faran från luften med all önskvärd skärpa betonas på alla andra områden. Det må tilläggas, att lokalstyrkornas fartyg behöva effektivt luftvärn ej blott för sig själva och för att skydda de områden, där de äro förlagda, utan också för att bereda skydd åt de handelsfartyg, som de skola eskortera.

Man må nu ha vilken uppfattning som helst beträffande avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna, så kan dock underlåtenheten att skaffa nu nämnda ovillkorligt nödvändiga materiel, för att flottan skall kunna utföra sina närmaste uppgifter, icke försvaras. Ingen förnuftig människa går tillväga på det sättet, att han skaffar sig dyrbar materiel utan att också skaffa sig medel för denna materiels användande.

Det är betecknande, att man vägrade både i försvarskommissionen och i mellanpartiernas motion att lyssna till de påpekanden, som gjorts i detta hänseende, och det är först nu i sista minuten, som man i försvarsutskottets utlåtande gjort ett erkännande av ifrågavarande behovs berättigande. Man har hänvisat till, att det kan finnas möjligheter att tillgodose dessa behov inom den kostnadsram, som utskottet ansett böra i medeltal gälla för de tio år, under vilka organisationen skall genomföras. Man hänvisar i sådant hänseende till att därest närmare beräkningar ge vid handen, att medel inom sagda ram bli tillgängliga, dessa lämpligen kunna användas för ovannämnda materielanskaffning enligt förslag, som av Kungl. Maj:t framdeles förelägges riksdagen. Ja, det är ju alltid något, men det är icke ett tillbörligt uppfyllande av krav, som äro av den vikt, att de borde sättas framför eller i varje

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

fall i jämbredd med motsvarande behov, som föreligga för de övriga försvarsgrenarnas vidkommande och som det ansetts nödvändigt att fylla, för att dessa skola kunna fullgöra sina uppgifter.

Vårt försvars första uppgift måste givetvis vara att inge respekt. Därför måste det vara dugligt till alla sina grenar, armé, marin och flygvapen. Ett dylikt respektförsvar får främst sitt uttryck genom de stridskrafter, flotta och flygstridskrafter, som komma att uppträda på och över havet, det hav, som omger hela vårt land med undantag av norra landgränsen. Genom försvagandet av flottan, på sätt som nytt antytts, minskas utsikterna för vårt land att kunna hålla sig utanför kriget. Indragas vi trots allt i krig är det det samfällda försvarets styrka, som till slut faller utslaget. Försvarskommissionens eget av mig förut återgivna uttalande om flottans betydelse för sjöhandelsskyddet, för folkförsörjningen, för avvärjande eller fördröjande av invasionsföretag vittnar bäst om vilka betydelsefulla uppgifter även i självständighetsförsvaret, som flottan har att fylla. Flottans försvagande minskar väsentligen utsikterna att skydda landets självständighet. Att inskränka flottans uppgifter till att skydda egna basområden är en absurditet. Det innebär i själva verket en akt av självstympning.

Flygvapnets stora roll i den moderna sjökrigföringen är uppenbar. Flygvapnet kan emellertid aldrig ersätta flottan. Vissa uppgifter kunna icke alls fyllas av flyget, såsom minsvepning, u-båtsjakt, sjöhandelsskydd m. m. I andra avseenden är dess verkningsförmåga utsatt för vissa starka naturliga begränsningar. Främst inverka då siktförhållandena, som förhindra flygets effektiva uppträdande under mörker och dimma. Det får ej heller förglömmas, att flygets verkningsförmåga mot starkt luftvärnsbestyckade örlogsfartyg måste vara mycket begränsad. De, som söka upphöja flyget till en allt dominerande faktor i sjökrigföringen, göra sig skyldiga till en stor överdrift och felbedömning. En sådan mening delas ej heller av sakkunskapen i andra länder. Artillerifartygen behålla där fortfarande sin givna plats.

Emellertid äro dessa föreställningar om det moderna vapnet, flyget, icke enastående. Så har varit förhållandet vid alla tillfällen, då ett nytt krigsmedel av större betydelse har kommit till. Jag erinrar om hur det förhöll sig vid u-båtarnas tillkomst. Under arbetet med 1925 års försvarsordning saknades icke uttryck för den uppfattningen, att det nu var slut med övervattensfartygens möjligheter. De ansågos höra till en förgången tid med hänsyn till det nya farliga vapnet — u-båtarna. Men hur har det gått nu tio år efteråt? Även mot detta vapen har man anskaffat motmedel, som begränsa detsamma till en visserligen farlig, men dock icke utslagsgivande faktor i sjökriget. Säkerligen blir det samma förhållande med flygvapnet. Varje nytt krigsinstrument skapar nya motmedel.

Flyget är givetvis ett viktigt hjälpmedel för flottan. Genom samverkan mellan flyg och flotta har vårt land fått en möjlighet, som aldrig förut stått oss till buds att i försvarssyfte effektivt utnyttja det oss omgivande havet och våra skärgårdar. För att denna möjlighet skall kunna i möjligaste mån utnyttjas har jag för min del i den av mig vid utlåandet fogade reservationen påyrkat ökning av de marinsamverkande flygstridskrafterna, liksom jag samtidigt för lantförsvarets förstärkande yrkat ökning jämväl av de med armén samverkande.

De av mig nu angivna synpunkterna och påtalade förhållandena måste givetvis föranleda mig att om den föreslagna försvarsordningen uttala, att densamma icke medför det allsidiga tillgodoseende av samtliga försvarsgrenar, som rikets trygghet och säkerhet kräva.

Herr Hamrin har i dag fällt det omdömet, att enligt hans mening majoriteten av Sveriges folk nu med tillfredsställelse hälsar den lösning av försvars-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

frågan, som i dag sannolikt kommer att antagas. Jag tror, att han har rätt i detta, men om man kommer in på frågan, huruvida samma meningsfördelning gäller i fråga om avvägningen mellan försvarsgrenarna, får man nog lämna ett annat svar. Den kritik, som i detta avseende riktats mot försvarskommissionens majoritetsförslag och som i stort sett måste gälla även det föreliggande förslaget, vittnar om, att det omdöme, jag uttalat, omfattas av en stor del, måhända majoriteten, av vårt folk, och bland dem, som hysa en sådan uppfattning, finnas representerade såväl tungt vägande militär sakkunskap, även utom flottans leder, som även de av våra ämbetsmyndigheter och korporationer, som äro de främsta representanterna för vårt näringsliv, bland vilka jag särskilt vill nämna kungl. kommerskollegium, Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges allmänna sjöfartsförening och handelskamrarna i gemen. Vid ett sådant förhållande har det synt mig vara en bjudande plikt att nu giva uttryck åt min och dessa många andras uppfattning, och det har varit mig så mycket angelägnare, som frågan om huru den operativa delen av flottan skall sammansättas, icke lösts genom det föreliggande förslaget utan skall bli föremål för en särskild utredning i en nära framtid. Spörsmålet om flottans uppgifter och verkningsmöjligheter i det samlade riksförsvaret är således alltjämt en öppen och aktuell fråga.

Jag vågar hysa den förhoppningen, att resultatet av denna utredning, vid vars utförande det synes mig nödvändigt, att det civila inslaget är åtminstone övervägande, skall medföra det resultatet, att vad som ännu brister blir i möjligaste mån avhjälpd och att landet således till sist erhåller en försvarsorganisation, där alla vapengrenar, var efter sin egenart och sina verkningsmöjligheter, kunna tagas i anspråk, då det gäller värnande av det dyrbaraste vi äga, vår frihet och vårt oberoende.

Innan jag slutar, vill jag vidröra två ämnen, som jag berört i den särskilda reservation, som jag avgivit till utskottets betänkande. Det gäller försvarsstaben och de med marinen och armén samverkande luftstridskrafterna. I det sista hänseendet kan jag emellertid hänvisa till vad jag förut anfört om behovet av ökade sådana samverkande flygstridskrafter. Beträffande frågan om den stora eller lilla försvarsstaben skall jag nu endast uttala den förhoppningen, att därest, som jag förmodar, den stora staben kommer till stånd, andan i densamma icke måtte bliva sådan som den som i många hänseenden framträtt under den strid mellan de olika försvarsgrenarna, som rått under förarbetena på försvarsfrågans lösning. Det är i detta hänseende nödvändigt, att den ledning, som den stora försvarsstaben kommer att få, verkligen själv tager befälet över densamma och handlar målmedvetet och kraftigt i det syfte, som denna försvarsstab avser att fylla, nämligen att bringa de olika försvarsgrenarna till ett samfällt och enigt samarbete för ett gemensamt mål. Det duger icke, att små klickar av företagsamma enskilda, mer eller mindre underordnade, taga ledningen och fortsätta den orimliga striden. Skulle utvecklingen gå i sistnämnda riktning, är hela den lojala tanke, varpå den stora försvarsstaben är byggd, dödfödd.

I detta anförande instämde herr *von Geijer* och herr *Tham, Vollrath*.

Herr **Hansén**: Herr talman! Då försvarskommissionens betänkande under sistlidna höst offentliggjordes, väckte det i den landsända jag representerar, Norrbotten, allvarliga bekymmer och djup besvikelse. Kommissionen hade, som försvarsministern i sitt inledande anförande angav, lagt upp det strategiska problemet för försvaret av vår norra landsända på det sättet, att det egentliga försvaret skulle tänkas först vid Lule älv, medan hela den norra landsändans försvar i främsta rummet skulle lämnas åt landstormen med något

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

stöd måhända från Norrbottens regemente. I konsekvens därmed hade man föreslagit indragning av Västerbottens regemente och förutsatt, att innan en eventuell fiende nått Lule älv skulle förstärkningar kunna hinna skickas upp nerifrån landet.

Jag ber att med glädje få konstatera, att denna försvarskommissionens ståndpunkt övergivits och att såväl Kungl. Maj:t som motionärerna och utskottet underkänt densamma. Jag vill i det sammanhanget emellertid ha uttalat, att utskottsförslaget inte i allo fyller de önskemål som vi, vilka bo i denna landsända, härutinnan hysa. Den lösning av flygets förläggning, som nu föreligger för godkännande av riksdagen, har icke tillgodosett de enligt min mening mycket starkt motiverade önskemål i det avseendet, som förelegat. Det är alltså mycket starka skäl för att i varje fall en tudelning av flyget i Östersund ägt rum med ett flygdetachment förlagt till Boden. Jag har nämligen alltid hyst den meningen, att försvaret, i den mån det är möjligt utan att eftersätta dess egentliga uppgifter, bör beredas tillfälle att, där så ske kan, jämväl tjäna rent civila syften. Ingenting är mera ägnat att göra försvaret förstått och uppskattat bland den civila befolkningen. Här var en sådan uppgift, men den har blivit eftersatt. Ty i denna landsända med dess geografiska och klimatiska förhållanden kommer det vartenda år tillfällen av olika slag, då saknaden av ett flyg är mycket kännbar och då flyget, utan att behöva eftersätta sin militära uppgift, hade kunnat vara till stor hjälp jämväl för den civila befolkningen. Jag skulle tro, att om allvaret en gång kommer och flyget skall kunna fylla sin uppgift där uppe, blir denna uppgift ytterligt vanskelig om flyget inte får tillfälle att under fredstid genom övningar lära känna klimatet och de andra svårigheter, som denna landsända bereder just för flyget. Jag erinrar i detta hänseende om hur det var, då man försökte skicka upp flyg till övre Norrland för ett par år sedan. Resultatet blev, att flertalet maskiner blevo sönderslagna — utan tvivel beroende på bristen på erfarenhet om förhållandena och om möjligheter till landning o. s. v.

Nu är det emellertid ingenting att göra åt denna sak. Jag vill dock icke underlåta att framhålla, att kravet förvisso kommer tillbaka. Det vilar på så starka sakliga grunder, att jag hoppas, att riksdagen i en nära framtid justerar detta, som jag betecknar som ett missgrepp i den nu föreliggande försvarsorganisationen.

Jag uppkallades emellertid, herr talman, då försvarsministern inledde dagens försvarsdebatt här i kammaren. Han underströk därvid starkt önskvärdheten av samling i försvarsfrågan. Det råder säkerligen överhuvud taget ingen meningsskiljaktighet därom, det är bara i fråga om vägarna att nå detta samförstånd som vi ha skilts. För egen del rann det mig i minnet, hurusom jag för några år sedan, då jag hade äran att tillhöra statsutskottets första avdelning, där fjärde huvudtiteln år efter år behandlas, till min ledsnad nödgades konstatera, att de socialdemokratiska representanterna i fall efter fall förde en politik, då det gällde de olika anslagskraven, vilken närmast kan karakteriseras såsom en politik u. p. a. Ingen kan vara blind för det stora värdet av att socialdemokraterna med oss andra känna ett enigt ansvar för försvaret och dess fortsatta upprätthållande. Men då det gäller fördelningen av skulden till att detta resultat icke synes bli uppnått, kan jag inte följa försvarsministern. Han citerade vad från borgerligt vänsterhåll under gången tid i denna fråga uttalats, nämligen att den sociala välfärden och det sociala reformarbetet måste gå hand i hand med det yttre försvaret. Det är så riktigt som det är sagt. Men försvarsministern förbisåg, att detta yttrande föllades under förhållanden, som inte längre äro för handen. Sedan den tiden ha vi, och inte minst den partiriktning jag tillhör, oavlatligt utfört ett reform-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

arbete, som visserligen aldrig blir färdigt men som likväl fört vårt folk till en ställning, som praktiskt taget intet annat av världens folk i övrigt är förunnat. Vad ha vi gjort sedan 1931, alltså under den tid försvarsfrågan legat under utredning? Jo, vi ha oavbrutet byggt på det »inre försvaret», såsom hans excellens herr statsministern brukar uttrycka saken, och vi ha byggt på detta inre försvar i en omfattning, som är synnerligen aktningvärd. Jag har plockat fram resultatet av vad detta uppbyggnadsarbete betyder budgetärt sett, och jag finner då, att om jag tar några av de väsentligaste besluten, har budgeten från budgetåret 1931—1932 och till det nu framlagda budgetförslaget för 1936—1937 stigit från 55,847,000 i runt tal till 108,179,000 kronor. Jag har därvid lämnat åsido de stora anslagen till arbetslöshetens bekämpande och en hel del andra anslag av delvis tillfällig karaktär och stannat endast vid sådana, som avse åtgärder på längre sikt och som sålunda äro av bestående karaktär. Är inte detta ett uppbyggande av det inre försvaret, som kräver respekt och erkänsla?

Jag skulle vilja ge försvarsministern rätt i den tankegången, att ingenting kan vara en bättre grund för det yttre försvaret än att så uppbygga de inre samhällsförhållandena, att de skänka medborgarna icke blott den rättsliga tryggheten, utan jämväl möjlighet till existens under sådana sociala och kulturella förhållanden, som gör det till en odiskutabel sanning för alla landets medborgare, att detta land är värt att värna och försvara. Men vi ha byggt på den grunden, och vi vänta nu genvägen från de breda massorna av vårt folk.

Nu har försvarsministern i sitt nyssnämnda anförande anklagat den borgerliga majoriteten, och väl inte minst den partiriktning jag tillhör, emedan den, såsom han uttryckte sig, »avvisat den utsträckta handen» genom att icke tillmötesgå de förhandlingskrav, som från regeringens sida härutinnan uppställt. Enligt min mening är detta närmast att ställa sakerna på huvudet. Jag påstår, att riksdagen med de av mig anförda åtgärderna för länge sedan utsträckt handen till samförstånd och ingenting eftersatt för att klargöra för de breda massorna att det inte råder någon delad mening om önskvärdheten av att bygga upp ett samhälle, där allas rätt och bästa är högsta mål. Men i stället för att konstatera detta kastar man fram som villkor kravet på att riksdagen skall bifalla ett förslag, till vilket riksdagen under föregående år tog ställning och beträffande vilket man väl visste eller borde veta, att riksdagen inte hade någon anledning att i år intaga en ändrad ståndpunkt. Detta synes mig under dessa förhållanden närmast vara en åtgärd, som är ägnad att förhindra samförstånd i stället för att främja det. Såsom tidigare talare anfört kan jag inte finna, att de sålunda hopkopplade frågorna äga något som helst sammanhang.

Vad jag anfört i början av mitt anförande om den sociala och kulturella välfärden och framåtskridandet såsom allmän regel, upphäver inte denna min senast uttalade slutsats.

Försvarsministern kom slutligen också med påståendet, att vi inte ville vara med om att taga de ekonomiska konsekvenserna. Han citerade även härutinnan vad tidigare uttalats. Föregående talare ha redan varit inne på och bemött denna sak, och jag skall endast med några ord beröra den. Borgerlig vänskap i vårt land har sedan lång tid tillbaka — för övrigt hade ju försvarsministern glädjen att citera även framstående högermän i regeringsställning, som uttalat sig i samma riktning — arbetat för att bygga upp ett skattesystem, som överhuvud taget grundats på den principen, att vid täckandet av samhällets utgifter, statliga som kommunala, fördelningen måste få den karaktären, att man i främsta rummet lägger bördorna på de axlar, som ha de

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

största möjligheterna att bära dem. Och detta har skett i en sådan omfattning, icke minst under krisåren, att man till och med kan fråga sig om det är möjligt att gå längre i fråga om progression. Med andra ord: sedan man knutit samman, på sätt som skett, det inre och yttre försvaret kan man fråga sig, om man överhuvud taget har skäl att diskutera en särmening rörande de erforderliga medlens uttaxering beträffande täckande av våra försvarskostnader.

Men jag skall inte fortsätta den diskussionen. Jag skall endast tillägga, att jag inte hyser den minsta tvekan om att innan riksdagen åtskiljes, kommer förvisso i handling ett svar på den frågan att givas, som till fullo bekräftar, att den borgerliga majoriteten är beredd att taga konsekvenserna även då det gäller försvarskostnadernas täckning. Om man vill kombinera denna fråga med förslagen om en framtida skattelagstiftning, som riksdagen måhända av andra och rent sakliga skäl anser sig för närvarande böra tillbakavisa, så sammanblandar man saker, som icke äga sammanhang. Som jag redan framhållit har redan vårt nuvarande skattesystem fastslagit principen härutinnan; vi ha haft våra värnskatter och vi äro även nu beredda att reglera den förestående budgeten på ett sätt, som är ägnat att ytterligare manifestera denna vår vilja. Detta motsäges icke av att riksdagen måhända inte är beredd att taga den skattelag på längre sikt, vilken de senaste dagarna enligt min mening underkänts av regeringen själv genom de ändringsförslag däri som i dagarna framlagts för riksdagen.

Jag skall, herr talman, inte ingå närmare på försvarsförslagets detaljer — jag behärskar dem inte, och det är inte heller nödvändigt att ingå på dem efter de anföranden, som hållits av de män, som främst behärska dessa ting. Jag skall sluta med att uttala den bestämda meningen, att den uppriktiga viljan och önskan att ena hela vårt folk om försvarsfrågan inte saknas inom den partiriktning jag företräder. Det kan inte med fog läggas oss till last, om denna enighet inte kan uppnås. Jag vill likväl erinra därom, att då vi tidigare slogos om vad som skulle ges åt försvaret, var det under andra förutsättningar. Det har sedan dess skett ett mycket stort och betydelsefullt framsteg i denna fråga, ägnat att jämna vägen till samförstånd.

Jag minns mycket väl, att jag, då jag var ung, samtidigt som försvarsministern var det, inte minst i försvarsfrågan tillhörde den radikala vänstern — jag var visserligen inte så långt ute som den nuvarande försvarsministern, men i alla fall rätt långt ute på den vänstra kanten. Detta bottnade inte minst däri, att starka meningsriktningar inom vårt politiska liv och vårt folk då ville ha försvaret icke blott till värnande av vår självständighet och frihet, för att inom egna gränser bygga upp vårt samhälle så som vi förmådde bygga det, utan också hyste erövringsplaner. Nu kunna vi i stället konstatera, att utvecklingen dess bättre fört oss därhän, att det praktiskt taget står ett fullständigt enigt folk bakom den uppfattningen, att det försvar vi i dag besluta uteslutande har till syfte att värna vår egen självständighet, men alldeles icke att gå någon annans rätt för nära. Det är en omständighet, mina herrar, som enligt min mening har röjt undan det allra största hindret för ett verkligt nationellt samförstånd i försvarsfrågan. Jag vill sluta med att lika ärligt och lika djupt som försvarsministern beklaga, att detta samförstånd icke kunnat vinnas.

Herr Trygger: Herr talman! Jag skall icke länge taga i anspråk kammarens tid, då jag ju ej har deltagit i utskottets arbete i denna stora och viktiga fråga. För övrigt har ett verkligt nytt inlägg i försvarsdebatten icke någon utsikt att medföra någon ändring av de alternativ, mellan vilka riksdagens kamrar ha att välja. Då jag emellertid själv varit med om att år 1924

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

framlägga ett regeringsförslag angående försvarsväsendets ordnande och under hela min riksdagstid sökt att ha för ögonen försvarets intressen, må det tillåtas mig att yttra några ord här i dag.

Redan vid remissen av regeringens försvarsproposition gav jag mitt erkännande åt försvarskommissionens avgivna betänkande. Skiljaktig uppfattning beträffande särskilda punkter i dess förslag rubbar icke denna värdesättning. Då nu utskottsmajoritetens hemställan i sina väsentliga delar vilar på försvarskommissionens utredning, är det uppenbart, att jag i stort sett är villig att rösta med utskottet.

Ett folks försvarsorganisation kan betraktas från många synpunkter. Huvudsynpunkten måste dock bli, att denna organisation i största möjliga grad tillfredsställer folkets berättigade krav på säkerhet för sitt oberoende och för sin historiska uppgifts förverkligande. Försvarsorganisationen är folket självt, klätt i brynja och svärd till skyddande av nationellt liv och medborgarnas välfärd. Skulle man vilja ge ett slags monumentalt uttryck för försvarsorganisationen, sådan den bör vara, synes det mig kunna ske under bilden av en krigare med intelligent blick och beslutsam min, stående på ett postament, som varslar styrka att bära upp det hela. Liksom krigarens beslutsamma intelligens och sockelns fasthet utgöra ett dylikt monuments dominerande punkter, så intaga enligt min åsikt den enhetliga och målmedvetna ledningen och de väl skolade djupa leden en motsvarande ställning inom en försvarsorganisation.

Detta synes man enligt min mening icke ha tillräckligt beaktat i utskottets nu föreliggande förslag. Vad då först spørsmålet om försvarskrafternas ledning beträffar, är man däremot försvarskommissionen mycken tack skyldig för den klarhet, med vilken kommissionen lyckats ådagalägga, att en överbefälhavare närmast under Konungen bör tillsättas, detta icke först vid mobilisering utan redan i fred, samt förses med en försvarsstab, som äger erforderliga kvalifikationer att till överbefälhavarens omedelbara förfogande ställa ett fullt skickligt organ vid utövande av hans verksamhet. Överbefälhavaren bör, så vitt jag förstår, för att kunna fullgöra sin uppgift under kriget bära ansvaret för det operativa planläggningsarbetet under freden samt måste därför utgöra den sammanhållande och reglerande kraften med avseende på de särskilda försvarsgrenarna och deras chefer. I den kungl. propositionen har man emellertid tagit avstånd från tanken på tillsättande av en överbefälhavare redan i fredstid samt en denne omedelbart underställd stor stab och nöjt sig med en liten stabunge, som har till sin förnämsta uppgift att ägna uppmärksamhet åt de operativa och strategiska problem, som äro gemensamma för två eller flera försvarsgrenar eller som på annat sätt beröra försvarsväsendet i dess helhet.

Man får en föreställning om skillnaden i storlek och betydelse mellan kommissionens och Kungl. Maj:ts ifrågavarande staber, om man erinrar sig, att den förra beräknas kosta 280,000 kronor, men den senare 95,292 kronor. Särskilda utskottet intager en medlande ställning i föreliggande spørsmål. Utskottet stryker överbefälhavaren i fredstid, men beräknar 316,000 kronor för den stora staben, som under en stabchef skall arbeta under freden och som i händelse av krig skall ställas till den utsedde överbefälhavarens förfogande.

Den erinran kunde synas befogad, att man i denna fråga står inför ett antingen — eller. Vore det verkligen riktigt, att en överbefälhavare icke utsåges i fredstid, utan ansvaret för planläggningen av samverkan i krig mellan stridskrafter ur de olika försvarsgrenarna då lades på chefen för försvarsdepartementet och cheferna för de tre försvarsgrenarna, ja, då vore den av Kungl. Maj:t föreslagna lilla staben tillräcklig för de utredande uppgifter, som lagts

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

för densamma. Vore åter meningen att under freden erhålla ett verkligt arbetsdugligt organ för den operativa planläggningen, så vunno man ej detta syfte utan att i spetsen för staben sattes en person med chefskap över cheferna för de särskilda försvarsgrenarna.

Jag tror emellertid ej, att man är berättigad att intaga en sådan ståndpunkt. Även om man med en stor försvarsstab utan överbefälhavare i fredstid går förlustig mycket av vad man skulle ha vunnit, därest alla försvarskrafterna stått under en enhetlig ledning. så är dock en dylik stab en värdefull tillgång vid ett krigsutbrott. Min övertygelse är ock, att om man nu antager utskottets förslag, det snart skall visa sig, att försvarskommissionens av herr Hamrin m. fl. tillstyrkta förslag efter vunnen erfarenhet skall komma som ett efterlängtat brev på posten.

En annan, icke mindre viktig fråga för rikets försvar gäller den utbildning, som de värnpliktiga erhålla. I nämnda avseende brister enligt min mening åtskilligt i det föreliggande förslaget. Jämför man utskottets förslag, t. ex. med vad som av dåvarande regeringen föreslogs vid 1934 års riksdag, finner man följande: 1) att för studenter och likställda i det nuvarande förslaget utbildningstidens längd bestämts till 260 dagar, men i 1924 års förslag till 350 dagar, 2) att för infanteriet i utskottets förslag övningstiden för underbefäl och fackmän bestämts till 225 dagar samt för övriga till 175 dagar, medan i 1924 års förslag tiden utgjorde 350 dagar respektive 195 dagar, 3) att för kavalleriet nu föreslås 200 dagar, men 1924 350 dagar, 4) att för artilleriet nu föreslås 200 dagar, men 1924 240 dagar samt för underbefäl och fackmän 350 dagar, 5) att för trängen nu föreslås för underbefäl och fackmän 225 dagar och för övriga 175 dagar, men 1924 325 resp. 195, 6) att för intendenturtrupperna nu föreslås för underbefäl och fackmän 225 och för övriga 175 dagar, men 1924 325 resp. 195, 7) att för flottan nu föreslås 200 dagar, men 1924 350, 8) att för kustartilleriet nu föreslås 200, men 1924 för underbefäl och fackmän 350 och för övriga 240, 9) att för flygvapnet nu föreslås 210 dagar, men 1924 350 dagar.

Tar man nu i betraktande den långa övningstid, som i andra länder är stadgad, måste man anse det, såvitt jag förstår, synnerligen betänkligt att låta våra värnpliktiga erhålla en så kort utbildning, som här är föreslagen. Detta gäller i särskilt hög grad om de värnpliktiga, som uttagas till underbefäl och fackmän. Ju kortare övningstiden är för våra värnpliktiga i allmänhet, desto längre bör den vara för de värnpliktiga, som skola uttagas till underbefäl, ty underbefälet utgör en välbehörlig ryggrad för de övriga. Min förhoppning är nu, att man alltjämt med den största uppmärksamhet måtte följa resultaten av den åt de värnpliktiga givna utbildningen för så vitt det förslag, som här är framlagt, blir antaget.

Jag vill på det livligaste tillstyrka, att den utredning i frågan om artillerifartygens ersättande, som utskottet förordat, måtte ske så snabbt som möjligt samt att resultatet av denna utredning utan dröjsmål måtte bringas till förverkligande. Utan tvekan underskriver jag uttalandet i herr Bagges m. fl. reservation, att »ersättandet av de redan omoderna artillerifartygen vid kustflottan är en angelägenhet av största betydelse för *riksförsvaret*».

Riksdagen går snart att fatta sitt beslut angående den försvarsrustning, som en exempellöst farlig utrikespolitisk situation oavvisligt kräver, därest vi vilja bevara vårt oberoende. Det skulle utan tvivel vara en moralisk kraft av oskattbart värde, som genomströmmat vårt folk, om vi liksom skedde vid Uppsala möte 1593 samtidigt kunnat inför hela världen utropa: »Nu är Sverige blivet en man.» Min starka tro är, att vad som ej kan ske i dag, skall ske inom en icke avlägsen framtid.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman, mina herrar! När jag nu går att inför första kammaren upprepa de deklamationer, som jag tidigare har gjort i den andra, skall jag så långt det är möjligt efter de korta referat jag har erhållit av vad som här tidigare förekommit söka anpassa mina uttalanden därefter, men det är alldeles uppenbart, att någon fullständig anpassning ej kan ske.

Det har under de senaste åren varit en av mina stora förhoppningar att, när riksdagens kamrar ginge till slutlig behandling av frågan om försvarsväsendets omorganisation, kunna konstatera en ny och betydelsefull framgång för den samförståndspolitik, som under de senaste åren på andra områden skänkt vårt folk så stora värden. De uppriktiga och allvarliga bemödanden, som från regeringens sida gjorts för att åstadkomma en samlande lösning av försvarsfrågan, ha emellertid icke givit det eftertraktade resultatet, vilket jag livligt beklagar.

Det föreliggande utlåtandet från särskilda utskottet företer samma bild av uppdelning i försvarsfrågan på tre linjer, vilken tidigare varit den vanliga — med undantag för år 1925, då riksdagens vänsterpartier stodo eniga och riksdagens beslut kunde fattas med stora majoriteter, i första kammaren med 85 röster mot 60 och i andra kammaren med 137 mot 86. De tre huvudlinjerna äro nu utformade i utskottsförslaget samt i reservationer från utskottets socialdemokratiska ledamöter och från representanterna för högern. Formellt står alltså bakom utskottsförslaget endast en minoritet, men i realiteten har även högern i utskottet medverkat till och är beredd att i kamrarna medverka till utskottsförslagets genomförande.

De båda förslag, mellan vilka avgörandet här i dag kommer att stå, äro alltså utskottsförslaget och Kungl. Maj:ts förslag, till vilket de socialdemokratiska reservanterna yrkat bifall. Den närmare jämförelse mellan dessa förslag, som kan vara påkallad, har redan i denna kammare gjorts av försvarsministern. Jag kan därför inskränka mig till ett par påpekanden och understrykanden.

I högerns oavslätliga strävan att misskreditera regeringen har som ett naturligt led ingått försöken att framställa Kungl. Maj:ts förslag såsom lösligt hopkommet och sakligt utan betydelse. Redan vid remitterandet av detta förslag var herr Bagge färdig att tilldela förslaget det bittra ödet att helt och hållet falla under bordet. Ett mera oförvillat omdöme gav bondeförbundet i sitt svar på min inbjudan till samförståndsförhandlingar, då det konstaterade, att regeringens förslag till viktiga delar överensstämmer med det av mellanpartierna motionsvis framlagda förslaget till försvarsorganisation. Mellan utskottsförslaget och regeringsförslaget är överensstämmelsen ännu större. Det har nämligen visat sig, att utskottet i viktiga punkter följt regeringsförslagets anvisningar. Jag konstaterar sålunda liksom försvarsministern med tillfredsställelse, att regeringens framstöt för ett bättre tillgodoseende av flottan lett till fullständig framgång, trots att till en början även i försvarsutskottet allvarliga försök gjordes att förhindra ett tillmötesgående på denna punkt. Även i fråga om högsta ledningen, där under remissdebatten regeringen fick uppbara starka förebräelser för att den »negligerat» vad herr Andersson i Rasjön kallade »försvarskommissionens välmotiverade förslag», har den principiella ställning, som regeringen i sitt förslag intagit, vunnit utskottets gillande. Utbyggandet av den gemensamma staben innebär nämligen icke någon ändring i den ledning, som i regeringsförslaget lagts hos cheferna för de olika försvarsgrenarna, och heller icke i den till försvarsdepartementet förlagda centrala ledningen. Huruvida den organisatoriska förändringen rörande mobiliseringsverkets uppgörande, som skett genom den gemensamma stabens utökning, ut-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

gör ett framsteg får framtiden utvisa. Den kan ge anledning till onödiga friktioner, och chefen för den gemensamma staben får en allt annat än lätt uppgift på grund av oklarheten i hans ställning i förhållande till försvarsgrenscheferna. Jag skulle tro, att herr Trygger har ganska rätt däri, att om denna stora stab skall fylla sin uppgift borde den ledas av en högste befälhavare. När så icke är fallet förefaller det mig som om det alternativ, som ligger i Kungl. Maj:ts förslag, är bättre än det, som försvarsutskottet har presenterat. På den saken skall jag emellertid inte gå närmare in. Jag skall heller icke anställa några betraktelser över det faktum, att försvarsutskottet kunnat godtaga regeringsförslaget i avseende på sammansättningen av regementenas kadrer, sedan det länge förkunnats, att vad försvarskommissionen i det stycket föreslagit var någonting för hela organisationen väsentligt och nära nog oeftergivligt. Det sagda kan vara tillräckligt för att visa, att det icke var regeringsförslaget utan kritiken mot detsamma, som var lösligt hopkommen.

Den väsentliga skillnaden mellan regeringens och utskottets förslag hänför sig till den militära organisationens omfattning och till kostnaderna för densammans genomförande och upprätthållande. Från de utgångspunkter vid bedömandet av försvarets uppgifter, som jag senast under remissdebatten den 1 april hade tillfälle att ange, borde enligt min mening inom den större kostnadsram, med vilken utskottet rör sig, en ytterligare förskjutning till flottans förmån ha skett. Därom tjänar det emellertid ingenting till att orda, då i fråga om avvägningen inom den större kostnadsramen icke föreligger något annat förslag än utskottets. I fråga om vad jag kallat den väsentliga skillnaden är heller icke mycket att säga utöver vad som redan tidigare blivit sagt. Det må redan nu konstateras, att dessa skiljaktigheter icke ens behövt framträda i utskottsbetänkandet, därest det hade funnits även inom andra läger än det socialdemokratiska tillräckligt av vidsynthet och framsynthet samt av god vilja till samförstånd och samling. Större möjligheter än någonsin tillförne ha denna gång förefunnits för att bakom ett försvarsbeslut ställa en överväldigande majoritet i riksdagen och ute bland folket. Vi kunde ha givit försvaret den starkare förankring i hela folket, som är en av förutsättningarna för att försvarsanstalterna skola genomströmmas av levande kraft och dess män känna tillförsikt och arbetsglädje. Vi kunde ha inlett den nya epok i vårt försvarsväsendes historia, varom högerledaren talade i första kammaren den 1 april. Vi kunde — om i alla avseenden den samhörighetskänsla funnits, som man så länge efterlyst för försvarets del.

Jag konstaterar detta utan att ens i detta ögonblick vilja söka glömma eller förringa de faktiska meningsskiljaktigheter, som finnas och väl komma att finnas rörande behovet av militära försvarsmedel. För klarhetens skull synes det till och med nödvändigt att här understryka, att vi ingalunda uppgivit vår mening och accepterat andras uppfattning i detta avseende. När herr Bagge i dag talar om att vi icke skulle ha kunnat göra de förslag vi framställt, om vi inte sakligt hade ansett utskottsförslaget vara det riktiga, så är det mera en diskussionsvändning. Man kan ha en uppfattning om att en mindre grad av anstalter är tillräcklig men ändå av andra skäl och just av de skäl, som för oss ha varit vägledande, vara villig att biträda ett förslag, som går även andras uppfattningar tillmötes. När vi velat gå andras uppfattningar tillmötes har detta icke skett på grund av något tvivel om, att en för sina uppgifter lämpad och för dessas fyllande betryggande försvarsordning kan upprättas och upprätthållas inom en väsentligt mindre kostnadsram än utskottsförslaget. Vår villighet att medverka till ett längre gående försvarsbeslut är helt och hållet motiverad av medvetandet, att en samlande lösning

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

endast kan vinnas genom hänsynstagande till olika medborgargrupperns meningar och känslor.

Det borde vara så mycket lättare att förstå oss i detta stycke som menings-skiljaktigheterna i försvarsfrågan icke gå efter partilinjer, utan skära igenom dessa. Det står icke här en socialdemokratisk mening mot en icke socialdemokratisk. Det finns inom det socialdemokratiska partiet sådana, som finna även de nuvarande försvarsutgifterna för höga, och det finns andra, hos vilka en medverkan till de högre försvarskostnader, varom det nu är fråga, icke väcker samma betänksamhet som hos mig och det stora flertalet inom partiet. På samma sätt dela sig meningarna inom andra politiska läger, särskilt inom folkpartiet. Svenska Morgonbladet skrev för ett par månader sedan: »Det är en känd sak, att folkpartiet ej har någon enhetlig uppfattning i försvarsfrågan.» En av det partiets riksdagsmän har i partiets medlemsblad framhållit, att det inom folkpartiet finnes olika åskådningar i försvarsfrågan, som kunna bli rätt besvärliga att sammanjämka. Han varnade också mot försöken att gradera ansvar och fosterlandskänsla efter de olika meningarna i denna fråga.

Sådana meningsskiljaktigheter komma alltjämt att förefinnas, och det vore att bedraga sig själv, om man trodde, att en samling kring ett beslut nu skulle betyda, att alla i en hast skulle börja tänka precis lika i försvarsfrågan. Men om en sådan samling kommit till stånd så skulle den ha dämpat meningsbrytningarna och genom att de olika partierna toge ett gemensamt ansvar för försvarsbeslutet skulle försvarsfrågan föras ut ur den partipolitiska stridslinjen till den plats i ett lugnare medborgerligt meningsutbyte och övervägande i skiftande lägen, som rätteligen bör tillkomma en i högsta grad nationell angelägenhet.

Men sakkunskapen? När jag och andra talat för hänsynstagande till olika meningar inom folket har man mot oss till sist mobiliserat sakkunskapen. Mer än en gång har jag erinrats om ledarens skyldighet att gå sakens sakra väg genom stämningar och opinioner. Det är sakkunskapen, som skall ha det avgörande ordet, och icke det mer eller mindre förvillade folket, menar man. Jag skall inte falla för frestelsen att tala om folkets betydelse vid avgörandena inom en demokratisk ordning och heller inte om det starka behov att återfalla på en folkopinion, som framträtt hos ivrarna för mera omfattande militära anstalter. Vi borde kunna utan vidare vara ense om såväl den enskilde medborgarens skyldighet att taga sitt omdöme och sitt ansvar som därom, att i det demokratiska samhället det icke finnes någon annan bärande grund än folket självt. Men därom behöver icke nu talas. Det är icke fråga om att ställa sakkunskapen på sidan. Den skall ha sin rimliga del i avgörandet. Det kan heller icke vara fråga om en lösning mot en allmän opinion. En enhetlig sådan finnes inte, lika litet som en enig sakkunskap. Om detta har jag talat tidigare, och jag skall här nöja mig med att citera ett uttalande, som uttrycker samma mening, som jag hävdar. Det är en av folkpartiets ledande män, riksdagsmannen och partiombudsmannen Carlström, som talar:

»Försvarsproblemet är till sin natur sådant, att det undandrar sig varje möjlighet till *tvärsäkert* bedömande. Frågan blir till sist, hur man än söker intränga i densamma, en trossak, som i mycket beror av den enskilde individens inställning. Ingen kan säga *hur mycket* försvar vi behöva för att känna oss trygga. Och ingen kan säga *hur litet* försvarsanordningar vi behöva för att inte lockas med i ett krig. Ingen kan heller med säkerhet bedöma hur mycket som kräves för att uppehålla vår neutralitet. Alltsammans är *antaganden*, mer eller mindre färgade av personlig uppfattning eller en 'sakkunskap', som i själva verket även den bottnar i ganska lös grund.»

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Skulle jag själv ha formulerat den sista satsen hade ordvalet blivit ett annat. Jag vet nämligen, att sakkunskapen i sina strategiska beräkningar anser sig ha en ganska säker grund för bedömandet av behovet av försvarskrafter i ett visst läge, även om den icke gör anspråk på att med någon säkerhet kunna yttra sig om vilka lägen som i framtiden kunna uppkomma. Meningen med citatet har heller icke varit att polemisera mot sakkunskapen eller att avgiva ett omdöme om dess betydelse och värde. Jag har i stället med detsamma velat ge en tankeställare åt dem, vilka i sitt trångmål krypa bakom sakkunskapen och vilkas svårigheter man kan förstå, när de göra sig skyldiga till en sådan absurditet — åtminstone ur militär synpunkt — som att på en gång tala om ett minimibehov av militär organisation och ett maximum av militära utgifter. Kan ett sådant minimibehov fastställas måste ju kostnadsramen vara någonting relativt i förhållande till organisationen — antingen får man betala vad det kostar eller också får man gå under sitt minimum, d. v. s. överge sin sakkunskap.

Den sakkunskap man åberopar för utskottsförslaget kunde för övrigt i dag ha blivit tillfredsställd i högsta måtto. Icke blott genom att den fick se förslaget i hamn. Den kunde därtill ha fått bevittna hur detta förslag genomförts under en nära nog allmän anslutning, i vilken den haft all anledning se en starkare garanti för genomförandet och upprätthållandet av den nya organisationen än en med partidisciplinens hjälp åstadkommen knapp majoritet kan utgöra. Jag har också anledning tro, att man inom militära kretsar skulle med glädje ha sett, att icke det stora tillfället till samling förespillts. Det är helt visst ett riktigt uttryck för vad man allt mera allvarligt känner i dessa kretsar när Ny militär tidskrift skriver: »Från militärt håll kan man icke nog starkt understryka önskvärldheten av en sådan avpolitisering av försvarsfrågan och en sådan utveckling av känslan för vårt försvar att de tu bliva ett, folket och försvaret.»

Var ligger då orsaken till att icke ett stort steg nu kan tagas till förverkligandet av detta höga mål? Jag har mer än en gång tidigare konstaterat, att orsaken icke är att söka i principiella meningsskiljaktigheter i försvarsfrågan. Diskussionen i dag gäller icke spörsmålet, huruvida vårt land skall upprätthålla ett militärt försvar eller icke. Som försvarsministern redan har påpekat reses kravet på militär avrustning icke på allvar. Tidsförhållandena göra, att heller icke förslag om fortsatt nedrustning nu framföres såsom ett verkligt alternativ till förslagen om förstärkning av rikets värnkraft. Sedan regeringen och dess parti förklarar sig kunna under vissa förutsättningar medverka till en lösning på den s. k. mellanpartilinjen lägga icke heller de olika meningarna rörande den lämpliga omfattningen av de militära anstalterna något hinder i vägen för ett samlande beslut. Hindren för samlingen äro av annan art. De äro att finna båda i bristande vilja till samling och i bristande förmåga att förstå och i handling erkänna, att samlingen måste ske i former, som kunna komma folket i dess helhet att känna en verklig meddelaktighet.

Icke blott i tidningar och i tal utanför riksdagen utan även inom riksdagen har jag framställts såsom den främst ansvarige för vad som nu tycks komma att ske. Antydningar i samma riktning ha också gjorts under dagens debatt i första kammaren. Det har sagts antingen att jag försummat att gripa det stora tillfälle, som omständigheterna givit mig, eller också att jag saknat förmåga att inom mitt politiska läger vinna förståelse för och anslutning till mina strävanden. I intet avseende kan jag finna förebråelsen befogad.

När jag som chef för försvarsdepartementet 1925 blev en av de verksamaste krafterna för genomförandet av den nya försvarsordningen, som betydde en av läget motiverad begränsning av de militära anstalterna, gick jag fram med

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

den varsamhet, som vid sådana förändringar i och för sig är motiverad men som för mig också framstod såsom angelägen av hänsyn till andra meningsriktningar i försvarsfrågan. Även då eftersträfvade jag en lösning på bredast möjliga grund. Bakom 1925 års försvarsbeslut ställde sig också, såsom jag redan erinrat om, en betydande majoritet av folkrepresentationen. Fullföljandet av beslutet lades snart i andra händer än mina, men jag har icke försummat att göra vad på mig kunde ankomma för att infria förpliktelserna från 1925 och för att förhindra fortsatta strider kring försvaret. Det är motståndarna till 1925 års beslut, som i första hand sörjt för att striderna blossat upp på nytt.

När jag 1930 blev ordförande i försvarskommissionen fattade jag också såsom min uppgift att söka skapa en grundval för en samlande lösning, antingen denna skulle kunna åvägabringas inom försvarskommissionen eller genom en sammanjämkning efteråt av de olika förslag som kunde komma att framgå såsom resultat av kommissionens arbete. Jag fann häromdagen ett referat av försvarskommissionens första allmänna diskussion. Enligt detta referat hade jag uttalat bl. a. följande: »Försvarsfrågan är en nationell fråga av den karaktär, att man på alla håll borde noga akta sig för att driva den egna ståndpunkten alltför hårt och att utnyttja mer eller mindre tillfälliga majoriteter. Det är en fråga, där minoritetens uppfattningar, kanske ganska löst fotade enligt ens egen mening, bottna i sådana känslor för landet, som man icke i onödan skall trampa på eller kränka. Det vore önskvärt, om man utifrån sådana allmänna utgångspunkter av intresse för vårt land visade den hänsyn för olika meningar som är ett grundläggande moment i all demokratisk åskådning.» Som man lätt finner, voro dessa ord närmast adresserade till dem, som ville hårt driva kravet på fortsatt nedrustning. Andra ha i dag ställt sig såsom de naturliga adressaterna.

En allmän samling kunde icke åvägabringas inom försvarskommissionen, och för egen del beklagar jag icke detta. Det är icke kommissionernas uppgift att söka den politiska lösningen. Det tillkommer statsmakterna att söka finna denna på basis av kommissionernas utredning. Jag betraktade heller icke förslagen i kommissionsbetänkandet såsom det sista ordet före voteringen. I stället tog jag så snart resultatet av kommissionens arbete var känt upp tanken på en samförståndslösning. I ett föredrag den 22 juli i fjol, alltså innan försvarskommissionen officiellt publicerat sina förslag, uttalade jag, att »det är önskvärt att finna en lösning, som motsvarar lägets krav, och det är önskvärt att finna denna under så stor anslutning inom folket som möjligt». Någon tanke på att ta upp en strid i försvarsfrågan hade jag icke. Jag fortsatte i stället att propagera för samförståndslösningen. I sinom tid tog jag upp förhandlingar med bondeförbundets och folkpartiets ledningar.

Jag måste i det sammanhanget göra en liten parentes. Herr Westmans uttalande här nyss förvånade mig på det allra högsta. Antingen har jag hört grundligt fel, eller också var herr Westmans mening den, att det är parlamentariskt oriktigt, att regeringen på ett tidigt stadium av ärendenas behandling inleder förhandlingar med representanter för partierna. Yttrandet föll ungefär så, att först sedan riksdagen har hunnit ta ställning till förslagen, är det en uppgift att försöka finna den samlande lösningen. Jag förstår uppriktigt sagt inte, hur detta skulle gå till, och jag förstår ännu mindre, att herr Westman kan ha några invändningar att göra mot underhandlingar på förhand, då han ju var med både 1933 och i mycket hög grad 1935, när det gällde tredje mans rätt. Själv har jag den uppfattningen, att skall man kunna åstadkomma samlande lösningar, så bör man undersöka möjligheterna härför i god tid. Efter den regeln har jag handlat under den tid, jag varit statsminister, och

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

efter den regeln kommer jag att handla, antingen jag är statsminister eller sitter på partiledarens plats i riksdagen.

De förslag, som framlades såsom basis för förhandlingarna med partiledarna, kan närmast karakteriseras såsom anbud att mötas på halva vägen. Man tog från partiledarnas sida välvilligt del av förslagen. Men det lämnades icke från den sidan det minsta bidrag till en fruktbärande diskussion om samling. Man har sagt i dag ytterligare, att man var intresserad. Men jag frågar mig i dag som förut: Varför satt man bara och tog emot? Varför kunde man aldrig förmå sig till att ens framkasta en annan möjlighet än regeringens?

Det var efter detta bristande intresse för att komma till ett resultat som regeringen hade att framlägga sitt förslag för riksdagen. Vi framlade samma förslag till försvarsväsendets stärkande som presenterats vid förhandlingarna. Vid dessa hade bondeförbundets och folkpartiets representanter uttalat villighet att efter propositionens framläggande fortsätta diskussionen. Något bevis på vilja att gå regeringen och dess parti till mötes fingo vi emellertid förgäves vänta på. Remissdebatten den 1 april kan inte med den allra bästa vilja tolkas i den riktningen. Man satt förnämligast på sin höga häst med det stolta namnet Minimum. Initiativet var alltjämt mitt och mina kollegers. Det fick nu formen av inbjudan till förhandling på den basis, att regeringen och dess parti förklarade sig villiga att medverka till en lösning på 148-miljonerslinjen — som för de närmaste åren är ungefär en 175-miljonerslinje — under förutsättning av garantier för att de ökade militära utgifterna icke skulle göra intrång på den sociala omsorgen och att de ökade bördorna skulle bäras av dem, som ha den bästa förmågan därtill.

Det är ett minst sagt djärvt försök att efter alla dessa bemödanden från min sida framställa mig såsom den försumlige, när det gäller att gripa det stora tillfället. Det är icke mindre djärvt att försöka göra troligt, att jag har haft de svåraste hindren att övervinna inom regeringen och mitt eget parti. Sanningen är, att jag i mitt arbete på en samförstånds lösning hela tiden kunnat tala på mitt partis vägnar. De diskussioner, som ägde rum i regering och riksdagsgrupp före framläggandet av regeringsförslaget, rörde sig endast om vilket av de båda vid de tidigare förhandlingarna presenterade förslagen, med en kostnadsram på respektive 130 och 135 miljoner, som skulle föreläggas riksdagen. Kan det vara till något gagn för den fortsatta diskussionen eller för det historiska bedömandet, kan jag meddela kammaren, att jag personligen formulerat såväl partikongressens uttalande i denna sak som skrivelsen till riksdagspartierna och att båda äro uttryck för min personliga mening om hur en samlande lösning bör se ut.

Till min glädje har jag mottagit många bevis på att mina samförståndssträvanden väckt gensvar i vida kretsar. Det finns gott om medborgare även utanför socialdemokratiens leder, som helt enkelt icke förstå, att deras representanter i riksdagen icke känna någon allvarlig förpliktelse att göra sitt till för att det stora tillfället icke skall förspillas. De ha inte något sinne för den finurlighet, som manifesterar sig i förklaringen, att om ni bara böja er för vad vi diktera, så ha vi ju samlingen! De tycka, att en i handling ådagalagd vilja att gå till mötes, skall besvaras i samma anda. De spekulera inte i kris och valtaktik. De vilja samling.

Kanske kommer man att erinra mig om att även i partiernas svar på min inbjudan till förhandlingar gavs uttryck för tillfredsställelse över utsikterna till en samlande lösning. Jag har emellertid att hålla mig till det mycket trista faktum, att jag hittills icke fått mottaga något bevis på verkligt tillmötesgående. Det är inte vackra ord men befriande handling, som behövs i sådana ögonblick.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Som av det sagda framgår, är det två möjligheter, som jag försökt för att komma fram till samlingen. Jag antar väl, att det är på dessa, herr Bagge tänker, när han talar om den vacklande hållningen. Jag förstår uppriktigt sagt inte, vad herr Bagge menar. Vi ha angivit en ståndpunkt rörande den omfattning, som enligt vårt förmenande är tillräcklig, när det gäller de militära anstalterna, men vi ha samtidigt sagt, att vi äro så intresserade av att försvarsfrågan verkligen lyftes över partistriderna, att vi vilja medverka till även en dyrare och större organisation. Vi ha gjort två försök att komma fram på den linjen, det ena att mötas, när det gällde kostnaderna, och det andra att helt enkelt acceptera den stora organisationen under vissa förutsättningar. Jag förstår inte, vad man menar med vacklan. Jag har haft ett mål, att komma till samförståndet, och det förefaller mig, som om jag vandrat ganska målmedvetet på den vägen.

Den första möjligheten var som sagt ett tillmötesgående i fråga om den militära organisationens omfattning men under iakttagande av den återhållsamhet, som betingades av statsfinansiella hänsyn och möjligheten att tillgodose även andra angelägna behov än de militära. Denna utväg betraktar jag alltjämt såsom den tryggaste även och kanske framför allt ur försvarets synpunkt. För att möta de automatiska utgiftstegringarna, för att finansiera ofrånkomliga löneregleringar, för att kunna amortera skulderna, bland annat dem, som spannmålsregleringen åsamkat oss, och för att kunna genomföra trängande reformer, komma redan de närmaste åren att medföra starkt ökade anspråk på statskassan. En samtidigt stark stegring av militärutgifterna kan framkalla en påfrestning, där konkurrensen mellan dessa utgifter och utgifterna för andra ändamål skärpes. En försämring av det nu gynnsamma statsfinansiella läget tillspetsar ytterligare denna konkurrens. Fortare än vi själva nu tro kunna vi ställas inför nödvändigheten att pressa ned utgifterna, och då stå vi på nytt och så mycket allvarligare, om vi nu gå mycket långt, inför faran för attacker mot fjärde huvudtiteln i form av minskade materiel-, övnings- och underhållsanslag med resultat, att den stora organisationen undandrages det för dess liv nödvändiga. Det är detta vi ha velat hindra till gagn för försvaret självt.

Trots betänkligheterna ha vi emellertid förklarat oss vilja försöka den andra möjligheten till samförstånd. Denna innebär ett genomförande av den större försvarsorganisationen men under försök att från början skaffa garantier mot olyckliga resultat. Dessa garantier skulle ligga i att man redan nu vederbörligen beaktade behovet av utgifter för andra ändamål och åtminstone för de närmaste åren sörjde för en finansieringsplan med en riktig avvägning mellan belastning och bärkraft. Denna utväg tar också sikte på vissa betydelsefulla psykologiska moment, till vilka jag senare återkommer.

Det har gjorts många invändningar mot den s. k. sammankopplingen av andra frågor med försvarsfrågan. Dessa invändningar ha gjorts också i dag. Men märkvärdigt nog ha invändningarna kommit först sedan man ställts inför en konkret tillämpning av vad som länge diskuterats. Framställningen till partiledarna är icke någon hastigt påkommen lust att binda samman frågorna. Det är endast ett fullföljande av en mening, som vi hela tiden ha drivit. Jag tillåter mig åter en hänvisning till mitt tal i juli 1935. Jag yttrade då: »Det bör vara klart, att tillgodoseendet av den militära delen av försvaret icke får ske på bekostnad av den omvårdnad, som är en förutsättning för levande försvarsvilja inom folket. Medel för militära anslag kunna icke fås genom beskrningar av t. ex. de sociala och kulturella utgifterna. Anser man en ökning nödvändig, får man vara beredd att ta inkomsterna till täckande av denna, där outnyttjad bärkraft ännu finnes. Jag antar att man gjort detta

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

klart för sig på de håll, där man nu förordar avsevärt ökade militära utgifter. En lösning, som icke tar hänsyn till dessa synpunkter, kan icke ske med socialdemokratisk medverkan.» Våra villkor blevo på detta sätt från början ställda. De behövde inte formellt medtagas, när vårt första bud gavs till partiledarna, men de funnos där dock. Vid de beräkningar för finansieringen, som då gjordes, hade hänsyn tagits även till andra behov än de militära. Vid försökandet av den andra möjligheten, som skulle innebära vår medverkan till militära utgifter under de närmaste åren på ytterligare 30 miljoner årligen, var det nödvändigt att på ett särskilt sätt uppmärksamma sammanhanget.

Resultatet av vårt senaste initiativ har inte blivit mycket bättre än resultatet av det förra. Högern avvisade från början våra villkor men kom ändock till förhandlingarna. Bondeförbundet reagerade så smått mot »sammankopplingen», och folkpartiet menade »knappast sådant samband föreligga» mellan dyrortsgraderingen av folkpensionerna och försvarsfrågan, att »en sammankoppling av dessa frågor är motiverad». Det tjänar ingenting till att här dröja utförligare vid förhandlingarna. Resultatet blev i pensionsfrågan negativt. I finansieringsfrågan kom man inte till slutligt resultat vid förhandlingarna. Jag påtager mig gärna skulden härtill. Men man kan kanske förstå, om mitt intresse sjönk, när det hade kommit dithän, att förhandlingarna skulle gälla en finansieringsplan, vid vars uppgörande den första åtgärden skulle bli att *stryka* utgifterna för förbättringen av pensionärernas läge på dyrorterna. Förhandlingarna ha sedan fortsatt inom bevillningsutskottet, och regeringen har framlagt förslag till finansiering av de väntade större utgifterna. I detta stycke ha vi att vänta och se. Mina förhoppningar äro emellertid starkt dämpade. Visserligen har vår tanke på att de bärkraftigare skola bära en större del av de ökade bördorna principiellt godtagits. Men den i föl av pensionsutskottet väckta tanken på en finansiering av de stigande utgifterna genom ökad indirekt beskattning har åter förts fram. Det har också visats stor olust inför regeringens försök att lindra skatterna för de mindre inkomsttagarna. Detta utgör tillräcklig varning mot optimism, men något bestämt vet man ännu icke på denna punkt. Herr Hanséns försäkringar här få väl en gång ses i belysning av vad man verkligen kommer att föreslå. Även om finansieringsfrågan får en tillfredsställande lösning, återstår dock att uppfylla den andra förutsättningen för vår medverkan till de större försvarsutgifterna.

Därmed är jag åter vid frågan om sammankopplingen. Vad ha folkpensioner och försvar att göra med varandra? Herr Hansén har svarat: platt ingenting. Jag skulle kunna svara med en annan fråga: vad hade på sin tid grundskatternas avskrivning att göra med böndernas ställning till försvarets förstärkande? Men det vore inte alldeles riktigt att så göra. Bönderna ställde nämligen som villkor för ökade försvarsbördor, att de skulle få en påлага avlastad. Vi vilja inte köpa någon fördel för en viss samhällsklass med vår medverkan till en större försvarsorganisation. Det kan anses som en tillfällighet, att just frågan om förbättrade pensioner på dyrorterna fått ett så framskjutet rum i det förestående avgörandet. Det kan mycket väl tänkas, att en annan liknande fråga kunnat komma att spela precis samma roll. Att det blev folkpensioneringsfrågan beror på att denna är just den sociala fråga av större vikt, för vars lösande det i år begärts anslag. Man kan alltså helt enkelt inte undgå densamma vid en diskussion om finansieringen. Dessutom ligger de gamla pensionärernas möjlighet att leva på dyrorterna oss mycket varmt om hjärtat. Det visade vi genom vårt förslag i föl. Det ha vi åter visat genom det nya förslagets framläggande i år. Genom ställningstagandet till detsamma kan nu det enda beviset i handling givas på villigheten att icke eftersätta den sociala omvårdnaden. Och det är just bevis i handling och inte

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

vackra försäkringar, som vi tillmäta betydelse. Vad man begär av oss är helt enkelt ingenting mindre än att vi i dag skola taga medansvaret för en ytterligare ökning av militärutgifterna med 30 miljoner kronor, men finna oss i att man på lördag svarar de fattiga gamla på dyrörterna: vi ha inte råd att sörja för er, så att ni skola kunna leva utan fattigvård. Förstå inte herrarna, hur orimligt detta i själva verket är? Förstå ni inte, att ett sådant handlande måste hos stora massor av vårt folk föda eller förstärka känslan av att rustningarna gå före omtanken om dem, som ha det smått i fosterlandet? Förstå ni inte, att en sådan sak kan vara tillräcklig för att beröva samlingen i försvarsfrågan det stora psykologiska värde, som ligger i att de breda lagren av folket känna sig också ha en verklig andel i det som sker? Gemene man har mycket litet till övers för ett pysslande om prestigen, som anses fordra, att man skall säga nej i år, därför att det gjorde man i fjol. De ha ännu mindre till övers för dem, som låta sig bestämma av lusten att ge regeringen en läxa, därför att den inte har varit ödmjuk nog. De fästa sig vid vad som faktiskt sker, och detta är, att samtidigt som man sätter inte blott 30 miljoner kronor utan i jämförelse med den löpande budgeten 50 nya miljoner på utgiftssidan för försvaret, så stryker man de fattiga fem miljoner, som regeringen önskade få åt pensionärerna. Herr Bagge har sagt i dag: »Det är inte bara fem. Kommunerna skola taga sin andel; det är tio!» Även om vi dessutom korrigera det dithän, att kostnaden inte är fem miljoner för staten utan mellan tio och tolv, så måste ju intrycket bli alldeles detsamma, att den mindre utgiften för dem, som ha det armast i landet, skjutsar man i väg på samma gång som man går till denna mycket betydande höjning av försvarsutgifterna. Om riksdagens majoritet finner detta vara ett riktigt sätt att taga till vara det stora nationella tillfället, så bör man åtminstone kunna förstå, om de, som lovat att särskilt bevaka de eftersattas intressen, inte kunna dela den meningen och inte vilja ta ansvar för ett sådant handlande.

Det tycks verkligen finnas anledning att här erinra om vad liberalernas store man Karl Staaff en gång svarade amiral Lindman på dennes fråga, huruvida dåvarande statsministern Staaff ville göra en ansträngning att »lyfta försvarsfrågan över partierna». Staaff svarade: »Om däri ligger ett spörsmål, huruvida regeringen är villig att på det sätt, som man från vissa håll under den nuvarande försvarsagitationen gör, upphöja försvarsfrågan till landets snart sagt enda fråga, om däri ligger en fråga till regeringen, huruvida den är villig att för försvarsfrågan förgäta eller skjuta åt sidan andra stora frågor, andra stora förhoppningar, som genomströmma vårt folk, om däri slutligen ligger en hemställan, huruvida regeringen rentav vore benägen att i fråga om andra stora folkliga framtidsmål ändra sin hittillsvarande uppfattning, då måste jag på detta svara ett alldeles bestämt *nej*; det kommer regeringen icke att göra.»

Det var en tid, då inom hela den svenska demokratien försvar och reformer var en naturlig sammanställning. Det var på den tiden Hjalmar Branting betecknade rösträttsfrågan som vår största försvarsfråga och skrev: »För den medborgaranda, som skall ge vårt nationella självförsvar i nödens stund dess bärande kraft, behövs en social reformpolitik, som lyfter upp de tillbakasatta klasserna och ger styvbarnen plats vid sidan av de privilegierade.» Mycket har hänt sedan dess. Den politiska likställigheten har vunnits. Stora reformer ha genomförts. Men jag kan inte, som det synes mig, att herrar Hamrin och Hansén mena, anse, att vi nu befinna oss på den säkra sidan. Den växande samhörighetskänslan fordrar alljämt ans. Det är icke tider att fara ovarliga fram med det som vuxit fram och alltjämt växer fram och för oss när-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

mare den dag, då i sanning folk och försvar bliva ett. Det är många hinder på den vägen som övervunnits. Den ovilja att bära personliga bördor för försvaret, som arbetarklassen ärvt av bondeklassen, har försvunnit eller håller på att försvinna. Den missstro till försvaret, som sprang fram på grund av militärs användande i sociala konflikter, är i stort sett övervunnen. Den försvarsolust som näres av otrygghet och utkomstsvårigheter kan också övervinnas genom en social omsorg som ger trygghet och trivsel. Det är på den vägen vi äro, och ett besked från den sista riksdagen i samförståndspolitikens period, som klart vittnade om, att man vill sörja lika väl för det inre som det yttre försvaret skulle mäktigt befordra strävandet. Regeringen kan icke vara med om något, som i stället lägger stenar på vägen.

Regeringen har nu givit sitt sista bud. Sin möjlighet att fortfarande bära ansvaret för riksstyrelsen kommer den att bedöma, sedan slutligt svar på detta bud givits genom riksdagens beslut i de berörda frågorna. Hur detta bedömande kommer att utfalla i händelse av vägran att visa det begärda tillmötesgåendet bör vara klart av vad jag redan sagt. Visserligen höjas röster för att regeringen skulle utan hänsyn till behandlingen av dess förslag i riksdagen sitta kvar för att redovisa sitt fögderi för väljarna, vilkas opinion förde den till styrelsen 1932. Ivrigast plädara i den riktningen en del av folkpartiets tidningar. Jag har också uppmärksammat att kommunisterna hållit opinionsmöten mot regeringens avgång. Jag är naturligtvis uppbyggd över dessa bevis på, om icke just förtroende, så dock intresse för vårt kvarstannande. Men saken är icke så enkel; det gäller att upprätthålla både parlamentariska regler och aktningen för regeringen, icke blott denna regering utan regeringen som sådan. Regeringens ställningstagande kommer däremot icke att bestämmas av någon lust att komma i oppositionsställning före valen. Den rädes icke att möta väljarna och för dem redovisa sitt snart fyraåriga arbete. Jag har också själv i mitt hälsningstal till den socialdemokratiska partikongressen hävdadt, att det vore en god parlamentarisk ordning, om den regering som framgick ur de senaste valen till andra kammaren, och vars politik vid 1934 års val fick förtroendevotum, finge lägga avgörandet av sitt öde i väljarnas händer. Detta så mycket mera om vad som kommer efter oss får karaktären av icke blott ett regeringsskifte utan också ett systemskifte. Det kan komma att se ut som en lust att gå väljarna i förväg. Avgörandet ligger emellertid icke enbart i regeringens hand. Det ligger i första hand hos riksdagen. Detta är särskilt fallet, när det gäller en regering som satt såsom sin uppgift att återupprätta den parlamentariska regeringens ställning i vårt land och också fört denna uppgift i hamn. Den kan icke utan att försvaga regeringsmaktens ställning finna sig i att behandlas utan hänsyn.

Jag har med en viss förvåning läst vissa delar av herr Hamrins tal. Han gör däri gällande, att det skulle vara någonting unikt i den svenska parlamentariska historien och i all parlamentarisk historia, att en regering vägrar att ta emot högre anslag, och därför att riksdagen voterar sådana ställer sina platser till förfogande. Det är inte alls fråga om den saken. Men när jag läste det tänkte jag mindre på vad som sades än vad som kunde menas. Jag undrade om herr Hamrin tillhör dem som önska att regeringen skall kvarstanna. Nej, herr Hamrin skakar på huvudet, och då förstår jag inte hela denna förvåning över en regering, som inte tar emot den stora gåvan. Det var väl ändå inte meningen, att den först skulle ta emot gåvan och sedan ge sig i väg?

Jag får emellertid antagligen tillfälle, att när andra frågor komma upp till behandling i kamrarna yttra mig utförligare om regeringens allmänna ställning och skall icke i dag vidare syssla med det ämnet, såvida icke den följande debatten direkt ger mig anledning därtill. I fråga om avgörandet i dag

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

är vår ställning klar. Sådan situationen är måste jag hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Utgången i kammaren är antagligen på förhand givnen. Ett antagande av utskottets förslag — och i denna förklaring ligger också ett svar till herr Hamrin — kommer icke i och för sig att föranleda något övervägande av regeringens ställning. Efter det bud vi givit är det klart, att regeringen är beredd att ta sin del av ansvaret för genomförande av den större försvarsorganisationen, om de angivna förutsättningarna uppfyllas. Även efter beslutet i försvarsfrågan har riksdagen alltså möjlighet att bidra till förverkligande av samlingstanken. Ännu har den möjlighet att kraftigt befordra strävandet till den starkare förankringen av försvaret hos folket.

Då jag emellertid måste räkna med, att man till sist ändock förspiller dessa möjligheter, vill jag redan nu säga några ord om vår hållning i försvarsfrågan framdeles. De finnas tydligen, som räkna med och kanske rent av hoppas, att det från vårt håll skall blåsas till ny strid i denna fråga. Jag får antingen lugna dem eller göra dem ledsna med den förklaring jag nu avger. Vår önskan om en avspänning i försvarsfrågan är för allvarlig för att vi skulle ta avvisandet av vår framsträckt hand till anledning att proklamera strid i denna fråga. I vilken ställning vi än komma att i fortsättningen befinna oss, oppositionens eller regeringens, komma vi icke att sätta försvarsbeslutets upprivande på vårt program. Vår naturliga strävan blir i stället att förverkliga förutsättningarna för att hålla försvaret utanför partistriderna genom att skapa underlag för en kraftfull positiv reformpolitik och för en finanspolitik, som riktigt och rättvist fördelar bördorna. Det är på andras hållning framdeles det kommer att bero, om försvarsbeslutet skall kunna upprätthållas, och ett uppflymmande av försvarsstriden skall kunna undvikas. Än i dag gälla Karl Staaffs ord, att försvarsfrågan icke kan upphöjas till landets snart sagt enda fråga, och att man för försvarsfrågan icke kan förgäta eller skjuta åt sidan andra stora frågor, andra stora förhoppningar som genomströmma vårt folk. När den uppfattningen blir allmän, får försvarsfrågan fullt ut sin naturliga plats i folkets föreställningar och statsmakternas överväganden.

Erinringen om Karl Staaff för i minnet ännu ett yttrande av högerledaren under remissdebatten den 1 april. Detta löd: »Jag tycker att vi mer och mer få klart för oss, att här föreligger en parallell till läget för något mer än tjugo år sedan, då en svensk statsminister med stort inflytande och med möjligheter att lösa försvarsfrågan på ett sätt som skulle ha tillfredsställt hela svenska folket, försummade det tillfället. När han försummade det tillfället, gjorde han försvarsfrågan och försvaret mycket stor skada. Försummelsen medförde beklagliga verkningar, som vi kanske ännu i våra dagar ha att dragas med. Jag är rädd för att det är något liknande som försiggår i dessa dagar.» Jag har ingenting emot att den parallellen blivit gjord. Man skall blott komma ihåg, att skulden för den olycka som då skedde icke var Karl Staaffs. Den var deras, som icke heller den gången hade hjärta och förnuft och allmänkänsla nog att gå till mötes dem, som ville en samling, i vilken också de stora lagren av folket kunde känna sig vara verkligt med. Tanken på vad som hände 1914 och de beklagliga verkningarna därav borde vara en varning mot att nu i maktfullkomlighet driva till motsättning och strid i stället för att befrämja samling och endräkt. Så mycket mera som förutsättningarna för denna samling aldrig varit så stora som nu. Regeringen har gjort vad den förmår för att det stora tillfället icke skall förspillas. Riksdagen får nu ta sitt ansvar.

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr **Westman**, som anförde: Herr talman! Jag är lika förvånad över det yttrande, som hans excellens stats-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ministern tillskrev mig, som han var. Min ställning till det spörsmål han tog upp, nämligen i vad mån det är riktigt ur parlamentarisk synpunkt, att riksdagsfrågor avgöras genom sammankoppling vid underhandlingar mellan regeringen och partiledarna, framgår tydligt av de båda fall som statsministern åberopade. Vid krisuppgörelsen förelåg en fråga som hade två sidor, av vilka den ena vette åt industriarbetarna, den andra åt lantbruket. Det gällde sålunda att lösa en enda fråga. Vid behandlingen av tredjemansrätten förelåg aldrig något avtal. Hade statsministern erbjudit mig en uppgörelse på den linjen, att tredjemansrättsfrågan skulle sammankopplas med jordbrukshjälpen, skulle jag ha ansett det vara ur parlamentarisk synpunkt alldeles olämpligt och vägrat att ingå på en sådan uppgörelse. Hade däremot statsministern föreslagit en uppgörelse inom området för tredjemansrätten, skulle mycket väl ett avtal kunnat komma till stånd.

Jag skall inte polemisera med statsministern om anledningen till att samförstånd inte har kunnat ernås i försvarsfrågan. Klart är efter hans anförande att anledningen inte ligger i meningsskiljaktigheter i själva försvarsfrågan. Den ligger således på ett annat håll. Däri ser jag en glädjande anledning till den förhoppningen, att försvarsfrågan skall kunna avpolitiseras.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag förstår ännu inte riktigt herr Westmans parlamentariska principer. Skall jag tolka vad som nu sagts om riktigheten att underhandla i särskilda frågor så, att jag skulle ha förfarit riktigt, om jag först suttit i ett rum och talat med partiledarna i försvarsfrågan, och sen gått med dem in i ett annat rum och talat om folkpensioneringsfrågan samt slutligen gått in i ett tredje rum och talat om finansieringsfrågan? Hade då allting varit all right enligt parlamentariska principer?

Herr talmannen tillkännagav, att anslag i behörig tid utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Nylander**: Herr talman! Jag kommer inte att av herr statsministerns anförade nyss, som nästan hade karaktären av ett förberedande valtal, låta förläda mig att ge mig in på några allmänna reflexioner i den föreliggande frågan. Jag ber blott att få beröra en för vårt försvar alldeles speciell angelägenhet, som enligt en vida utbredd mening i olika försvarsintresserade kretsar blivit på ett olyckligt sätt behandlad i det nu föreliggande utskottsutlåtandet. Jag avser frågan om organisationen och förläggningen av vårt stridsvagnsvapen, vilket nu föreslås uppdelat på två av de nuvarande infanteriregementena i landsorten, medan däremot det regemente, som för närvarande i sig innehåller stridsvagnsvapnet, Göta livgarde, efter en 200-årig tillvaro skall strykas ur raden av svenska regementen.

Det föreliggande förslaget har i utomordentligt hög grad prägeln av ett förhastat hugskott. Försvarskommissionen hade under sitt mångåriga utredningsarbete kommit till den ståndpunkten, att stridsvagnsvapnet, hittills en bataljon, skulle utökas till ett regemente om två bataljoner med förläggning på Järvafältet, ett organisationsförslag som stöddes av det stora flertalet av försvarskommissionens ledamöter och som — såvitt jag kunnat finna — enhälligt förordats av landets ansvariga militära myndigheter. Men vad gör herr försvarsministern? Jo, utan hänsyn till den militära sakkunskapen, som väl i varje fall även herr försvarsministern måste tillmäta en avsevärd betydelse, förklarar han — med den mycket förenklade motivering som utmärker hela den kungl. propositionen — att, som det heter: »För egen del finner jag lämpligt», att stridsvagnsvapnet bör slås sönder till två självständiga batal-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

joner, som i sin tur infogas såsom den andra bataljonen i två infanteriregementen i landsorten, därmed fördärvande icke endast stridsvagnsvapnets enhetlighet utan även desorganiserande två infanteriregementen. Och dessa förkrympta infanteriregementen ha av departementschefen valts uppenbarligen utan någon som helst utredning och på en slump, därför att enligt departementschefens organisationsförslag för försvaret i dess helhet vissa kasern-etablissemang händelsevis blivit lediga. På annat sätt kan man icke förklara exempelvis förslaget att förlägga den ena stridsvagnsbataljonen till Livregementets grenadjärer i Örebro, där övningsfältet av alla myndigheter förklarats olämpligt, och inga som helst möjligheter till skarpskjutning finnas. Departementschefens förslag innebär, att det övningsfält som enhälligt erkännes vara det förnämsta för stridsvagnsövningar, Järvafältet, icke får något stridsvagnsförband i sin närhet, medan däremot förläggningarna till två olika regementen i landsorten nödvändiggöra vissa ombyggnader av kasernetablissemangen och med all säkerhet komma att medföra krav på utvidgningar av där befintliga övningsområden.

Av särskilt intresse är att taga del av det yttrande, som chefen för generalstaben den 12 maj 1936 avgivit i denna angelägenhet. Han grundar sig på en skrivelse från inspektören för infanteriet och uttalar sig på följande sätt: »Under dessa förutsättningar tala starka skäl för organisationens sammanhållande under enhetlig ledning uti ett förband. Stridsvagnsvapnets uppdelande på två regementen, vilka därjämte i sig skulle innesluta vardera en infanteribataljon, kommer ur här antydda synpunkter att medföra i förhållande till effekten ökade kostnader, försvårade utbildningsförhållanden och ogynnsamma förutsättningar för den tekniska utvecklingen. Därest frågan icke sammankopplas med andra organisatoriska spørsmål råder fördenskull icke minsta tvivel om att icke det förslag, som framlagts av försvarskommissionen och sedermera i motion nr I: 381 framförts av herr Bagge m. fl., skapar de för stridsvagnsvapnet gynnsammaste betingelserna. För Göta livgardes bibehållande såsom ett stridsvagnsregemente göra sig även andra militära och psykologiska omständigheter gällande, bland vilka särskilt förtjänar att uppmärksammas de fördelaktiga utbildningsförhållandena på Järvafältet och möjligheterna för samövning med övriga dit förlagda förband.»

Det är synnerligen beklagligt att inte utskottet på denna punkt velat följa den militära sakkunskapen, som under föredragningen och behandlingen i utskottet påvisade att stridsvagnsregementet utan olägenhet tills vidare kunde tänkas kvarligga i Göta livgardes kaserner, som härför behövde undergå endast obetydliga förändringsarbeten, och att Järvafältet med fördel kunde användas för stridsvagnsövningar. Genom denna anordning skulle Göta livgardes namn och traditioner kunna bevaras, därmed även tillmötesgående en vitt utbredd opinion inom huvudstaden för regementets bibehållande.

Lösligheten i departementschefens förslag, som även beträffande organisationen biträts av mellanpartierna, har emellertid varit så uppenbar, att utskottet icke ansett sig kunna med ledning av den knapphändiga utredningen taga ställning till förläggningsfrågan, utan denna har överlämnats till Kungl. Maj:t. Det är nu att hoppas, att Kungl. Maj:t låter frågan om stridsvagnsvapnets organisation och förläggning bli föremål för en ingående undersökning. Det synes mig önskvärt och naturligt, att den nye chefen för armén måtte få tillfälle att verkställa denna undersökning och under sitt ansvar framlägga det förslag som för försvarsväsendet blir det bästa, även om detta skulle behöva medföra någon jämkning i utskottets nu föreliggande förslag. Skulle emellertid detta anses vara så bindande att det till punkt och pricka måste genomföras, torde det dock böra undersökas, om icke Svea livgardes organisation

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

kan så ordnas, att någon bataljon eller åtminstone något kompani kan få bära med sig Göta livgardes namn, nummer och uniform, därigenom i någon mån fortplantande detta gardesregementets traditioner. En sådan anordning synes mig väl överensstämma med det uttalande som utskottet gjort, att med beaktande av vad som anförts i motion II: 716 av herr Lithander utredning bör ske rörande bevarande i någon form av truppförbandens traditioner.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat framföra och poängtera vikten av denna särskilda angelägenhet.

Herr Forssell: Herr talman! I närvarande stund borde Sveriges försvarproblem vara offentligen genomdebatterat, och särskilt i riksdagen borde dess grundläggande förutsättningar vara noga övervägda. I själva verket har man både här och på andra håll undvikit att beröra sakens kärna: krigsanledningar som kunna växa fram ur de stora staternas intressen och som kunna direkt beröra oss. Framför andra dominera bland dessa motsättningarna mellan Sovjet och Tyskland. Om dessa leda till krig, och kriget skulle komma att också föras inom Östersjön och de forna baltiska provinserna, blir faran för vårt indragande i kriget uppenbar. Även om denna fara skulle passera, blir vårt läge efter kriget, och vem som än har segrat, sådant att vårt oberoende eller vår suveränitet realiter är borta. Det krigsfall som då skulle inträffa, när det isolerade Sverige bleve anfallet, motsvarar närmast förutsättningarna för det nu behandlade försvarsförslaget. Var och en som förutsättningslöst vill söka att bedöma vårt läge, måste inse, att vår möjlighet att bestå i en sådan strid är ingen, och att därför uppläggningen från början är tröstlös.

Men blir då vårt läge vid ett sådant tillfälle värre än det var 1914, då ju situationen var i stort sett densamma? Ja, vårt läge blir väsentligt försämrat, därför att den gamla maktbalansen är borta. Vi kunna inte längre räkna på den avvägning av de olika europeiska maktintressena som då förelåg och som överhuvud taget möjliggjorde vår bevarade neutralitet.

Vår utrikespolitiska inställning med ett i försvarshänseende isolerat Sverige, som försvarade sig efter bästa förmåga, vore idealet, om den vore genomförbar. Redan de för varje dag förbättrade kommunikationerna framtvunga större enheter inom statsbildningarna. Vilja vi icke positivt arbeta på bildande av större statsbildningar som passa oss och som kunna ha rimliga dimensioner för att ge motståndskraft mot de stora staterna, så komma vi ofrånkomligt att bli intvingade i andra statsbildningar som inte passa oss. Det finns kring Östersjön en grupp av stater, som ha samma inställning som vi och som bilda ett naturligt block. Är det otänkbart att dessa stater, fast sammanslutna och välrustade, skulle kunna bilda en sådan maktfaktor, att deras neutralitetsförklaring förmådde krigförande parter att icke utsträcka sin krigsskådeplats över Östersjön och någon eller några av de nordiska staterna? Detta är vårt utrikespolitiska problem nu, sedan Nationernas förbund har visat sin vanmakt, och för oss gäller det att sätta in alla våra möjligheter på att sammansvetsa ett nordiskt statsförbund.

Man kan fråga sig vad detta har med den föreliggande organisationen av vårt försvarsväsen att göra. I ett avseende betyder det relativt litet. Våra försvarsmedel böra under alla omständigheter göras så rörliga, att de kunna sättas in på avgörande punkter, och detta vare sig striden föres inom vårt rikets gränser eller utom desamma. En annan omständighet som väsentligen kan påverkas av en dylik allmänpolitisk inställning är flygets och även flottans uppgift inom försvarsväsendet. Om vi förutsätta att vår kamp delvis skall föras på andra sidan havet, måste dessa båda vapenslag få andra uppgifter och därför också annan omfattning eller eventuellt annan utrustning.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

En annan försvarsfråga, som i hög grad påverkas av denna allmänpolitiska inställning är frågan om övningstiden. Om man förutsätter att våra grannstater skola träffas av den första stöten, ja, då kunna vi ställa oss i efterhand och nöja oss med en mindre övningstid, i förhoppning att vi, medan grannstaternas strid pågår, skola få en respit för att komplettera en otillräcklig övning. Under sådana omständigheter är för oss den stora frågan att vi ha goda kadrer och en god utrustning, och då kunna vi i någon mån ställa övningstiden på framtiden. Det är just vad det nuvarande förslaget gör. I försvarsförslaget ligger sålunda uppenbarligen en allmänpolitisk inställning, som är inriktad på Sveriges isolering. Det är från min sida inte ett krav på någon slags heroism, att vi skola påtaga oss att bidra till andras försvar, utan det är en vädjan till vanlig klokhet, att man skall så ställa sina försvarsarrangemang, att man har möjlighet att, när man så finner lämpligt, välja den ena eller andra handlingslinjen. Men med den övningstid, som här är föreslagen, är det för oss uteslutet att kunna vid tillfälle ingripa omedelbart. Vår politiska inställning må i en kritisk situation vara den ena eller den andra; den övningstid som nu föreslås av utskottet, i överensstämmelse med kraven från Kungl. Maj:t och försvarskommissionen, ligger under det militära minimikravet, och var och en, som har försökt sätta sig in i dessa handlingar, måste förstå, att militären har pressat sina minimikrav till det yttersta. Äro de underskridna kan man vara övertygad om, att övningstiden är så liten, att armén icke är stridsduglig.

När man lägger upp en försvarsorganisation må man sannerligen fråga sig: Vem är den blivande armén avsedd att kunna besegra? Vi kunna ganska säkert vänta att den blivande motståndaren i fråga om teknisk utrustning är ungefär lika väl försedd som vi komma att vara. Då han dessutom har längre övningstid, kommer kampen att bli mycket svår. Granskar man från denna utgångspunkt, vilka eventuella motståndare, som detta försvarsförslags upphovsmän ha tänkt sig, att vi med framgång skulle kunna bekämpa, finna vi ganska lätt vid en granskning av de övningstider som förekomma, att Danmark, Norge och Holland äro de motståndare, mot vilka vi rimligtvis kunna tänka oss att segra. Försvarsorganisationens upphovsmän tyckas alltså ha den allmänpolitiska inställning, att de funderat ut en krigssituation, då någon av dessa länder skulle vara vår egentliga motståndare. Ty om man inte ordnar det så, att man har utsikt att segra, äro pengarna bortkastade, och även det blod som har gjutits är förspillt.

Det är således ett ofrånkomligt krav att den armé, som vi med stora kostnader komma att upprätta, förses med tillräcklig övningstid för att kunna i strid besegra någon tänkbar motståndare. Man frågar sig, varför inte tillräcklig övningstid anslås, när man på det sättet, och endast på det sättet, kan få valuta för de oerhörda kostnaderna. Ja, som jag förut framhållit, är den enda tänkbara förklaringen, att man gömmer sig bakom grannarna och väntar, att de skola ta den första stöten, att de skola kämpa för att bereda oss tid och tillfälle att reparera vår försummelse. Jag har i en motion försökt framlägga ett förslag, hur detta åtminstone i någon mån skulle kunna rättas till. Man skulle bereda personer, som äro tillräckligt försvarsvänliga att frivilligt vilja offra sin tid, möjlighet att fortsätta sin utbildning utöver den obligatoriska tiden. Vi skulle på det sättet få en verklig elitkår av personer, som ville sätta in vad de överhuvud taget kunde prestera för att öka våra försvarsnöjligheter. Värdet av en sådan elitkår kan inte överskattas: det skulle bli ofantligt stort. Utskottet har inte besvärat sig med att göra någon utredning på den punkten utan har tyst gått förbi förslaget. Man kanske tycker att det blir för stora kostnader och för mycket besvär att öka övningstiden för en mindre del. Men

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

när mindredelen är av denna art, så kanske kostnaderna och besväret löna sig. Man kan lämpligen jämföra denna avvisande hållning med det förhållandet, att på s. k. samvetsömna, som direkt säga ifrån att de inte på något sätt vilja arbeta för försvarets intressen, offras av staten 120 dagars sysselsättning utöver den ordinarie övningstiden, förmodligen för att därmed på något sätt straffa dem. Man kan således tillåta sig att lägga ned pengar och kostnader för ökad övningstid med för ändamålet notoriskt oanvändbart material, men man besväras sig inte med att ens offra några ord på ett förslag som gör det möjligt för speciellt försvarsintresserade att få den utbildning de eventuellt frivilligt vilja påtaga sig.

Ej heller har man funnit skäl att beröra frågan om rätt för regeringen att förlänga övningstiden vid kritiska tillfällen, något som skulle vara av allra största betydelse, när det verkligen gäller. På samma sätt har man med tystnad gått förbi ett förslag i samma motion om utbyggnad av reservofficersinstitutionen. För närvarande kan en reservofficer endast avancera till kapten, men den stora försvarsvänlighet som på många håll finnes och speciellt utnyttjas inom landstormen, skulle mången gång kunna tillgodogöras även på allvar, om de, som frivilligt åtog sig en högre utbildning — jag tänker särskilt på en hel del teknici — kunde avancera till regementsofficers grad. Det skulle vara till mycket stor nytta även därigenom, att det bleve ett inslag av civil kompetens i de olika officerskårernas led, som kunde vara en hjälp till att bemästra kärisoleringen och de speciella kärintressena.

Ett förslag att ordna reservofficersutbildningen på basis av realexamen har tagits upp till närmare undersökning, men ett förslag i min här omtalade motion att lägga officersutbildningen efter en gammal, från ingenjörsutbildningen beprövad linje, innebärande att hugade och kompetenta personer få tillfälle att direkt tentera in vid vederbörande högre utbildningsanstalt och därmed demonstrera att de besitta förutsättningar för denna utbildnings utnyttjande, har alldeles lagts åt sidan, trots att detta sätt att arbeta vid vår tekniska högskola under många år gav utomordentliga resultat. Ett ganska stort antal av våra mera framgångsrika industrimän och privat arbetande teknici och arkitekter ha på denna väg kommit fram, och jag är övertygad, att om en liknande anordning sattes i system vid officersrekryteringen, skulle det på ett mycket bättre sätt än för närvarande sker sammanknyta vår officerskår med folkets breda lager, och det skulle med visshet ge armén en väsentligt starkare ställning inom dessa folklager.

Det är också ett annat och mera speciellt område inom armén, där jag försökt framlägga några tekniska och organisatoriska synpunkter i avsikt att förbättra försvarets möjligheter, nämligen med avseende å kustartilleriet. Utskottet har emellertid inte vågat att där föreslå några åtgärder, utan praktiskt taget ställt saken helt och hållet på framtiden. Kustartilleriet är för närvarande en samorganisation mellan armén och flottan, och denna samorganisation är lagd under flottan. Det innehåller dels ett artillerivapen, dels ett minvapen. Det är således vapen av vitt skilda kategorier som ha sammanförts under en organisation och gjorts till en sluten enhet. Denna vill man nu bibehålla, trots att enheten blivit mycket liten och att inom en kår av så ringa omfattning lätteligen inavel uppstår och därmed ett dåligt utnyttjande av vederbörande vapen. Denna organisationsfrågas lämpliga lösning ligger alldeles uppenbar, vare sig kustartilleriets artillerimateriel består av fasta batterier eller rörliga. I varje fall är den övning och den kompetens som arméns artilleriofficerare besitta fullt tillräcklig och kanske många gånger mer än tillräcklig för att sköta de fasta batterierna. Någon som helst orsak att ha en spe-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ciell kår för att det eventuellt förekommer fasta kustbatterier finns alltså inte. Det blir större möjligheter att utnyttja den sakkunskap i artilleritekniskt avseende som finns inom armén och kustartilleriet, om artilleriet inom kustartilleriet överföres till armén. En talang av stora mått, som får verka inom hela området, har större möjligheter att göra nytta, än om han avskiljes, och detta oavsett om han för tillfället blir förd till den mindre eller den större grenen. Vad beträffar minvapnets skötsel och användning torde det intaga en motsvarande ställning till flottans minvapen.

I särskilt hög grad blir frågan om kustartilleriets uppdelning aktuell, om det göres rörligt och inte bindes vid fasta batterier. Särskilt numera, med den teknik som för närvarande tillämpas inom försvarsorganisationen, är ett fast batteri en oformlighet, som helst bör undvikas. Finns det någon möjlighet så görs det rörligt, och därmed äro också utsikterna för flyget att kunna nedkämpa batteriet väsentligt reducerade, samt effektiviteten av ett gasanfall betydligt förminskad. Ett fast batteri kan redan i fredstid mycket noggrant rutas in av en eventuell fiende, och denne vet säkert på pricken var våra fasta kustbatterier äro belägna, hur de skola bekämpas, hur långt de kunna skjuta etc. Han kan alltså arrangera sitt handlingssätt som om dessa fasta kustbatterier inte funnes till. Vad finns det då för anledning att behålla dessa befästningar? Numera hanterar man de tyngder som här komma i fråga utan olägenhet, och fördelarna av att göra det hela rörligt äro alltså uppenbara och lätta att ernå. Men i samma mån som kustartilleriet göres rörligt blir det ingen skillnad mellan kustartilleri och arméartilleri. Det är inte nödvändigt att vi använda en viss del vid kusten, utan vi kunna använda det där man behöver artilleri av den beskaffenhet som nu tilldelas kustartilleriet. Då kunde detta rörliga artilleri med lika stort fog som övrigt grovt eller medelgrovt eller kient artilleri tilldelas samma organisation som arméns artilleri.

Då utskottet ansluter sig till åsikten, att utredning om kustartilleriets omorganisation bör anstå tills påtaglig erfarenhet av den nya organisationen vunnits, erkänner det samtidigt, att förhållandena icke varit i allo tillfredsställande. Då frågan gäller vår beredskap inför kriget, borde dylik uppenbar hänsyn till ett enskilt kårintresse vara utesluten, åtminstone från statsmakernas sida.

Varje försvarsvän måste med glädje konstatera, att svenska folket börjat vakna till insikt om vårt farliga läge. Den försvarsvilja som blivit frukten därav har i viss mån orkat bryta igenom den hårdnade skorpa av politiska partier och politiska kottier, som avsat sig på det demokratiska folkhavet, men omslaget bland folkets breda lager har kommit för snabbt och den helt nyss på avrustning inställda politiska organisationen har haft för stor tröghet för att kunna följa med. Följden har blivit en kraftanstängning, som förutsätter stora offer av pengar och pengars värde och dock icke kan giva oss den trygghet inom landets gränser som officiellt avses. I sin trångsynthet förbiser man därtill, att vårt folk är för litet för att kunna leva i trygg isolering, även om det nu avsedda försvaret skulle göras effektivt. Vi måste framtinga en organisering av de av våra grannar, som ha med oss gemensamma intressen, till gemensamt och effektivt försvar. I annat fall är vår framtid sämre än oviss. En väpnad sammanslutning av nordens stater med deras höga kultur och deras obundenhet av utomeuropeiska frågor skulle mer än annat vara ägnad att främja den fred vi alla eftersträva. Det må vara tillåtet att hoppas, att den försvarsordning vi nu komma att besluta skall vara början till ett fortsatt arbete på utvecklingen av vår försvarskraft till möjliggörande av en positiv fredspolitik.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Herr **Nerman**: Herr talman! Vid flera föregående tillfällen och senast vid remissen av den nu föreliggande kungl. propositionen har jag utförligt givit den socialistiska principsynen på de statliga rustningarna, sådan mitt parti ser den. Jag har betonat, att vi socialister ingalunda äro några världsfrämmande pacifister men att vi kräva, att den stat som skall försvaras skall tillhöra det arbetande folket i staten, och att försvaret skall ligga säkert i folkets händer. Jag har vidare haft tillfälle att framhålla, hur det på den kapitalistiska hushållningen baserade systemet med konkurrerande stater nödvändigtvis för till nya rustningar och nya krig, hur säkerhet och fred äro chimärer i kapitalismens värld och i fascismens, som är samma värld i dess upplösning. Jag har hävdadt, att över staterna och folken står och måste stå mänskligheten, över patriotismen humaniteten, och betonat att enda möjligheten att på allvar bryta den rustningspanik, som ofelbart måste föra till nya katastrofer, är den internationella kampen med alla medel mot kriget och dess mylla, Mammons stat. Och att den kampen måste utnyttas i upprättandet av en förnuftig, planmässig ordning av världshushållningen, alltså en socialistisk ordning. Med mindre kan inte den nöja sig, som känner ett högre ansvar än ansvaret för en liten del av mänskligheten.

Å andra sidan har jag också haft tillfälle att utveckla, hur vi från vårt håll finna det naturligt, att herrarna finna det naturligt, att den svenska staten liksom andra i det läge, som faktiskt råder i världen, också upprustar och förser sig med allehanda nya krigsattiraljer — numera även gaskrigets — och detta oavsett möjligheterna att säkerställa landet. Hela upprustningen går ju på hasard. Vi leva i en värld av konkurrerande befästa fattighus, delvis därhus.

Allt det där behöver jag alltså inte här ta upp tid med vidare. I konsekvens med min negativa inställning kan jag heller inte gå in på de nu föreliggande tekniska detaljerna. Men jag skall tillåta mig att i största korthet komma med ett par synpunkter. Först några detaljer utanför det rent militära.

Här förekommer ett anslagskrav på 50,000 kr. till vad man kallar »den andliga vården vid försvarsväsendet». Jag är inte kristen, men jag har så mycket respekt för det grundläggande i kristendomen: broderskapsläran, att jag finner det motbudande med denna sammankoppling mellan kristlig »andlig vård» och det mest okristliga som kan tänkas; krigsväsendet. Här finns vidare i utskottsbetänkandet uttalad en from önskan, att officerskåren skall utbildas i demokratisk anda. Det är såvitt jag förstår en omöjlighet, så länge samhället är i sin rot odemokratiskt, och all demokrati försvinner ju för resten automatiskt vid krigsutbrottet. Jag fäster också uppmärksamheten vid, att de särskilda krigsdomstolarna alltjämt bibehållas. För övrigt kan man inte gärna undgå att här erinra om, hur man nu pålägger ungdomen betydligt utökad värnpliktstid men nyss har vägrat att ge samma ungdom dess medborgarrätt, då det gäller att välja den folkrepresentation som beslutar den utvidgade tiden; hur man här forcerar en ny dyrbar härordning utan att fråga svenska folket i val — hela tre månader innan ordinarie val skola äga rum; hur man kostar på militärväsendet väldiga nya summor utan hänsyn till att man därmed omöjliggör de inre befäsningsarbetena: förbättrade folkpensioner, en effektiv arbetslöshetsförsäkring, en ordentlig moderskapsvård och mycket annat.

Ytterligare fäster man sig vid studiet av utskottsbetänkandet vid att stor omsorg tycks ha nedlagts på att beräkna härordningen för ett tänkt anfall från Sovjetunionen, men mindre hänsyn tagits till ett anfall från Tyskland. Nazis-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

mens Tyskland tycks rent av kunna räkna på den nya svenska härordningen som en del av sin egen vapenmakt. I varje fall gör den det.

Herr Lindberg har i sin reservation pekat på en häpnadsväckande svaghet i hela planen: man har i försvarskommissionen — detsamma gäller sedan utskottet — saknat allt intresse för civilbefolkningens skyddande mot ett gaskrig. Under 4½ års arbete har kommissionen använt två timmar till föredragning av material angående luftskyddet, i Stockholm, och till gasfrågan har man använt fyra timmar. »En diskussion i ämnet har avböjts av kommissionen», upplyser herr Lindberg. Gasmasker åt civilbefolkningen, anläggande av skyddsrum, möjligheten att flytta civilbefolkningen från en angräpnings plats o. s. v. — sådana livsfrågor för hela folket ha »överhuvud taget icke varit föremål för försvarskommissionens överläggningar», omtalar herr Lindberg. Jag tillåter mig beteckna detta som rent ansvarslöst men innerligt betecknande för ett kapitalistiskt samhälles försvarstyp, där det inte främst är folket som skall skyddas.

Ytterligare bör jag väl till sist påtala socialdemokratiens hållningslöshet i militärfrågan. Den, låt mig säga mycket blygsamt, mycket omfattande utveckling som där föreligger, behöver jag här inte dokumentera. Dokumenten finnas i den socialistiska motionen och jag hänvisar dit. Jag antar, att det bör ha sina sidor att i sommar och höst komma med den utvecklingen till Sveriges arbetare. Jag vet, att mer än en socialdemokratisk riksdagsman gruvar sig. Och man skall inte vara så säker i partiets ledning, att man alltjämt får arbetarklassens massor med sig. Det finns redan ganska starkt missnöje. Arbetarna ha börjat tröttna allvarligt på den eviga skruven, det eviga accepterandet av den borgerliga utvecklingen. De ha tröttnat i Frankrike och Spanien, och socialdemokratiska partikongressen i Schweiz beslöt i söndags i strid mot sin partistyrelse bekämpa en ny upprustning. Det finns, tror jag, andra tids-tecken än dem, som den socialdemokratiska regeringen i Sverige har uppfattat.

Men om socialdemokratien har varit hållningslös, så hållningslös som man blir, då man släpper sin rot i klassen och dess intressen och går in för den historiskt dödsdömda borgerliga staten, så ha å andra sidan de borgerliga partierna begått, låt mig säga, en mycket stor dumhet, när de avslogo socialdemokratiens framräckta hand. De borgerliga ha avstått från att få enighet med socialdemokratien och därmed nationell enighet, så när som på oss några stycken. De socialdemokratiska reservanterna ha med rätta betonat vikten av att ett folks försvarsordning »står i ett riktigt förhållande till nationens ekonomiska och sociala styrka, och att folket självt står som en man bakom densamma». De borgerliga ha därmed sagt ifrån, att de för sin del medvetet upprätthålla de två nationerna inom nationen — för att citera Karl Staaff, som på sin tid i ett historiskt ögonblick talade därom. Och det är ju ur klassamhällets synpunkt naturligt nog. Därmed har ju också hela denna nya härordning sin typ av en borgerlig stats härordning, inte bara till försvar för den relativa demokrati, som vi visst erkänna finnes i denna stat, men också till just denna stats försvar mot arbetarklassen och till offensiv utåt i allians med lämplig större stat.

Jag tror verkligen att de borgerliga ha begått och hålla på att begå, här i dag och på lördag, en betydande dumhet. Den omfattar också avslaget på den lilla förbättringen i folkpensionerna, skatteregleringen och de andra reformer, vilkas fall kommer att medföra den socialdemokratiska regeringens avgång på måndag. Herrarna borde i stället ha varit tacksamma för att herrarnas samhälle har mått så relativt bra under dessa fyra år, som den socialdemokratiska regeringen har suttit. Den revolutionära socialistiska rörelsen har ingen anledning att beklaga vad som nu sker, men jag misstänker, att herrarna

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

av den borgerliga vänstern komma att finna anledning att beklaga det inom kort tid innan nästa flyttningsdag. Jag är övertygad om att sedan de borgerliga partierna nu ha visat vad de menade även socialt med sitt försvar, skall arbetarsidan — jag talar här inte om partier — trots att socialdemokratien inte vill ha oss mindre lämpliga kamrater med i en valkartell, hålla sin front vid valen i höst och förstärka den bl. a. genom socialistiska och kommunistiska erövringar från socialdemokratien.

Jag kan inte vara med på något av de föreliggande förslagen, inte heller herr Lindbergs, vars pacifistiska motivering inte på mig verkar övertygande i dagens värld, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den socialistiska motionen nr 777 i andra kammaren.

Herr Branting: Herr talman! Kanske får jag börja med en replik till herr Nerman, som ansåg sig ha anledning att påtala den socialdemokratiska »hållningslösheten» i försvarsfrågan. Jag vill säga honom, att han, som numera rätt mycket sysslar med historiska studier, kan gå många decennier tillbaka i akterna, och han skall därvid finna, att den principiellt försvarsvänliga ståndpunkt, som nu från socialdemokratisk sida intages, och som här i dag manifesteras, har kommit till uttryck på ett mycket tidigt stadium i vårt partis historia. Jag kan till exempel hänvisa honom till att läsa protokollet från den internationella kongressen 1907 i Stuttgart. Han skall där finna, att det är riktigt då jag gör gällande, att vi för vår del i denna fråga fört en politik, som kan betecknas med en rät linje. Vi ha inte heller, som herr Nerman säger, engagerat oss för den dödsdömda borgerliga staten. Han vet mycket väl, att vår politik avser en successiv förändring av detta samhälle fram emot en socialistisk ordning.

Jag begärde ordet, herr talman, för att ge uttryck för min tacksamma tillfredsställelse över, att särskilda utskottet har velat i så pass avsevärd grad tillmötesgå motionen om en *demokratisering* av försvarsväsendet. Jag måste visserligen beklaga, att utskottet funnit formella hinder möta att taga upp frågorna om militieombudsmannainstitutionen och den militära rättsskipningen. I *sak* höra dessa frågor förvisso samman med försvarsreformen i dess helhet, och jag vågar nästan tro, att om behandlingen av dem skulle ha förekommit i särskilda utskottet, skulle utgången ur mina synpunkter ha blivit gynnsamare än nu, då desamma voro föremål för behandling i konstitutionsutskottet.

Särskilda utskottet har i vart fall, beträffande den särskilda frågan om *officerskårens rekrytering*, vid sitt övervägande, liksom motionärerna, funnit »önskvärdt, att sådan ordning skapas för rekryteringen av officerskåren, att bredast möjliga bas erhålles för rekryteringen och att endast viljan och förmågan att tjäna landet inom denna kår blir utslagsgivande». Utskottet har visserligen inte ansett sig äga tillräcklig tid för att tränga närmare in i dessa rätt komplicerade frågor, men har i vart fall funnit sig böra föreslå riksdagen att »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i berörda hänseende, med särskilt aktgivande på önskvärdheten att skapa en på realexamen baserad utbildningslinje till officersbanan».

Utskottet har vidare tillmötesgått denna motion i vad den avser de framställda anmärkningarna mot nu tillämpade *befordringsprinciper*, vilka anmärkningar utskottet ansett i viss mån berättigade. Utskottet har därför också hemställt, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av bättre avvägda befordringsprinciper än de nu gällande».

Utskottet har ytterligare besvarat motionärernas hemställan om utarbetande av sådana instruktioner och undervisningsplaner för de militära skolorna,

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

att vissa i motionerna anförda önskemål om *demokratisk undervisning och uppfostran* av befälet inom försvarsväsendet bleve tillgodosedda. Utskottet har funnit vad i detta avseende anförts föranleda till det uttalandet, »att vid fastställande av undervisningsplaner m. m. vid militära undervisningsanstalter i möjligaste mån bör iakttagas intresset av att undervisningen så ordnas, att eleverna bibringas insikt om nödvändigheten av att försvarsväsendet och dess representanter icke isoleras från övriga delar av den statliga organisationen utan i stället nära anknytas till det demokratiska samhällssystemet i gemen».

Herr Nerman ansåg det vara »omöjligt» att bibringa officerskåren en sådan undervisning och utbildning. Jag kan inte draga någon annan slutsats av hans uppfattning än den, att han överhuvud anser det vara omöjligt för en demokrati att äga ett militärt försvar.

Utskottet har ytterligare tillmötesgått dessa motionärer, varav jag är en, i fråga om vissa krav på anskaffande av en *enhetlig uniformering*, »en enhetlig, praktisk och för den militära personalens trivsel lämpad klädedräkt». Utskottet har slutligen, i sammanhang med genomförandet av viss lagstiftning rörande förbud för viss militär personal att i uniform deltaga i demonstrationståg, ansett lämpligt uttala att »för samtliga försvarsgrenar likformiga bestämmelser böra meddelas därom, att förbud för permitterad personal av manskapsgrad att bära civila kläder icke bör kunna utfärdas annat än då särskilda skäl därtill föreligga».

Om nu, såsom ju är att vänta, riksdagen godkänner vad utskottet i dessa fall enhälligt har hemställt och anfört, så har riksdagen därmed också, enligt mitt sätt att se, givit ett allmänt underförstått direktiv till Kungl. Maj:t. Då har regeringen — varje eventuell regering — fått särskild anledning att göra vad på den ankommer för att på olika områden under dess domvärjo fullfölja och genomföra den av riksdagen önskade demokratiseringsprocessen av försvarsväsendet. Särskilt, herr talman, vill jag tillåta mig understryka vikten av att dessa allmänna synpunkter hädanefter beaktas vid utnämningen av de högsta militära cheferna.

Jag vill härefter, herr talman, övergå till ett annat kapitel. I den socialdemokratiska reservationen förekommer en passus, som jag vill tillåta mig citera. Där heter det: »I en tid, då den krigstekniska utvecklingen fortgår med stor hast, erbjuder frågan om sammansättningen av dessa försvarskrafter betydande svårigheter. Det finnes en naturlig benägenhet att tillgodose nyare försvarsmedel. Ett sådant tillgodoseende inom en begränsad ekonomisk ram skulle emellertid komma att medföra avsevärda reduktioner i fråga om äldre försvarsmedel, reduktioner, som med den traditionsbundenhet, varav uppfattningarna i försvarsfrågan inom vida kretsar av vårt land karakteriseras, måste föranleda oro och missnöje. En återhållsamhet i fråga om förskjutningen mellan försvarsgrenarna är redan med hänsyn härtill nödvändig. Det bör å andra sidan framhållas, att i ett land, som för sitt nationella försvar kan beräkna endast en starkt begränsad kostnadsram, den militärtekniska utvecklingen måste noggrant följas och en anpassning ske i enlighet med nya rön, då säkra hållpunkter erhållits. Avvägningsproblemet bibehåller sålunda alltid sin aktualitet.»

Det är med utgångspunkt härifrån som jag nu under den principiella debatten vill tillåta mig utveckla några synpunkter på *flyget*, dess betydelse i förhållande till de andra vapenslagen och dess betydelse för Sveriges försvarsorganisation i allmänhet.

Det är till att börja med min övertygelse, att om det svenska försvarsväsendet nu hade blivit organiserat utan tanke på annat än att man inom en viss kostnadsram skulle åstadkomma den ur militär synpunkt starkast möj-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

liga organisation — om vi med andra ord hade kunnat gå till detta nydaningsverk med fullt fria händer och allenast haft att taga hänsyn till rationella beräkningar av krigets behov, inom gränserna för vad vi ekonomiskt äro villiga att bära under fredstid. då hade, tror jag för min del, *avvägningen* mellan de olika försvarsgrenarna blivit en annan, och då hade *flyget* tilldelats en större andel av det hela.

Åtminstone tyckte jag mig under arbetet i försvarsutskottet förmärka, att man på åtskilliga håll inom riksdagen innerst inne ganska väl förstår, att den nya tekniken har skapat helt och hållet nya förutsättningar för en rationell behandling av vårt försvarsproblem. Man förstår detta, tror jag, här i landet, teoretiskt åtminstone, lika väl som utomlands.

Hur uppfattningarna på detta område nu forma sig i de stora länderna och särskilt i England, vars försvarsproblem i vissa avseenden mycket påminner om Sveriges, skall jag tillåta mig tydliggöra, herr talman, genom några citat. Jag vill erinra därom, att engelska regeringen i sitt bekanta »White Paper» den 11 mars 1935 angav sin avsikt att företaga en stark upprustning, och att därvid *flygvapnet* blev den enda försvarsgren, som omedelbart tilldelades starkt ökade anslag. I den engelska regeringens motsvarande förklaring av den 3 mars 1936 framhölls också direkt att »i förevarande läge är flygvapnets förstärkande det mest överhängande och mest betydelsefulla av våra försvarsbehov».

Man har givetvis i England haft anledning att särskilt taga upp problemet i vad mån flyget måste få inverkan på flottans förläggning, sammansättning och uppgifter. Jag vill tillåta mig att ifrån en parlamentsdiskussion innevarande maj månad i detta ämne citera ett yttrande av en amiral *Sueter*: »Slagskepp kunna numera icke använda hamnarna med rimlig säkerhet. De kunna icke använda Malta, och vår flotta måste lämna Malta så snart den italiensk-abessinska krisen inträffade. Samma är förhållandet beträffande Gibraltar och hamnarna i hemlandet. Befälhavarna i vår flotta borde erhålla hamnar, där de kunde vara någorlunda säkra för luftanfall.» En amiral *Domvile*, i framskjuten ställning inom det brittiska försvarsväsendet, har nyligen i den engelska pressen («Observer», den 21 januari i år), framhållit, »att flottbaserna Chatham, Portsmouth och Plymouth numera hava ett ofördelaktigt läge; därför är den självklara utvägen att förflytta våra baser längre från fiendens stränder». Såsom lämpliga baser för den engelska flottan har denne auktoritet föreslagit helt nya anläggningar på Englands västkust, på Irlands sydvästra kust och i Skottland. En amiral *Taylor* har i parlamentet nyligen uttalat: »Den största faran är, att dockorna, av vilka flottan är beroende, kunna bombarderas och förstöras och flottans baser göras oanvändbara.» En kommandörkapten *Fletcher* har i underhuset beträffande flygets betydelse för *den engelska handelssjöfarten* med skarpa yttrat: »Jag tror att den enda sak, som vi måste komma ihåg beträffande sjökrigföring, är, att det enda, som vi veta därom, är att nästa krig icke kommer att bli likartat med det föregående. Luftvapnet är ett fullständigt nytt hot mot vårt herravälde till sjöss, och i framtiden måste vi skydda vår handel emot anfall från luften. Det är icke tillräckligt att godtaga den sjömilitära uppfattningen så till vida, att allting är all right.» Han framhöll, att sjötransporterna under krigstid måste försiggå under skydd av konvojer »och konvojen är ett idealiskt mål för bombflygplan. Somliga av dessa konvojer måste taga risken av att passera Medelhavet», som han kallar ett »bomplanets paradis».

Man föranledes osökt att göra vissa jämförelser med *Östersjön*. När det stora engelska väldet nu verkligen på allvar synes överväga att flytta sina sedan

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

århundraden på vissa platser belägna örlogshamnar till helt nya orter, kan man icke undgå att för vår del tänka på *Karlskrona*.

Det är av stort intresse, förefaller det mig också, att observera, hur det börjar bli klart i England, att den engelska *hög sjöflottans uppgift* numera övervägande blivit — icke att trygga England mot invasion, utan att upprätthålla sjöförbindelserna över de stora världshaven. Det måste anses symptomatiskt, att i årets »White Paper» uppgiften att trygga hemlandet mot överskeppning av fientliga trupper alls icke nämnas. Anledningen därtill torde väl vara den, att denna uppgift skulle innebära uppträdande av flottan inom sådana havsområden, där allt för stora risker för luftanfall skulle föreligga.

En välkänd sjömilitär medarbetare i *Daily Telegraph*, mr *Bywater*, skrev i början av detta år: »Sedan urminnes tider ha flottans uppgifter varit att skapa ett herravälde över havsområden av vital betydelse för våra internationella behov. Det dubbla ändamålet har varit att förhindra invasion och trygga egen sjöhandel. Av många skäl, av vilka flygstridskrafterna utgöra det viktigaste, anses en militär invasion mot detta land numera nästan omöjlig att genomföra.»

Sådan är alltså uppfattningen i England beträffande flygets betydelse. Men för Sveriges del är det sant, som också anförts i den socialdemokratiska reservationen, att uppfattningarna i försvarsfrågan inom vida kretsar i vårt land karakteriseras av en stark »traditionsbundenhet» — eller klarare uttryckt, av en ganska förbenad konservatism — vars åsidosättande tvivelsutan skulle föranleda »oro och missnöje» inom samma vida kretsar. Inte minst inom vissa grenar av försvarsväsendet självt förefinns denna traditionsbundenhet. Det är på det hela taget sant, vad som säges av den engelske generalen *Fuller*: »Soldaten är jordens mest konservativa skapelse. Det är verkligen farligt att ge honom en idé, ty han kommer inte att tillägna sig den förrän den är föräldrad, och sedan kommer han inte att överge den, innan den nästan bragt honom till undergång.»

Men vi ha vid behandlingen av försvarsfrågan haft att taga hänsyn inte bara till den militära konservatismen, vars argument naturligtvis äro legio, utan också till en mängd andra faktorer. Det finns en mängd under fredstid tungt vägade *kommunala ortsintressen*, som man inte kunnat förbise. Det ligger ju också i det ekonomiska livets natur att inte gärna tåla sådana hastiga förändringar, som medföra vidlyftiga och till en början förlustbringande omläggningar av placeringsobjekten.

Därför har också jag under utskottsbehandlingen måst godtaga den resignerade uppfattningen, att det för närvarande varit praktiskt taget omöjligt att med utsikt till framgång framlägga en lösning, som varit fullt rationell — om man med en sådan lösning menar en försvarsorganisation, som — inom kostnadsramen — uteslutande tager hänsyn till krigets hänsynslösa behov. Eftersom vi leva i fred och hoppas att så få göra även i fortsättningen, har alltså vid denna försvarsorganisations skapande — och det kan vara av ett visst intresse att höra, om inte för andra, så för allmänheten — en mängd *ur militär synpunkt ovidkommande fredsintressen* måst få gehör. Den karakteristiken träffar, menar jag, *samtliga* de framlagda förslagen.

Under dessa förhållanden vill jag uppriktigt säga min mening, som är, att den försvarslösning, som nu kommer att beslutas, måste *i väsentliga delar betraktas som ett provisorium*. En anpassning måste ske successivt, i enlighet med den nya militära teknikens rön; »avvägningsproblemet bibehåller alltjämt sin aktualitet».

Jag skall tillåta mig, herr talman, efter denna förklaring att en smula närmare utveckla på vilka grunder jag för min del blivit övertygad om, att

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

vi i en mycket snar framtid komma att föranledas *utbygga flyget* till en helt annan storleksordning än den nu föreslagna — även till en annan storleksordning än i högermotionen föreslagits — och att vi givetvis i samband därmed måste företaga de begränsningar inom andra vapenslag, som man nu inte från något håll velat vara med om.

När det gäller flyget, få vi ju göra klart för oss, att det härvidlag inte bara är frågan om ett nytt vapenslag, jämförbart i vår tid med exempelvis giftgaser eller tanks. Genom att flyget övergått från dröm till verklighet, har ju ett hittills obehärskat element öppnat sina vidder för mänskligheten. Vi ha kommit in i en alldeles ny historisk epok, där vi få helt andra mått och beräkningar än hittills att röra oss med. Nya vägar över mark och vatten i oändlig mångfald öppna sig, nya hittills otroliga hastigheter stå oss till buds. Nu först kunna vi i sanning säga, att samfärdseln rör sig i ett tredimensionerat rum.

Ett av de väsentliga dragen hos flyget är alltså, att det öppnar helt andra möjligheter att *komma fram* än då fråga är om framträngande på marken eller över vattnet. Där terrängen eller farlederna erbjuda en eller ett fåtal vägar, där vattendragen kanske lika ofta äro till hinder som till hjälp vid framträngandet, där erbjuder ju rymden ett nästan oändligt antal högre och lägre belägna, oförstörbara anloppslinjer. Det är klart, att allt detta måste i grunden revolutionera bl. a. även krigskonsten, som kanske ur vissa synpunkter ingenting annat är än uppgiften att trots fiendens motstånd transportera förstörelsemedel och låta dem verka mot vissa angivna mål.

Det utmärkande draget för krigsflyget har ju också blivit, att dess framträngande i stort sett *inte kan hindras*. Det är just detta anförda förhållande, som enligt min mening öppnar helt nya möjligheter för en liten stat — inte att försvara sig, i den gamla meningen, men att genom sina försvarsanstalter avhålla en större stat från anfall! Innan jag emellertid går närmare in på frågan om värdet av flyget ur försvarssynpunkt, skulle jag vilja säga några ord om flygvapnet i dess egenskap av *ny fredsfaktor*.

I den nutida militära diskussionen återfinner man på olika håll den uppfattningen, att flygvapnets tillkomst, och särskilt oförmågan även för stormakterna att bereda sig ett effektivt direkt skydd mot luftbombardemang och gasangrepp mot de stora befolkningscentra, i själva verket innebär en utomordentligt stark fredsgaranti. Sålunda anför t. ex. utgivaren av den franska militära tidskriften *l'Aéronautique*, *Bouché*, i en polemik mot den kände italienske militärteoretikern Douhet, att han under studierna av det moderna krigets villkor och förutsättningar kommit till den uppfattningen att blotta hotet om luftanfall mot hemorterna är tillräckligt för att trygga freden i Europa. I den franska veckotidningen *Les Ailes* har den flygmilitäre redaktören, commandant *Langeron*, sedan flera år tillbaka propagerat för ett självständigare och starkare franskt flygvapen. En av hans satser är denna: »Genom att ge flygvapnet hela den väldiga anfallskraft, som detta vapen döljer inom sig, komma Europas stater, om icke att enas, så dock att avstå från att tillgripa ett krig, som blir den europeiska civilisationens undergång.» »Flygvapnet allena», säger han, »kan hota folken med sådana skräckscener, att de skola betrakta kriget som en oförlätlig dårskap.» Samma tankegång har ju också utvecklats i Sverige av bl. a. herr Elof Lindberg.

Nu tror jag för min del, att om det också förhåller sig så, att fruktan för en allmän förödelse och massmord på civilbefolkningen skulle kunna i det längsta avhålla de europeiska stormakterna från ett inbördeskrig — vilket ju å andra sidan kan betvivlas — så synes mig därmed ingalunda antagligt, att också krigshotet från stormakterna gentemot de smärre makterna hädanefter

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

skulle kunna betraktas såsom mer eller mindre eliminerat. Tvärtom kan man väl befara, att t. o. m. blotta hotet om ett luftkrig från en stormakt gentemot en närliggande liten stat, från vilken praktiskt taget inte något kontrahot kan presteras, skall vara tillräckligt för att i vissa fall utöva ett alldeles avgörande *politiskt tryck*.

Jag tror, såsom det utvecklats i den socialdemokratiska reservationen och även är sagt, att vi kunna hava vissa anledningar att ställa oss skeptiska gentemot sannolikheten av ett direkt militärt överfall under nuvarande konjunkturer emot Sverige. Men däremot kan jag för min del inte alls se något otroligt däri, att en av de stora Östersjöstaterna omsider söker uppnå en så dominerande maktställning och ett så avgörande politiskt inflytande i Norden, att dess blotta ord — bakom vilket står ett överväldigande flyg — kommer att i Stockholm väga med en utomordentligt besvärande tyngd. Det är gentemot en *sådan* utveckling, som jag för min del förmenar, att det föreligger skäl att i möjligaste mån gardera sig.

Just den omständigheten, att de europeiska stormakterna under nuvarande förhållanden, av fruktan för luftkrigets ofrånkomligen förödande verkningar kunna antagas i det längsta draga sig för en inbördes sammandrabbning, måste enligt min mening, klargöra för de smärre makterna, att de troligen inte kunna i första taget förvänta sig hjälp från främmande makter vilka visserligen må med stor ovilja se en rivaliserande stormakts maktutvidgning, men som dock inte kunna betrakta detta som ett hot mot sina vitala intressen. Jag tror sålunda, att luftkriget skapar vissa förutsättningar för fred mellan stormakterna i Europa, men att det å andra sidan stundar politiska vargatider för de smärre stater, som ställt sig mer eller mindre utan luftvapen.

Jag vill, när vi gå att besluta den nya försvarsordningen, fästa uppmärksamheten på, att ett luftkrig kan utföras mot vårt land i oinskränkt omfattning, trots tillvaron av svenska lands- och sjöstridskrafter, även om dessa äro aldrig så starka. Det är detta nya förhållande, som enligt min mening knappast har tillräckligt beaktats, men som dock fullkomligt rubbat grunden för hela vårt försvarsproblem. Saken ligger t. o. m. så pass illa till, att förhållandena för oss, innan vi själva skaffat oss ett flyg att tala om, nu synas betydligt *sämre* än förut. Ty om man studerar det svenska militärgeografiska läget, finner man, att en invasion över *norra landgränsen* måste stöta på mycket stora svårigheter, att en invasion *sjövägen* är möjlig, men ändå ganska svår att genomföra, av orsaker som jag inte närmare vill gå in på, men att däremot inga som helst hinder möta mot *ett oinskränkt luftkrig* annat än det motstånd vi eventuellt kunna resa genom ett beaktansvärt svenskt luftvapen. Luftkriget kan därför numera betraktas som det *mest sannolika* anfallssättet mot vårt land. Logiken synes därför åtminstone mig bjuda, att, då nu den ekonomiska ramen är begränsad, motsvarande land- och sjöstridskrafter så att säga flyttas upp i luften!

Nu förhåller det sig ju på det sättet, att de olika småmakterna i Europa ha ett mycket varierande militärgeografiskt läge, som skapar mer eller mindre ogynnsamma villkor för dem. För somliga synas utsikterna att i längden undandra sig stormakternas politiska tryck onekligen ganska minimala, för dessa små makter vet man egentligen inte, hur man skall kunna se någon framtid. Andra stater återigen ha det läget, att de tyckas med betydligt större utsikt till framgång kunna upptaga kampen för sitt relativa oberoendes bevarande.

Väsentligt för mitt ståndpunktstagande i försvarsfrågan är, att Sverige tyckes mig tillhöra den senare kategorien. Härvid bör särskilt beaktas inte bara vårt lands *periferiska läge*, men särskilt också den omständigheten, att Sverige

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

så att säga vänder kortändan mot kontinenten, och förfogar över ett *nordligt territorium* utan omedelbart räckhåll för flygangrepp. Det vatten, som skiljer oss från vissa övriga stater, är visserligen lätt nog överfluet men tvingar ändå vederbörande motståndare att i första hand förlägga sina flygbaser på relativt avlägset håll, med därav följande militära konsekvenser. Man brukar i våra diskussioner resonera om det s. k. »krigsfallet syd». I »krigsfallet syd», med en antagen framskjuten flygbasförläggning exempelvis i Danmark, på Bornholm eller t. o. m. i Skåne, kvarstår alltså möjligheten för oss att i mellersta och nordliga Sverige förfoga över ett väl utspritt, bakre flybasområde utanför den eventuella motståndarens effektiva räckvidd. Härtill kommer i vårt land den mycket *glesa bebyggelsen, huvudstadens nordliga läge, industriens fördelade och utspridda karaktär* samt de ganska goda möjligheterna för en *krigsindustriell beredskap*, varigenom ersättningsmaterial för luftflyget kan produceras i rätt avsevärd myckenhet, under förutsättning av förberedande planering och organisation.

Det är med utgångspunkt från dessa förhållanden, herr talman, som det syns mig möjligt att för Sveriges del så ordna vårt militärförsvär och särskilt flyget, att beaktansvärda utsikter skapas för bevarande av vår neutralitet och vårt oberoende, till dess att Europa — efter de demokratiska krafternas definitiva seger, genom arbetarklassens frigörelse — kan nå fram till en nyordning, som ersätter de nuvarande motsättningarna och stormakternas imperialistiska tendenser med ett system av fri och förtroendefull samverkan!

I fråga om luftvapnet och särskilt bombflyget vill jag främst fästa uppmärksamheten på dess betydelse såsom *kustförsvär*. Man skall komma ihåg, att Sverige är ett kustland, och att försvarsfrågan för oss alltid måste ställa kustförsväret i förgrunden. Nåväl, då inser man ju lätt nog de svårigheter som resa sig för armén och flottan att förhindra eventuella överskeppningsföretag. För flottan gäller, att dess högst avsevärda materiella underlägsenhet gent emot varje ifrågakommande motståndare — en underlägsenhet, som vi inte på något sätt äro mäktiga att eliminera — måste i hög grad paralysera dess rörelse- och aktionsförmåga. Vad lantarméns insättande beträffar, måste ju förutsättningen för dess ingripande vara, att den eventuella fienden *redan har landstigit*. Men man måste därvidlag också taga i betraktande lantarméns relativa orörlighet eller långsamhet, vilket gör sannolikt, att en fientlig truppstyrka redan satt sig fast, innan tyngden av arméns motanfall kan göra sig gällande. Flyget däremot är ytterligt lättroligt. Dess insats kan räknas i timmar, där för andra vapen krävas dagar eller veckor att göra sig gällande. Flygets insats kan koncentreras på en enda punkt. Det kan kontinuerligt anfälla ett fientligt överskeppningsföretag, kanske redan från utgångspunkten, med största sannolikhet under transporten och med visshet vid landstigningspunkten, där det sårbaraste momentet föreligger. Det är i detta sammanhang väl värt att observera, att — som jag nyss anförde — *England* numera är i färd med att övergå till en försvarsordning, där luftvapnet väsentligen fått övertaga uppgiften att utgöra skydd mot invasion över havet. Kustförsväret skall där baseras i stor utsträckning på flyget, i samverkan med lätta sjöstridskrafter och undervattensbåtar, under det att den stora flottan — som vi inte ha någon som helst motsvarighet till — tilldelas uppgiften att göra sig gällande så långt borta på världshaven, där den kan operera utan fara för luftangrepp.

När världens största sjömaktt sett sig av flygets hastiga utveckling och dominerande militära betydelse föranledd till denna principiella och praktiska nyorientering, utan hänsyn till den militära konservatismen inom sin traditionsrika flotta, då förefaller det vara på tiden, att man också hos oss så snart

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

som möjligt drar konsekvenserna av det nya militärtekniska läget och bygger en väsentlig del av vårt militära försvar på flygvapnet som ytterligare anvisas oss av de militärgeografiska, industriella och andra förhållanden, vilka jag nyss berörde.

Vad flyget beträffar, vill jag också påpeka en omständighet, som väl för en liten makt, med relativt begränsade ekonomiska resurser, är av stor betydelse: Det är dess egenskap att under krigstid kunna snabbt och icke alltför kostsamt *ersättas*, och *förstoras*. Vi veta, att ett flottans fartyg tar årtal att bygga, men med en rationaliserad serietillverkning kunna flygplan produceras mycket snabbt. Flygvapnet kräver också en relativt *fätalig bemanning*. Trots att jag tror, att herr försvarsministern i sitt yttrande nyss hade alldeles rätt, när han yppade en farhåga för att kostnaden för varje särskilt flygplan kommer att hastigt nog stegras, tror jag, att man kan i stort sett betrakta flyget som *det allra billigaste vapnet*.

För övrigt förefaller det riktigt, att man i detta sammanhang också påpekar de varierande möjligheterna för flyget — i motsats till andra försvarsgrenar — att i fred fylla en hel rad samhällsnyttiga funktioner, vilket gör, att vapnets fredskostnader i viss mån motvägas av dess nytta. Jag erinrar således om ambulansflyget, en verksamhet som uppskattats utomordentligt högt på många orter i Sverige, och som säkert behöver utvidgas. Jag erinrar om isflygspaningen, som ju lär ha stor ekonomisk betydelse, och i samband därmed om den verksamhet från flygvapnets sida, som består i undsättning av infrusna fartyg. Det kan förtjäna nämnas, att 1929 ett 80-tal fartyg lågo infrusna på västkusten, till vilka transporterades omkring 2,500 kg. förnödetsvaror. Vissa av dessa fartyg lågo där fast och hjälpbehövande under närmare ett par månaders tid. Det finns också att nämna uppgifter för flyget i fråga om kartläggning från luften, hjälp till bekämpande av spritsmugglingen, övervakning av skogsområden mot skogsbrand samt slutligen vissa insatser i den vetenskapliga forskningens tjänst.

Det är alla dessa omständigheter som göra, herr talman, att jag hoppas, att vi snart nog i Sverige skola komma till full klarhet beträffande värdet av flyget.

Gentemot ett hastigare och större utbygge nu av det svenska flyget har anförts en del skäl. Man har framhållit olägenheterna ur personalorganisatorisk synpunkt av att under en kort övergångstid alldeles nyskapa en militär organisation, varvid befälskåren måste sammansättas av i stort sett jämnåriga befattningshavare. Man har pekat på den jämförelsevis ringa utvecklingen av det svenska civilflyget och menat, att ett starkt militärflyg här i landet skulle komma att sakna erforderlig industriellt och personellt underlag. Man har framhållit, att det skulle strida mot statsfinansiell praxis att anvisa mycket stora belopp för ett nytt ändamål. Och man har — särskilt ifrån flottans sida tror jag — gjort gällande, att flygets militära betydelse blivit överdriven. Hur mycket, som än må ligga i dessa invändningar — och det ligger utan tvivel en hel del i dem — så har detta dock inte kunnat hindra, att just en sådan hastig, ur många synpunkter obekvämlig utbyggnad av flyget under de sista åren ägt rum i de allra flesta moderna stater. Jag skulle i det sammanhanget vilja tillåta mig, herr talman, att beträffande flygets utveckling, och särskilt dess procentuella plats i den militära budgeten, anföra några uppgifter. Jag vill sålunda meddela, att i den *engelska* budgeten flygvapnets andel av den totala försvarsbudgeten tidigare varit omkring 15—19 %. Innevarande år är siffran uppe i 25 %, och relationstalet är i stigande. *Sovjetunionen* började 1931 en stark upprustning av flyget. Enligt uppgift för ett år sedan av ställföreträdande folkkommissarien för försvaret har flygvapnet se-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
 dan 1931 ökats med 330 %. Flygvapnets andel i försvarsbudgeten torde numera uppgå till cirka 28 %. Den starka upprustning av flyget, som pågår i *Tyskland*, torde vara allt för väl känd för att man skall behöva gå närmare in på den. I *Frankrike och Italien* har flygets andel i den totala försvarsbudgeten under de senast förflutna åren uppgått till omkring 19—20 %. Dessa siffror torde numera, särskilt i Italien, ligga väsentligt högre. I fråga om småmakterna må erinras att även hos dem en stark, nästan explosionsartad utveckling ägt rum; det kan för oss ha sitt intresse att veta, att man särskilt i *Finland* i hög grad värdat sig om flyget. Finland torde snart komma att besitta ett flygvapen, som blir starkare än det svenska. I den finska budgeten intar flygvapnet en plats med omkring 25 % av totalkostnaden.

Med beräkning av, att den svenska militärbudgeten hädanefter kommer att belöpa sig till cirka 150 miljoner kronor årligen, och under förutsättning, att vi här hade gått in för den avvägningen försvarsgrenarna emellan, att flygvapnet tilldelats exempelvis 33 % — vilket jag för min del tror skulle vara riktigt — skulle man ha kommit fram till följande ungefärliga styrka av det svenska flyget: Vi skulle ha fått 4 medeltunga bombflottiljer, 4 lätta bombflottiljer, 2 jaktflottiljer, 1 arméflygflottilj, 1 marinflygflottilj och dessutom kunnat bestrida kostnader för flygkrigsskolor och stabsorgan, alltsammans för ungefär 50 miljoner kronor, enligt verkställda överslagsberäkningar. Med en sådan styrka skulle vi här i landet onekligen ha fått ett flygvapen, värt att taga hänsyn till av vilken makt som helst. Ett sålunda sammansatt och dimensionerat flygvapen skulle ha blivit ungefär *dubbelt så starkt* som det nu av utskottet förordade.

Det är dessa överväganden som göra, herr talman, att jag för min del inte riktigt förstår den lyriska entusiasm, varmed vissa talare nyss ha yttrat sig om det föreliggande utskottsförslaget. Jag hoppas i stället, att förhållandena här i landet snarast måtte medge en *revision* och en *modernisering* av den försvarsordning, som nu kommer att antagas. Socialdemokratien är »försvarsvänlig», som det heter, ja, men den är — på detta område lika väl som i fråga om den sociala organisationen — motsatsen till konservativ. Den vill, när det gäller dessa ting, vara modern, rörlig, känslig och förstående för den nya tidens verkligheter. Den vill önska det svenska folket en försvarsordning, som utan att vara ruinerande, ger det bästa möjliga. Och just därför, att vi inte ha på vårt håll det djupa engagemang i det nuvarande borgerliga samhället, som herr Nerman nyss gjorde gällande, att vi inte äro några anhängare av »den bestående ordningen», såsom de övriga partierna, så tror jag, att det svenska folket från vårt partis sida har rätt att förvänta sig en försvarspolitik i framtiden, som — med det yttersta utnyttjande av möjligheterna att bevara freden genom stöd åt en internationell rättsordning — på det militära området erbjuder de tidsenliga anordningar, som den stora moderna tekniken kan ge.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöts på framställning av herr talmannen att den fortsatta överläggningen i förvarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

nr 43, med föranledande av kamrarnas beslut vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kvinnliga befattningshavares vid undervisningsväsendet avlöningsförmåner under tjänstledighet för havandeskap m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—1934;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående granskning av läroböcker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avlöningsanslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1936/1937 till inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse m. m.;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts propositioner nr 241 med förslag till lag om domkapitel m. m. samt nr 242 angående ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m. framställda förslag om anslag till domkapitlens verksamhet m. m.;

sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m., dels ock väckta motioner angående statsfientlig verksamhet m. m.;

nr 49, i anledning av väckta motioner angående offentliga nöjestillställningar m. m.; och

nr 50, i anledning av väckt motion angående omarbetande av ordningsstadgan för rikets städer;

andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga, dels ock motioner i ämnet m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående nionde huvudtitelns anslag till extra utgifter;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1936/1937 i vad rör jordbruksärenden; och

nr 88, angående arvode åt den, som inom jordbruksutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Kammaren åtskildes kl. 5.57 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 10 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående särskilda utskottets utlåtande nr 1 under huvudavdelningen I punkten 1 upptagna förslag beträffande arméns organisation på högre och lägre trupperband.

Herr Nordborg: Herr talman! 1930 års försvarskommission har givit västkusten en plats i solen när den framhållit, att om ett avbrott i sjöfarten på Östersjön skulle framtvingas, så återstår möjligheten att omlägga handelstrafiken till västkusten, där sjöfarten på grund av de betydande avstånden från en motståndares baser endast obetydligt torde kunna störas. Enligt kommissionens åsikt kan därför västkusten under krig glädja sig åt en jämförelsevis lugn tillvaro.

Det stora riksintresset att förse hela landet med nödvändiga förnödenheter och att möjliggöra den export, som är nödvändig för att betala vår import samt upprätthålla vår valuta, skulle således utan större störningar kunna försiggå över västsvenska hamnar, därvid Göteborg förmodligen avsetts komma att förmedla den största trafiken. Tanken återföres osökt till tornérspelens chevalereska tid, då man ej behöfde befara anfall från mera än en sida. Man kan även förstå, att förslaget till försvarsordning för västkustens del blev som det blev, när man räknat med en fiende så älskvärd, att han skulle låta vår handelstrafik under krig ganska ostört få fortgå över t. ex. en så viktig hamn som Göteborg.

Enligt försvarskommissionens hoppfulla förutsättningar behöfde således frågan om västkustens försvar icke förorsaka nämnvärda bekymmer, helst som en bekväm utväg kunde anvisas, för den händelse detta område skulle avspärras. Denna utväg skulle vara att låta vår handelstrafik gå över Norge och Finland. I en sådan anordning skulle således säkerheten ligga, ty även om störningar komme att inträda genom försök att ingripa mot sjöfarten på Norge, skulle dock enligt kommissionens åsikt en avspärrning eller anordnandet av en sjökontroll på samma sätt som på den svenska västkusten dock aldrig där kunna åvägabringas. Man kan riktigt avundas Norge, som synbarligen ej behöfver befara någon krigsrisk, utan kanske under ett krig rent av kan få glädja sig åt att få vår turisttrafik över till sig. Den stora frågan är emellertid, om dessa angivna utvägar verkligen komma att stå oss öppna. Erfarenheten från världskriget visar, att tillstryandet av livsmedels- och varutillförseln var ett mycket viktigt led i krigföringen. Det måste därför anses som högst troligt, att en fiende från allra första början skulle inrikta sig på att i största möjliga mån skada och förhindra sjöfarten på västkusten. Möjligheterna att dirigera handelstrafiken över Norge måste även bli beroende på om detta land har krig eller fred. Huruvida en fiende skulle låta Norge förmedla vår handelstrafik, sedan västkusten avspärrats, är även en mycket tveklaktig fråga.

Huru som helst måste man slutligen ställa den frågan: Är det meningen att Norge skall vidmakthålla det handelsskydd åt oss, som vi själva ej vilja betala?

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

I detta sammanhang kan erinras därom, att isblockaden 1929 förorsakade brist särskilt på bränsle inom landet. Statsmakterna vidtog då dyrbara åtgärder för att med tillgänglig — även utländsk — isbrytarehjälp hålla sjöfarten på våra hamnar i gång. Då talades det ej om en trafik över utländska hamnar. Ändå var det fred den gången och endast fråga om en kort tidsperiod. Vad tro herrarna det skulle kosta att under krig dirigera vår handelstrafik över norska hamnar? Varorna skulle fördyras i sådan grad, att exporten omöjliggjordes eller krympte ihop till ett minimum.

Talet om utökad trafik över Finland verkar mera långsökt än övertygande och torde kunna lämnas åt sitt värde.

Man står minst sagt undrande inför den syn på dessa frågor, som kommissionen låtit komma till uttryck i sitt betänkande. Det hela måste bero på en felbedömning av det verkliga läget och ett alltför stort förlitande till främmande hjälp och flygvapnets möjligheter att ersätta operationsdugliga sjöstridskrafter.

I fråga om flyget måste det dock för en och var vara klart, att detta, som givetvis är av stort värde i samverkan med örlogsfartyg, icke kan övertaga en rörlig flottas uppgifter, såsom visiteringar och eskort av fartyg, minutläggningar, minröjningar och meddelanden till handelsfartyg om färdevägar. Mörker och dålig sikt minska även flygets användbarhet. För vanligt praktiskt folk är det nu efteråt svårt att förstå kommissionens tankegång, och man har tyvärr all anledning beklaga, att sjöfartens och industriens utövare icke beretts tillfälle att genom representanter inom kommissionen kunna få hävda sin mening.

Kommissionens sammansättning visar även, att rum mycket väl kunnat beredas dylika representanter, utan att andra intressen därigenom trätts för när.

Jag har ansett mig ha anledning att så pass fullständigt beröra försvarskommissionens uppfattning i denna fråga, enär det förefaller som om kommissionens åsikt varit bestämmande för utskottets ställningstagande. Avstånd har i alla fall ej tagits från de av mig berörda utlåtandena i kommissionsförslaget.

Om vi vilja se saken som den är, måste Sverige betraktas som ett örike, vars utfärdsvägar gå över haven. Skola vi kunna upprätthålla den för hela landet under krig nödvändiga sjötrafiken, måste vi även i möjligaste mån kunna skydda densamma, och därför behöves i första rummet sjöstridskrafter.

Denna ståndpunkt har även hävdats av herrar Borell och Magnusson i Skövde i en till kommissionens utlåtande fogad reservation, vari även framhålles behovet av i varje fall en lokalstyrka av sjöstridskrafter på västkusten för att där kunna presteras ett uppehållande försvar. Marinmyndigheterna hava även hävdat denna åsikt.

I den kungl. propositionen har även hänsyn tagits till detta yrkande genom förslaget om förläggandet av en lokalstyrka, bestående av äldre fartyg, till Göteborg. Då propositionen emellertid icke i övrigt i tillräcklig mån tillgodosett västkustens försvarsbehov, hava västsvenska borgerliga riksdagsmän i en motion begärt anslag till avhjälpande av några av de mest framträdande bristerna. Försvarsutskottet har emellertid endast i ett par fall ansett sig kunna tillstyrka motionärernas förslag. Obeaktade hava lämnats yrkandena om tidsenligt luftvärnsmateriel för de äldre fartyg, som skola förläggas till Göteborg, om uppläggande av för västkusten avsedda minförråd, om att bestyckningen på Älvsborgs fästning skall utflyttas till havsbandet i Göteborgs skärgård, om anskaffning av fyra permanenta luftvärnsbatterier för Göteborgs stad, samt om anordnandet av markorganisation för förläggning i krigstid av 6 marinspanningsflygplan till Nya Varvet.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Det kan ej sägas, att motionärerna begärt orimligheter. Uppenbart måste vara, att de äldre örlogsfartygen behöva effektiv luftvärnsattiralj för att kunna skydda sig själva, sjöfarten och fisket samt den plats, dit de äro förlagda. Med hänsyn till betydelsen av minförsvaret på västkusten är det även av stor vikt, att anskaffningen av behöflig minmateriel icke fördröjes genom för snävt tillmätta anslag. Beträffande utflyttandet av bestyckningen å Älvsborgs fästning borde det ligga nära till hands, att det lilla som finns kommer till användning, och jag tillåter mig framhålla, att inom utskottet enades man även om att, som det heter, skriva om saken. Tyvärr tycks detta emellertid ha fallit i glömska.

Behovet av 4 luftvärnsbatterier för att skydda Göteborgs stad och hamn med därvarande fartyg, skeppsvarv, dockor, industriella anläggningar m. m., ävensom erforderliga anordningar för förläggning i krigstid av 6 spaningsflygplan till Nya Varvet, torde icke heller kunna förnekas.

Man måste verkligen förvåna sig över att rikets största sjöstad icke redan i försvarshänseende är utrustad i minst den av motionärerna föreslagna omfattningen. Jag är även övertygad om att motionärernas hemställen skulle i största möjliga mån hava bifallits, för den händelse utskottet icke av praktiska skäl nödgats i forcerat tempo arbeta på basis av det på denna punkt högst bristfälliga kommissionsutlåtandet. Västkustens försvar måste framför allt ur rikssynpunkt tillgodoses i minst den utsträckning, som av motionärerna angivits, och våra sjöstridskrafter på denna kust, som bland sina många uppgifter ha att uppehålla en fiende, tills andra tillgängliga försvarsmedel hinna koncentreras, måste även hållas i fullt stridbart skick och ej tillåtas att alltför mycket föråldras eller, liksom Älvsborgs fästning, närmast bliva att jämställa med museiföremål.

Med hänsyn till att nutidens krigsoperationer försiggå i snabbaste tempo och utan krigsförklaring, är det för sent att vänta med ordnandet av de viktigaste försvarsåtgärderna, tills faran står för dörren. Därför hava motionärerna, representanter för västra Sverige, med både bekymmer och besvikelse funnit, att den av dem motionsvis gjorda hemställen i alltför ringa grad beaktats.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till den så kallade västkustmotionen i de delar, som av utskottet icke redan beaktats.

I herr Nordborgs yttrande instämde herrar *Rahmn, Colleen, Bengtsson, Nylander* och *Sanne*.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Då jag har begärt ordet i denna fråga, är det icke min avsikt att med så många ord förlänga debatten. Men jag tycker, när jag suttit här i åtskilliga timmar och lyssnat till debatten, att det ligger en viss tragik i detta. Det är nu tjugu år, sedan världskriget pågick, världskriget, som hade till följd nöd och ekonomiska svårigheter för stater och folk. Och man hade då hoppats, att man, när staterna hade det för ögonen, skulle få en fredsperiod och det så mycket hellre, som Nationernas förbund var med, som ju också skulle vara någon sorts garanti för freden. Det var väl många, som hoppades och trodde, att det skulle bli så, men förhoppningarna blevo svikna. Nu duger det inte med känslotänkande, när det gäller krig och fred. Staterna stå denna dag starkare rustade än någonsin, och det gäller också för vårt land att stå rustat.

Det är ju så, att det för åtskilliga år sedan fanns stora grupper av vårt folk, som tyckte, att vi kunde gå fram till avrustning. Om vi avrustade, skulle aldrig någon annan stat komma och taga oss. Ja, de tonerna hör man ej nu. De ha tystnat, när man sett exemplen från krigsskådeplatsen de här sista må-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

naderna. Man kan väl gott säga, att om Abessinien hade stått litet mer rustat, kanske det hade gått litet bättre för det. Om Nationernas förbund hade fått några månader till att tänka och ha sina sammanträden, kan det hända, att det så småningom kunnat träda i litet mer aktiv verksamhet för att möjligen hjälpa Abessinien.

Nu står ju striden om kostnaderna för vårt försvar och avvägning mellan de olika vapenslagen. Vad avvägningen mellan olika vapenslag beträffar anser jag, att när vi haft en försvarskommission, som suttit och arbetat i ungefär fem år och kommit fram med förslag om viss avvägning mellan de olika försvarsgrenarna bör det hos representanterna i försvarskommissionen ha funnits så mycken saklighet på detta område, att man bör kunna följa dem på den punkten. Vad sedan försvarets kostnader beträffar, må jag säga, att icke äro dessa 148 miljoner för mig ett heligt tal, som man absolut måste följa. Jag hade inte haft något emot, om man möjligen kunnat höja den siffran, och jag hade inte heller varit så förskräckt, om man kunnat få något samförstånd genom att sänka beloppet med någon miljon. Men när det nu en gång blivit så, att försvarskommissionen och utskottet ansett, att det är den högsta summa, som vi kunna komma ut med — eller jag skulle vilja säga få majoritet inom kamrarna för — böjer jag mig för det och anser, att vi få hålla oss till denna summa. Men jag vill samtidigt beklaga, att det icke gått att få någon samling på den punkten, så att även socialdemokraterna hade anslutit sig till den linjen. Jag vill emellertid i detta sammanhang säga, att jag respekterar det socialdemokratiska partiet för den ställning det intagit till försvarsfrågan, när jag tänker på hur det tidigare ställt sig till densamma. Men jag beklagar, som sagt, att det icke lyckats att uppnå samförstånd. Representanter för regeringen ha ju sagt, att de vore villiga att acceptera detta anbud, men i gengäld skulle då riksdagen gå med på vissa sociala åtgärder och taga ut skatter för försvarskostnadernas bestridande på visst sätt.

Vad beträffar denna senare fråga, om att bestrida de ökade kostnaderna för försvaret genom att taga ut ytterligare skatter av dem, som vore mest bärkraftiga, kan det ju icke synas särskilt anmärkningsvärt, men att ovillkorligt sammankoppla försvarsfrågan med en social fråga, som riksdagen i fjol så pass enhälligt motsatte sig, kan jag för min del icke gå med på, och jag tror icke heller, att några representanter för det parti, som jag tillhör, äro villiga därtill. Jag anser dock, att om man hade gått den andra linjen, skulle samförstånd ha kunnat uppnås.

Här har yttrats, att om vi offra så mycket på försvaret, komma måhända de sociala åtgärderna att bli försummade. Men om man ser på de anslag, som riksdagen under åtskilliga år har beviljat för sociala ändamål, tror jag att det med fog kan sägas, att dessa blivit i hög grad beaktade. Om man ginge igenom alla de förslag, som i sådant avseende framlagts av regeringen, tror jag att man skulle finna, att det icke är många, som blivit avslagna. Vad försvaret beträffar är det väl ingen, som hyser den åsikten, att det bör tillåta oss att börja ett anfallskrig. Jag vill inte gå in på frågan, huruvida vi kunna antagas vara fredade mot anfall, men det är min övertygelse, att om vi ha ett någorlunda starkt försvar, är utsikten för oss att kunna bevara vår neutralitet större, än om vi ha ett svagt försvar. Det är väl ganska troligt, att om vårt försvar vid världskrigets utbrott 1914 hade varit sämre än det var, hade vi icke blivit förskonade utan också kommit med i kriget. Och om man tänker sig den möjligheten, som icke kan anses utesluten, att något så ohyggligt som ett världskrig åter inträffar, så tror jag att vi ha större utsikt att hålla oss utanför, om vi ha ett någorlunda starkt försvar.

Då jag anser, att vi, med de möjligheter vi ha, kunna känna oss någorlunda

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

trygga, därest vi godkänna det förslag, som här framlagts av utskottet, och då det tillika är min övertygelse, att kostnaderna icke äro större, än att vi mycket väl kunna bära dem, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag har så många gånger under de förflutna åren från denna talarstol understrukt mitt livliga intresse för upprätthållandet och stärkandet av vårt lands försvarsanstalter, att jag vid detta tillfälle kan begränsa mig till att uttrycka en djup tillfredsställelse över det beslut, som riksdagen sannolikt går att fatta i denna vårt lands för närvarande största fråga.

Jag vill icke upptaga kammarens tid med några ytterligare synpunkter av denna natur, men endast erinra därom, att det allmänna politiska läge, vari vårt land liksom världen i sin helhet under senare år befunnit sig, rest kravet på ett stärkande av våra försvarsanstalter allt starkare inom folkets olika lager och att det i denna stund blåser en försvarsvind över landet, vars styrka är ett vittnesbörd om den oro, som vårt folk hyser för sin frihet och sitt oberoende. Vi intaga ju på den materiella odlingens område ett av de främsta rummen i världen och vi hava ju också i socialt och kulturellt avseende nått en rangplats bland världens nationer. Det har under sådana förhållanden varit en olidlig känsla hos hundratusentals svenska medborgare, att dessa våra nationella värden under en lång följd av år icke hava varit tillräckligt skyddade mot yttre angrepp, att en serie befogade krav och önskemål med avseende å våra försvarsanstalters stärkande hava blivit avvisade, och att vi, när vi arbetat för vårt lands förkovran på andra områden, måst leva under ständig känsla av otrygghet för oss själva och för de generationer, som komma efter oss.

Den proposition, som den sittande regeringen har framlagt i samförstånd med sitt parti, den svenska industriarbetarklassen och även andra stora folklager, utgör, som jag redan vid remissdebatten förklarade, enligt min mening ett imponerande vittnesbörd om den svenska arbetarklassens nya och förändrade inställning till vårt lands försvarsfråga, och den måste även från deras sida, som redan från början betraktade den såsom otillräcklig för det syfte, som vi sträva efter, anses vara ett respektabelt förslag, sett i belysning av arbetarklassens jämväl av den föregående ärade talaren påpekade tidigare syn på denna fråga. Den kritik, som på sin tid riktades mot denna proposition och som väl ännu i denna stund riktas mot densamma, får man taga med en viss varsamhet. Propositionen är måhända bättre än sitt rykte, men den är likväl, som jag under remissdebatten förklarade, från mina utgångspunkter sådan, att det har varit och fortfarande är uteslutet att uppnå en allmän medborgerlig samling kring en sådan försvarsorganisation. Nu har ju debatten i denna fråga i dag — som den föregående ärade talaren också riktigt sade — kommit att lida av en viss tragik, fast jag vill se den saken från något andra synpunkter än hans. Det finnes väl ingen omdömesgill medborgare i detta land, som icke skulle känna glädjen över det kommande försvarsbeslutet ännu mångdubbelt större, om kring detta beslut kunde samlas en praktiskt taget enhällig folkrepresentation och en praktiskt taget enig nation. De som undervärdera den folkpsykologiska betydelsen av en anslutning till det beslut, som riksdagen nu går att fatta, från de stora och mindre bemedlade folkklasser, som den nuvarande regeringen i väsentlig grad företräder, hava nog icke riktigt tänkt sig in i vad en sådan folkpsykologisk förankring av ett lands försvarsväsen i själva verket betyder även för försvarets egen effektivitet och slagkraft i farans stund. Det är ju på den levande värnkraften, som allt ytterst beror, och känslan hos en nation att gemensamt hava byggt upp en för-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

svarsordning, känslan hos varje enskild medborgare, även i den mest anspråkslösa samhällsställning, att hava varit en av dem, vilkas förtroendemän genomfört en sådan försvarsordning, måste ju på det allra mäktigaste sätt stärka en sådan försvarsordnings betydelse och kraft i ett ödesdigert ögonblick. Jag tror också, som herr statsministern i sitt tal på förmiddagen anförde, att en stor del av den svenska officerskåren — för att icke säga en övervägande del av densamma — med känsla av ansvar för den försvarsordning, som kommer, och för sitt fortsatta arbete i försvarets tjänst, inser betydelsen av denna medborgerliga samling och i likhet med så många andra i landet beklagar, att denna samling, såvitt nu kan bedömas, icke kommer till stånd. För min egen personliga del tillhör jag självfallet dem, som på det allra livligaste måste uttrycka sina bekymmer över att den lösning, riksdagen nu går att besluta, måhända kommer till stånd genom en eller annan rösts övervikt i den folkvalda kammaren i stället för att vila på ett så gott som enhälligt beslut i riksdagens båda kamrar.

När man nu emellertid erkänner detta — var ligga då orsakerna, för att icke möjligen också tala om ansvaret, för den utveckling, som nått fram till den punkt, där vi nu stå? Och var ligga djupare sett anledningarna till att denna av herr statsministern med rätta såsom så utomordentligt eftersträvansvärd betecknade allmänna anslutning till försvarsreformen icke kommer att nås? Herr statsministern har i sitt tal satt in denna fråga om riksförsvaret i ett större politiskt sammanhang och velat se den i belysning jämväl av en rad andra stora frågor, närmast den svenska socialpolitikens brännande problem, liksom naturligtvis även ur synpunkten av finansieringsmetoderna för dessa försvarsutgifter. För min egen del anser jag försvarsfrågan vara så stor och betydande i och för sig, att jag knappast har något eget behov att sätta in den i något större sammanhang. Det förefaller mig som om den, ensam betraktad, har sådana dimensioner, att den borde kunna behandlas och lösas även samfält, utan att man i detta sammanhang hade närmare gått in på andra, mera vid sidan liggande spørsmål. Men då denna uppfattning ju icke är den inom de breda folklagren gällande och i varje fall icke den av regeringen företrädda, så frågar jag mig: vad är det då som gör, att detta ärende i dag behöver bli föremål för voteringar med så pass stora, för att icke säga utomordentligt stora minoriteter, som man har att räkna med för den lägre och mindre effektiva försvarsordningen?

Jag får då som min uppfattning säga, att finansieringen av ett lands försvarsanstalter självfallet måste komma under diskussion i samband med genomförandet av en försvarsreform av denna omfattning, och jag finner för min del intet som helst onaturligt i att frågan om finansieringen av dessa utgifter bragts på tal av herr statsministern i hans anförande liksom i förhandlingarna under den gångna tiden. Herr statsministern uppsatte såsom ett villkor för sin och sitt partis anslutning till denna försvarsorganisation, att denna finansiering skulle ske på ett rimligt och riktigt sätt och så att bördorna lades på de mera bärkraftigas axlar. Mot denna uppfattning har mig veterligen i svenska riksdagen icke höjts en enda röst. Redan under remissdebatten tillät jag mig framhålla, att det var självfallet, att vid finansieringen av denna fråga liksom vid finansieringen av andra stora frågor, som komma att anmäla sig under de kommande åren på det sociala och på andra områden, den principen måste upprätthållas, att de kostnader, som dessa reformer betinga, på ett rimligt och riktigt sätt läggas på de mera bärkraftigas axlar. Jag kan icke tänka mig, att den finansiella regim skulle bli länge bestående, som sökte att i detta avseende företräda en annan principiell uppfattning, och jag kan icke tänka mig, att en politisk regim överhuvud skulle bli till välsig-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

nelse för landet eller ens kunna bliva någon längre tid bestående, om den icke på detta område följde den grundsats, som herr statsministern härutinnan angivit.

Men vad är det då, som skett? Ingenting annat, såvitt jag förstår, än vissa händelser av rent sekundär betydelse i förhållande till denna huvudfråga. Chefen för finansdepartementet har med anledning av en riksdagens begäran på ett enligt min uppfattning mycket intressant sätt sökt åvägabringa ett samarbetande av de olika statliga inkomst- och förmögenhetsskatterna i en mera rationell statlig inkomst- och förmögenhetsbeskattning och för flera månader sedan framlagt detta förslag till riksdagens prövning. Han har därvid på en osedvanligt kort tid effektuerat en riksdagens egen önskan. Man finner emellertid vid närmare granskning av denna proposition, att den trots sina betydande förtjänster likväl lämnar åtskilliga viktiga frågor obesvarade och att där finnas problem, som alltjämt kräva ett fortsatt övervägande. Där finnes en viktig fråga om juridiska personers beskattning, som allmänt befunnits icke vara tillfredsställande utredd. Där finns en annan fråga om familjeavdragen och i allmänhet om beskattningen av personer med försörjningsbörd, som måhända på grund av den brådska, som rätt, och den bristande tid, som stått till förfogande, ej har kommit till tillräckligt noggrant skärskådande. Där finnas skalor, vilka man naturligtvis — då det gäller så komplicerade spörsmål — behöver rådrum för att ingående pröva. Man finner med ett ord, att denna proposition, sådan den är utformad, icke lämpligen kan vid detta årets riksdag läggas till grund för ett beslut, som skall gälla statsbeskattningens gestaltning för framtiden. Man finner till sist även från chefsens för finansdepartementet egen sida, att propositionen i vissa avseenden ej är tillfredsställande, och en proposition nummer två kommer fram, som i väsentliga stycken avviker och skär sig mot den första propositionen och som dessutom kommer så sent, att det är praktiskt taget ogörligt att taga ståndpunkt till en så omfattande fråga på allenast några dagar. Att nu dessa frågor uppskjutas något år eller så i syfte att bli närmare utredda och övervägda är ju den naturligaste sak i världen. När därtill kommer, att både försvarsutgifterna och andra utgifter för nästkommande budgetår utan svårighet kunna finansieras inom det nuvarande skatteprovisoriets ram genom relativt enkla skattepolitiska åtgärder och de erforderliga beloppen, som ju räknas i två eller tre tiotal miljoner kronor, utan alltför betydande olägenheter kunna uttagas. Vad är det då, som har hänt? Såvitt jag förstår, ingenting annat än att man i princip gått den väg, herr statsministern angivit för dessa kostnaders täckande, men att man av praktiska skäl har föredragit att tills vidare bibehålla skatteprovisoriet och uppskjuta statsbeskattningens omarbetande till något senare. Det måste ju tilläggas, att, såvitt jag har mig bekant, det icke har ifrågasatts under den gångna tiden att finansiera dessa ökade utgifter, varom nu är tal, med några indirekta eller för de breda folklagren tryckande skatter. För såvitt tal varit om sprit- och tobaksbeskattningen — vilket jag icke känner — äro ju alla eniga om att det är en form av indirekt beskattning, som ej behöver bedömas alltför illa även ur de fattiga folklagrens intressen.

Jag kommer nu till den andra frågan — och, herr talman, jag skall icke bli mångordig — som herr statsministern ju satt i förgrunden vid bedömandet av försvarsfrågans läge i nuvarande stund. Jag får då säga som min personliga mening, att den allmänna syn på den svenska socialpolitiken i framtiden, som herr statsministern angivit, är ett uttryck för folkstämningar och folkkrav, som med styrka komma att göra sig gällande under de år, som komma, och att de svenska statsmakterna i fortsättningen liksom hittills ha att bereda sig på ett icke ringa antal betydande sociala reformfrågor, som tränga till sin

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

lösning. Jag tror mig kunna säga, liksom flera föregående ärade talare i denna debatt, att de partier, som nu sluta upp kring utskottets förslag i försvarsfrågan, knappast kunna förebrås för att icke ha medverkat i det sociala framstegsarbetet. I varje fall har ju under de närmast föregående åren en sådan medverkan i betydande omfattning ägt rum, som möjliggjort genomförandet av en rad nya och stora sociala välfärdsanordningar i detta land. Den svenska socialförsäkringens byggnad har praktiskt taget slutförts. Arbetslöshetsförsäkringen är genomförd. De stora brännande bostadspolitiska problemen ha vunnit allmänt intresse och allmän anslutning i riksdagen, både i vad det gäller landsbygdens och städernas bostadsfrågor. Arbetarsmåbruchsfrågan och vissa andra särskilda frågor ha omfattats med det allra livligaste intresse. Överhuvud taget har det gått en våg av social reformiver genom den svenska riksdagen dessa senaste år under den nuvarande regeringens ledning men också under medverkan av framstegsvänliga krafter inom den s. k. borgerligheten. När man tänker tillbaka på detta och när man känner samhällsåskådningarna hos alla dem, som medverkat till dessa beslut, och vet, att de äro beredda att även i fortsättningen medverka i det sociala arbetet så långt landets finansiella resurser medge — men även med starkt ianspråktagande av dessa finansiella resurser — kan man då fordra mera bevis för den svenska framstegsvänliga borgerlighetens positiva önskan att följa just de linjer, som herr statsministern angivit för framtiden? Och kan man behöva begära ett särskilt bevis i denna stund på denna reformviljas existens genom uttagandet av en enda specialfråga, som under föregående år fick en ganska grandios lösning av den svenska riksdagen, men där man av olika skäl och för den svenska landsbygdsbefolkningens vidkommande av mycket lätt insedda sakliga skäl ansåg sig icke kunna biträda den så mycket omdiskuterade dyrortsdifferentiering, som här är nämnd? Jag menar alltså, att visserligen har herr statsministern ställt försvarsfrågan i dag i ett större sammanhang och har haft skäl att göra det, men man kan se denna fråga i ett ännu större sammanhang och fråga sig, om den detalj, som statsministern tagit ut ur vår socialreformatoriska politik, skall få tillmätas en sådan utslagsgivande betydelse, att den skall få förhindra den stora medborgerliga samlingen i landets största fråga, nämligen försvarsfrågan, övertygade, som vi alla äro, om att denna medborgerliga samling är av den mest utomordentliga betydelse för frågans utveckling i framtiden.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga, att, hur det än kommer att gå — vare sig den lösning av försvarsfrågan, som nu förestår, kommer att godkännas av den sittande regeringen, vilket jag på det livligaste hoppas, eller den ej kommer att kunna promulgeras av samma regering — det beslut, som nu kommer att fattas, även från deras håll, som i dag eller i morgon komma att ansluta sig till reservationen, skall betraktas som en lösning, vilken i fortsättningen kan stödjas och främjas jämväl av dem, som i dessa dagar på grund av det osedvanliga och egenartade politiska läget icke se sig i stånd att rösta för densamma, och att försvarsfrågan sålunda skall föras ut ur den svenska partipolitiken och komma på den plats, där den rätteligen hör, dit den rätteligen alltid bort höra men där den tyvärr vid tidigare tillfällen i vår historia icke alltid blivit ställd. Jag är också övertygad om att herr statsministern måhända begagnade uttrycket »systemskifte» i ett sammanhang, som är ganska oriktigt, om man med det system, som hittills har bestått, menar den allmänna välfärdspolitik för de stora breda folklagrens bästa, som har förts och som enligt min mening avsatt så gynnsamma och lyckliga verkningar. Ett systemskifte i den bemärkelsen torde aldrig komma till stånd, ty den rikspolitik är för framtiden alltid dömd, som icke jämsides med hävdan-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

det av vår frihet och vårt oberoende, upprätthållandet av våra försvarsanstalter utåt och inåt, ständigt och oförtrutet arbetar på de breda svenska folklagrens väl och bästa.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag i den föredragna punkten.

Herr Lindhagen: Herr talman! Dualismen *krig och fred* flammnar som ett oavlätligt mene tekel på historiens anslagstavlor. Den reser sig som en bältespännarf figur, varhelst vi befinna oss. Men när parlamentarismen och överhuvud taget de europeiska pacifistiska synvillorna syssla med upp- eller nedrustning lösslita vi oss totalt från detta monumentalä sammanhang.

Följaktligen överväger nu riksdagen bara förberedelser till kriget och knappast något eller rättare icke ett spår med dess tillämnade baneman freden. Och ändå kallade Wohlin det, att vi syssla med »*vårt lands största fråga*». Freden är väl en ofantligt mycket större fråga än att inte mäktas mera än att upprusta, bereda sig till krig sålunda. Punkt och slut och så armarna i kors!

Wohlin kallar oss också skyldiga att inlåta oss uteslutande på denna så kallade största fråga på grund av »*Sveriges rangplats bland nationerna*». Vår rangplats bland nationerna är betingad av folkets arbetsflit och våra ingenjörers snille, och sådant förekommer även i andra länder. Deras berömmelse därutinnan är lika stor som vår. Men svenskarna ha dessutom haft långvarig fred, de ligga på sidan av de stora ofärderna samt besitta rikedomar i skogar, malmer och vattenfall — allt detta tämligen oförtjänt. Vi ha därför kunnat behålla våra arbetsresultat och stora delar av befolkningen är ganska välbärgad men visst icke alla. Många främlingar skriva efter besök i vårt land att svenskarna äro frossare och ivriga tillägnare av allt möjligt bekvämeri, men det är nog fallet med alla nationer, när tillfällen yppas. Betänkligare är, att vår ras lär vara i utdöende, och Wohlin har ju fått uppdrag som ordförande i den kommitté, som skall föreslå utvägar ur denna urartning av nationen.

Således vår rangplats bland folken, i sig själv en förhävelse, är ingen grund för upprustningen.

Vi syssla i dag med hur mycket vi behöva i penningar för att kunna föra krig, om det behöves någon gång. Punkt och slut. Vi veta inte, om det blir något krig, och vi önska givetvis inget krig. Fienderna äro icke så påtagliga som för åtskilliga andra nationer. Men man kan ju aldrig veta, säges det, och det tycker jag också. Man kan sällan förespå något med visshet i världen.

När nu nationens främsta utgiva ett så nedsjunket, stympat bemödande som en militär upprustning i förbund med ett sublimt förbigående av varje djupplöjning av fredsfrågan som »*landets största fråga*», även kallad »*försvaret främst*», så måste det uppstå splittring. Ty det är endast sanningens makt, som håller även ett folk tillsammans.

Vi ha ju inte kommit längre i utvecklingen än till de stora partiorganisationerna med deras mål att erövra makten, och det ligger naturlagar bakom detta. Vi borde därför, tycker jag, kunna vara ense om att här föreligger, jämte separatintressena, en naturlig ävlan mellan partierna efter regeringsmakten. I denna fråga, där det gäller pengarna för ett eventuellt krig och kanske icke minst ett historiskt stoltserande med en framstående militärmakt, måste de olika partierna av tradition och sakens natur träda fram med stridiga krav. Detta har ock visat sig nu. Ty, som sagt, fred på jorden och människorna en god vilja skapas icke genom militärrustningar och allra minst genom upprustningar.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Statsministern sade, att han bemödat sig om en ny epok för svenskt samförstånd. Jag tror, att han handlat i bästa avsikt, men förlyft sig något på det omöjliga. Man kan icke skapa enighet, när nationen i det svåra dilemmat ej erbjudes annan sysselsättning än en organisation av våldet med förkastande till och med av initiativ till en allvarlig plan för världens fred.

Statsministern antydde också »ett nytt system». Däri låg möjligen en erinran om fortsättningen av *klasskampen* särskilt vid valrörelsen som en följd av samförståndstankens förolyckande.

Då bör erinras, att förevarande lönlöshet av en samverkan mellan partier, som äro till för att stå emot varandra för tillgodoseende av egna försörjningsintressen, först och sist äro ett utslag av den latenta klasskampen fortfarande på djupen mellan en privilegierad och befordrad s. k. »överklass» och en oprilegierad och obefordrad s. k. »underklass». I en sådan situation synas försöken till köpslagan nu slutligen gått sönder.

Det är förmodligen också bäst så. Regeringen får väl, när den träder in igen i de meniga lederna, större chans i valrörelsen. Därför gratulerar jag regeringen och hoppas, att den kommer tillbaka i höst, i en eller annan form.

Alla partier ha sålunda om än förgäves försökt i tal och bemödanden att efter förmåga komma till samröre om en bättre social omvårdnad i ett par syften inom vår inrikespolitik. På samma gång äro dock alla partier sorgligt eniga i landets enligt mångas mening för tillfället största fråga, nämligen fredsfrågan. Utrikespolitiken med sitt sorgebarn den internationella rättsordningen intresserar oss fortfarande icke i detta sammanhang. Vi tro oss kunna undgå kriget genom en upprustning samtidigt som vi övergiva den andra bifiguren, freden, i detta spel, som dock står mellan »krig och fred».

Förra året, då försvarsfrågans och fredsfrågans opplösliga sammansmältande uti ett problem framfördes genom min motion I:227, hänvisade visserligen statsutskottet till, att den frågan sköttes nog där nere i Genève av stormakterna med småstaterna och således även Nordens småstater som bifigurer. Vi visste emellertid redan då, att folkförbundet saknade tillräckliga utvägar till en någorlunda effektiv internationell rättsordning. Förbundets konstitution gapar ju ock av påtagliga tomrum för ändamålet. I år ställer det sig väl ännu hopplösare där nere för drömmen om en internationell rättsordning.

Jag har därför tillåtit mig att även i år återkomma med en framstöt om försvarsfrågans och fredsfrågans sammanförande till ett odelbart problem (motionen I:413, flankerad av motionerna I:1—6, 230 och 231). Det trängande behovet att börja pioniera för en sådan angelägenhet ådagalägges redan därav att det utskott, som i år behandlat även detta tilltag, alldeles förstummats inför detsamma. Utskottet har i strid mot grundlagen underlåtit att i år bistå motionen med det i grundlagen föreskrivna »utlåtandet» och stannat vid att utan motivering avstyrka motionen I:413. Men denna motion är inte någon uppfinning av mig, utan den är det program, som sedan tusentals år har framförts av tänkare, statsmän och vanliga människor för tillblivelsen av en internationell rättsordning. De ha under denna långa tid förstått, att man icke — såsom den europeiska pacifistiska synvillan förmenar — kan åstadkomma något avsevärt i den vägen med bibehållande av rustningarnas djupt liggande orsaker.

Jag har varit med i mycket arbete på den fronten och funnit att det är en gammal historia, där vi bara äro epigoner. En framryckning i fredsfrågan, som vill gå till grunden av tingen, vinner i styrka genom att kunna erinra om den historiska bakgrunden. Min motion är därför uppdelad i följande kapitel: »Försvarsfrågan och fredsfrågan»; »Epokerna»; »På samvetsfronten»; »I vilddjurets tecken» — där vi även i denna kammare i dag befinna oss —;

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

»Tysklands och Frankrikes konstruktiva fredsplaner» för Europa; »En konstruktiv fredsplan även från Norden», för hela världens fred; »Den isolerade avrustningen»; samt »Yrkanden».

När stormakterna och deras folk samt i Sverige statsmakterna, de små intellektuella fredsorganisationerna, partierna och deras press fortfarande överse eller eljest motverka bemödanden att konkretisera fredsfrågan genom avslöjande av ofredens djupliggande orsaker, bör till kammarens protokoll i någon mån erinras om den politiska fredsaktivismens realitetsbetonade program. I motionen I: 413 yrkas: »att riksdagen vid prövningen av propositionen om försvarsväsendets ordnande ville, efter föredöme av de tyska och franska konstruktiva fredsplanerna för Europa, uttala sig för och hos Kungl. Maj:t äska:

1:o att försvarsfrågan och fredsfrågan omsider sammanföras till ett odelat problem;

2:o att i sådant syfte överväges en allsidig konstruktiv plan till en internationell rättsordning för alla världsdelar, byggd på rätt, sanning och fred samt ej på rustningar och folkförbundsstrid;

3:o att därvid även överväges förslag till en ingående revision av det nuvarande folkförbundets idéer och organisation;

4:o att dessa överväganden ske i samråd med Nordens övriga stater för framläggandet av en gemensam fredsplan, riktad till staterna och folkförbundet;

5:o att därefter resultaten av dessa överväganden skyndsamt föreläggas riksdagen.»

Det är ganska ärofullt, att det sista ordet i särskilda utskottets digra betänkande innehåller en upprepning av detta yrkande, gjord av reservanten Lindberg, vilken ock i en andra punkt slutar med ett yrkande om bifall till min motion. Det är som utlåtandets sista ord. Det verkar nästan som ett varsel?

Ofredens *djupgående orsaker*, vilka Europa ännu inte vill vidkännas, äro enligt motionens motivering:

1) Kränkandet fortfarande, förnämligast i de tre gamla världsdelarna, av nationernas självbestämmningsrätt.

2) Språkförbistringen i världen.

3) Försummandet av jordens befolkningsfråga.

4) Den rasande konkurrensen i vår tid mellan maskinerna med hänsynslöst undanträngande av handens arbete.

5) Försummandet av de andliga värdena, de moraliska faktorerna.

Reservanten Lindbergs motivering i försvarskommissionen och i hans reservation till utskottsutlåtandet är, synes mig, det enda försök, som under den sista försvarsutredningen gjorts att allsidigt, allvarligt och vetenskapligt söka bena upp denna fråga.

Det är en punkt i motiveringen till Lindbergs utskottsreservation, i vilken jag på visst sätt icke är alldeles ense med honom. Det är klart säger han, att vi inte kunna avrusta nu genast, utan det måste gå så småningom, tills vi slutligen nått den isolerade avrustningen.

Det har nyligen sagts, att den nuvarande militära heroismen inte kan släckas annat än med en *heroisk pacifism*.

Ett sådant heroiskt framträdande i fredens tjänst skulle vara, att vi små folk här uppe i Norden, sedan tidigare ankarfästen för den isolerade avrustningen svikits, nu svara på stormakternas upprustning och ofärd sålunda: »Jaså, ni bära er åt på det sättet, då avrusta vi ensamma.»

Ett sådant framträdande skulle till en början väcka allmän diskussion och högaktning samt skapa en förebild för folken, under det att vi genom att i den-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

na situation svara endast med upprustning ej göra någon värdefull insats i fredens historia. Vi skapa knappast större trygghet för oss själva. Om upprustning kan man säga som den enda motionären för den isolerade avrustningen vid den nyligen hållna socialdemokratiska partikongressen, Sture Carlsson från Kalmar. Han erinrade: »Ju effektivare försvarsmedel vi ha, desto mera osäker känner man sig.» Det ligger åtskilligt i detta också. Genom upprustningen stiga anspråken inifrån och utifrån på deras användning såsom också visade sig i världskriget. Men om folket är avrustat i fredens namn, är det väl någonting, som tar emot för en angripare på ett helt annat sätt än om det är vapenrustat.

En heroisk pacifism på nämnda väg skulle således utmynna i att landet beslöt en avrustning med bibehållande endast av en ordningsmakt såsom Lindberg närmare utvecklat det. En följd därav blev att i följd av tekniska skäl avrustningen fortgick successivt till dess man nått det för en ordningsmakt erforderliga måttet.

För min del har jag allvarligt övervägt vad som skulle bli för oss och för fredens tillblivelse i världen nyttigast, om vi besvarade stormakternas ofred på nämnda sätt eller såsom vi göra i dag, med ensidig upprustning. Jag har en aning att det förra sättet blev det verkningsfullaste för freden i världen och även för vår säkerhet, och jag skulle kunna anföra exempel ur historien därpå.

Å andra sidan må bekännas att det också kan bli ett lotteri, så länge »militarismen främst» i vilddjurets tecken står på dagordningarna samt folken styras av ledare och praktiskt taget icke styra sig själva, vilket senare ofta blir svårt även för »folket», när det gäller andra folks självbestämmanderätt. Om jag nu skulle frukta någon stormakt, är det för närvarande Tyskland, som lägger sina tentakler för att underminera Sönderjylland, nordens västgräns, och Memelområdet, nordens ostgräns. I det förra fallet kan dessutom uppkomma för oss samma situation som 1864.

I en motion, I: 4, vid denna riksdag yrkades av mig svenskt initiativ till bebyggande av freden i Östersjön genom överenskommelser med Tyskland om säkerställande av Nordens nuvarande sydgränser, i väster Sönderjylland och i öster Memelområdet. Detta avslogs av riksdagen därför att konstitutionsutskottet ej ansåg det vara »praktisk politik». Vad är då riksdagens tillvägagångssätt? Är det praktiskt att bara vänta på invasionen? Uppriktigt sagt hyser jag farhågor för vad »Deutschland über alles» kan taga sig till på dessa två punkter och vilken fortsättning sedan kan hota.

Emellertid är jag nu beredd att giva min röst för det socialdemokratiska anslagsbeloppet såsom den enda föreliggande motvikten mot de övriga partiernas högre äskanden.

Huvudsaken för mig är att förorda *bifall till min förenämnda motion I: 413* med kravet på en internationell rättsordning, en fredsplan för hela världens fred genom initiativ från Norden.

Detta är som sagt ingen ny sak. Samma grundvalar för freden, som det här gäller, ha propagerats sedan tusentals år tillbaka. Med tillförsikt har därför även jag sysslat därmed bland annat i riksdagen alltifrån 1911.

Den allmänna fredskongressen i Varberg 1915 hade internationella rättsordningens grundfrågor på sin dagordning och gick in för dem med hänförelse.

Vid internationella kongresser har det lyckats att tre gånger — i London, Berlin och Athen — uppnå majoritet för dylika grundfrågor på mitt förslag. Men styrelserna, med förankringar hos stormakter, stoppade besluten i papperskorgen.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Svenska folkriksdagen 1933 samlade sig enhälligt om enahanda vädjanden, under det att samtidigt alla partier i första kammaren avböjde dem. Jag minns mycket väl, att de djupa leden i senare fallet till avsevärd utsträckning endast formellt voro med därom.

I Köpenhamn år 1936, alltså helt nyss, var frågan uppe vid nordiska interparlamentariska förbundets delegerademöte i anledning av en motion av mig. Episoden föranledde åtskilligt bifall i danska och svenska tidningar.

Svenska socialdemokratiska partikongressen 1936 behandlade samma fråga om en ny utrikespolitik på min tillskyndan. Partistyrelsen var enhälligt emot. Men 76 röster tillföll förslaget mot 204, som voro för styrelsens. Detta måste jag ändå betrakta som seger.

Jag yrkar, herr talman, bifall till andra punkten av reservanten Lindbergs reservation, d. v. s. till yrkandena i min motion i första kammaren nr 413.

Jag har vidare en bimotion (I: 414) i det förevarande ärendet. I den varnar jag för förhastad panik, vilket visat sig vara väl befogat, såvitt jag förstår.

Det har vidare påkallats en svensk avrustning av bombflygplanen. Det krigsredskapet innebär väl det oerhördaste barbari. De gamla Haag-konferenserna förbjödo att beskjuta och med bomber skada öppna städer och civilbefolkningen. Nu är detta förbud i praktiken avskaffat. Skulle vi råka i krig med stormakterna, som ha så mycket bombflygplan, lära väl våra små plan knappast betyda något. Men vi kunna ju föregå i civilisation med en avrustning på detta område och därigenom också stärka de förslag, som dyka upp ibland om att sådana krigsredskap böra förbjudas genom internationell överenskommelse.

Dessutom har i bimotionen påkallats, att pengar till bombplan inte skola anskaffas genom åtskilliga regementens indragning. Fotfolket blir i detta land, även enligt experters mening, ett bättre militärt värn och i alla fall ett outhärligare militärt värn för folkets liv, ära och egendom än uppgäendet i stället i bombflygplanens uppseglande stormaktsbarbari.

Slutligen har i bimotionen erinrats, att en synnerlig orättvisa, som bör avblåsas, är studenternas betungande med längre värnplikt än övriga värnpliktiga. De flesta studenter äro fattiga. Utskottet har icke ens aktat nödigt avgiva ett utlåtande över motionen i denna punkt.

Jag vill i fråga om de tre första punkterna i motionen nr 414 nöja mig med denna reservation till protokollet. Men jag ber att i fråga om studenterna få yrka, att riksdagen med anledning av motionen 414, yrkandet nr 4, hos Kungl. Maj:t begär skyndsamt förslag till undanröjande av orättvisan i de merendels fattiga studenternas betungande med längre värnplikt än övriga beväringar.

På sätt och vis är tillfredsställande, att utskottet ej avgivit något utlåtande om mina motioner. Det kan knappast betyda annat än att utskottet inser, att de förslag, som det inte vill yttra sig om, äro riktiga. Det är ju bättre att tåla illa tala och bättre fly än illa fåkta. Under det antagandet tackar jag utskottet för att det åtminstone på detta indirekta sätt velat uttala sin sympati för motionerna och icke minst för svenskt initiativ till en Nordens fredsplan för hela världens fred och dess sammanknytande med försvarsfrågan till ett problem.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Flera med mig ha i många år hyst den meningen, att vårt land genom en militär avrustning och ett starkt kulturförsvaret bäst skulle kunna värna sin frihet och sitt oberoende. Jag anser också alltså, att en hög social och kulturell standard hos ett folk samt en starkt

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

rotad demokrati och en levande frihetskänsla hos de breda lagren är ett folks största tillgång och starkaste värn mot även yttre faror, men jag måste ju erkänna, att efter vad som hänt ute i världen och efter Nationernas förbunds försvagande och framför allt efter de mot frihet och demokrati fientliga krigslystna och opålitliga diktaturstaternas uppkomst är ett militärt försvar ofrånkomligt, och jag anser också, att de demokratiska och kulturellt högtstående folken måste skaffa sig ett tillfredsställande värn, ett efter bärkraften uppbyggt folkvärn, en vapenrustning till försvar mot överfall av fascistiska eller liknande barbariska och krigiska stater och till värnande av sin demokratiska frihet, sin kultur och sitt oberoende och att de, om de överfallas, måste till det yttersta kämpa för sin frihet och sitt liv. Jag kan därvidlag icke dela min vän Ture Nermans uppfattning, att det försvar, som Sverige nu skaffar sig, vare sig man bifaller regeringsförslaget eller utskottets förslag, skulle kunna bli ett vapen i en främmande diktaturstats, Tysklands, hand, som med sitt tryck på vårt land skulle kunna utnyttja vårt militära försvar för sina egoistiska intressen. Skulle någon sådan tanke kunna få rot hos mig, så skulle jag föredraga, att vi icke hade något försvar alls. Men jag är övertygad om att, skulle någon i vårt land kunna komma på en sådan idé som att man skulle ställa den svenska vapenmakten i tjänst hos en diktaturstat, skulle hela det svenska folket resa sig och slå ned den man eller den regim, som försökte någonting sådant. Därför kan jag inte dela herr Nermans farhågor. Jag tror också, att det svenska folket och enkannerligen dess arbetande folklager inom alla yrken verkligen äro beredda att kämpa för sin frihet. De vilja icke bli trälrar varken under inhemska eller utländska herrar och förtryckare. De bära hellre vapen än ok, och de älska verkligen sitt land, detta sköna och underbara land, som är på väg att bli allas fosterland icke minst tack vare den svenska demokratin och den svenska arbetarklassens kamp och strävan. Jag är därför för min del beredd att rösta för ett vidgat militärt försvar. Men jag beklagar livligt, att de borgerliga partierna av partitaktiska skäl eller prestigeskäl avvisat arbetarpartiets framräkta hand till ett enigt beslut. Genom att finansiera försvarsreformen efter bärkraften hos de olika samhällsskikten och genom att samtidigt med försvarsbeslutet visa sin goda vilja till sociala reformer skulle de borgerliga partierna kunnat bidra till en enig manifestation och lagt en säkrare grund än nu för beslutet och även lagt en säker grund för ett folk i vapen på frihetens, demokratiens och det sociala ansvarets förpliktande grundvalar. I stället river man nu bryggor och utsår misstroende och harm. Man får ibland en beklämmande känsla av att en del borgerliga partiledare nu huvudsakligast se på detta spörsmål ur trånga partitaktiska beräkningsgrunder; det tror jag är en stor olycka — jag vill visst inte säga att alla göra så; när man t. ex. hör herr Wohlin, kan man ingalunda misstänka honom för att hysa några blott taktiska beräkningar.

Vad skulle det nu ha betytt, om man hade gått med på detta anslag till folkpensionerna? Det gäller ju närmast fem miljoner; en mycket stor del av den samlade bördan kommer ju att falla på kommunerna. Den stad, jag har äran företräda i denna kammare, skulle drabbas av en mycket stor och tung börda. Jämte Göteborg kommer ju Stockholm i en särklass, och vi ha icke varit glada över att vi blivit ställda i en sådan särklass, men vi taga denna ökade kommunala börda för det helas väl, och vi bli på det sättet åtminstone till en del i stånd att, visst inte helt men dock i avsevärd mån, befria pensionärerna i vår stad från att behöva anlita fattigvården, och det är ju ett avsevärt framsteg. När nu Stockholms stad liksom Göteborgs stad och i viss utsträckning dyrorterna överhuvud få på det sättet själva i avsevärd mån bidra till dessa förbättrade folkpensioner, varför skola då de borgerliga par-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

tierna motsätta sig, att denna reform åstadkommes, när den också skulle bli ett medel att på ett helt annat sätt än eljest skapa förtroende för den försvarsreform, som man vill genomföra? Jag tror och hoppas att detta sätt att handla kommer att betyda, att de borgerliga partierna, såsom herr Lindhagen nyss yttrade, komma att förlora en del av sitt förtroende hos folket och att man från denna dag kan hoppas, att man skall kunna räkna med en kommande säker arbetarmajoritet i Sveriges riksdag. Min erfarenhet är, att de arbetande klasserna känna denna vägran att förena försvar med reformer såsom en djup besvikelse och en oförrätt, som de säkerligen komma att länge ha i minnet.

Jag tror det är av betydelse, att allt detta åter och åter framhålles. Det bör också betonas, att när man nu tar detta steg till ett starkare militärt försvar, så får detta icke innebära, att man ett ögonblick glömmet, att viktigare än någonting annat är dock, att man fortsätter arbetet för freden och fredens organisation och fredens propaganda, ty målet är ju dock icke vapnen, utan målet är freden. Det är endast därför att vi befinna oss i en så orolig värld och att riskerna för frihet och demokrati äro så stora, som vi överhuvud taget lägga dessa bördor på vårt folk, men freden måste vara vårt verkliga mål och vår strävan både dag och natt. Vi måste göra de största ansträngningar för att undanröja, så långt vårt land förmår, krigens orsaker, och till dem räknar jag framför allt den oerhörda, nästan sjukliga utvecklingen av nationalismen bland folken, men dessutom kapitalismen, som bär själva roten inom sig till det onda, till oron och konflikterna, till den ödeläggande konkurrensen och tävlan mellan folken på de områden, där krigiska konflikter födas.

Jag tror också för min del, herr talman, att vi icke få uppge tanken på ett starkare Norden, en starkare sammanslutning utav de nordiska staterna på alla områden, och att vi, de nordiska folken, sedan böra ha till uppgift att propagera för Europas förenta stater. Förr än vi få Europas förenta stater tror jag inte att vi kunna räkna med en verklig trygghet för folken. Det är denna internationella sida av det föreliggande problemet, som jag för min del vill understryka. Internationalen är icke död, den lever, och den internationella tanken lever och kommer att leva, och en gång kommer den att segra, ty utan den kan icke freden räddas, och folken i Europa gå sin undergång till mötes, om vi icke kunna besegra nationalismen genom internationalismen.

Skola vi emellertid kunna vinna hela folket för ett militärt försvar, så länge denna internationalism icke har sekrat, måste detta försvar uppbyggas icke blott på vapen, utan även på en sann och äkta demokratisk anda och känsla inom försvarets olika grenar och befälsgrader. Jag instämmer därför helt med herr Branting, när han kräver dessa demokratiska reformer. Det måste bli slut med alla rester inom försvaret av de privilegier och förmåner, som detta försvar har genom hela sin uppbyggnad berett en liten del av nationen. Försvaret får icke bli överklassens speciella karriärområde. Befälet måste rotas i själva jorden och i industrien, hos bonden och arbetaren, och fri väg måste banas för den enkle mannen i ledet att bli ledare på detta område. Bättre betaltning åt manskap och underbefäl måste möjliggöras, och även åt befälet, så att rikedom icke blir ett villkor för att kunna nå officersbeställning, som det nu ofta är. Fattigdomen bereder för närvarande inte väg för befordringar inom armén och andra områden av våra vapen.

Sträng utgallring av element som missbruka sin ställning är nödvändig, och undervisning i den demokratiska författningen och om dess betydelse för folken och för freden måste ske inom alla de undervisningsanstalter, som ligga under härväsendet. Militieombudsmannen måste få en starkare ställning, så

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

att han med större effekt än nu kan ingripa mot dem som inom dessa områden begå övergrepp, och de medborgerliga fri- och rättigheterna måste utvidgas för de värnpliktiga och krigsdomstolarna i fredstid avskaffas. Man måste alltså här genomföra betydande inre reformer. Några av dessa ha utlovats i en skrivelse, som väl kommer att bli beslutad, men många äro icke uppmärksammade.

Jag för min del anser också, att man bör bereda en tryggare ställning åt det underbefäl, som nu finns inom försvarets olika områden, när de lämna detta försvars tjänst, ty eljest händer det lätt, att de icke få någon anställning utan bli utlämnade åt slumpen och nåden, och det är icke värdigt den svenska riksdagen, att så är ställt. Vi måste alltså få ett verkligt demokratiskt försvar till både uppbyggnad och anda. Då skola vi också få ett starkt försvar, ett folkets eget försvar, och då skola striderna kring försvaret avstanna. Men om man icke genomför försvarets organisation på fullt demokratiska grunder, då är det min övertygelse, herr talman, att hur man än gör, komma icke striderna att sluta.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen och hoppas, att den dag snart skall komma, då även vad arbetarpartiet nu föreslår med avseende å kompletteringar till vapenförsvaret skall genomföras och då det demokratiska freds- och folkförsvaret därmed skall bli en verklighet. I denna förhoppning innesluter jag för min del även åtskilliga av de punkter, som herr Lindhagen framfört i motionen nr 413 och som herr Lindberg upptagit i sin reservation. Många av dessa punkter äro av en verkligt stor betydelse.

Herr Forslund: Herr talman! Jag skall icke gå in på detaljer i den föreliggande frågan, ja, jag skall icke ens gå in på behandlingen av den i något större sammanhang, utan jag vill endast ge uttryck åt några synpunkter med anledning av vad som här har sagts och vad man under senare tid kunnat få läsa i pressen rörande de aktuella politiska frågorna.

Jag måste säga mig, att vi i arbetarvärlden och arbetarklassen i detta land stå förvånade över det som synes ske på detta område. Vi ha ifrån många håll, framför allt i de borgerliga lägren, fått höra många, många moralpredikningar om att varför skola ni inte kunna lösa den tvisten, varför skall endast den ena parten kommendera, varför vilja ni inte komma till rätta med det och det? Jag skulle vilja i dag fråga ledarna för såväl de frisinna som högerns parti, herrar Hamrin och Bagge: var är samhällsansvaret i dag, det som man kräver, att den fattige arbetaren där ute i bygden alltid skall ha, när han skall handla vid ett kritiskt tillfälle eller när en intressemotsättning föreligger? Då kräver man utomordentligt stora kunskaper ifrån deras sida. Jag vill i detta fall säga, att jag tycker man saknar det samhällsansvar, som man egentligen borde ha rätt att kräva i situationer som den, vilken vi för närvarande befinna oss i, då världen uppvisar så ofantligt mycket svårigheter, som man brottas med, och då man icke vet, vad morgondagen bär i sitt sköte. Och i en sådan situation skola vi här uppe i Norden icke kunna komma till ett resultat, änskönt den sittande regeringen med statsministern i spetsen sträcker ut handen och vill åstadkomma ett samförstånd. Man säger nej.

Jag måste säga, att arbetarklassen, ja, jag vågar säga även bondeklassen i detta land hyser förtroende för den sittande regeringens förda samförståndspolitik och att den har velat, att den politiken skulle ha fått fortsätta. Man måste säga, att dessa människor icke kunna förstå vad som nu sker, när just de borgerliga partierna, som jämt och ständigt hålla moralpredikningar för arbetarklassen, i denna situation enligt min mening handla ganska obetänksamt.

Jag är kanske litet hård, men det må vara riktigt att uttala dessa ord vid

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ett tillfälle som detta, ty jag tror inte, mina herrar, att ni ha någon valmanskår bakom er, som ni ha att stödja er på, när ni föra denna hårda politik mot den sittande regeringen: avslå förslag på förslag, som man från regeringens sida här för fram i syfte att tjäna det allmänna och göra det bästa i den situation, man befinner sig i. Vi ha alla ett ansvar för vad som sker; vi kunna icke kräva ansvar endast på den ena sidan, och det är riktigt, som statsministern sagt, att det är ni själva, som ha att avgöra, hur det ena eller andra skall ske i den svåra situationen. Men jag vill också ge uttryck åt den meningen, att det kan icke anses vara en god samhällsanda, som ligger bakom detta, ty det synes vara ett politiskt skäl, och jag vill uttala, att det synes, mina herrar, att ni föra ett för högt spel, ty det kan också tänkas, att utvecklingen inte alltid går så lugnt och behagligt, att man tar ad notam allt vad herrarna säga. Det kan också komma en dag, då edra röster inte höras längre på grund av edra gärningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häri instämde herr *Bäcklund*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall icke länge taga kammarens tid i anspråk. Den första synpunkt, jag berör, kommer jag inte att spilla många ord på. Det är frågan om vad jag skulle vilja kalla den under denna debatt i rätt stor utsträckning borttappade synpunkten. Här har ifrån alla håll, från herr Bagge till herr Lindhagen och herr Nerman, talats om den stora oron i världen och den stora fara, som hotar vårt land på grund av våldsmentaliteten på olika håll. Jag är enig med dessa talare på den punkten. Jag deltar också i den känslöstämning, som gör, att man från alla håll är angelägen att skaffa sig en starkade trygghetskänsla gent emot denna våldsmentalitet och de faror som hota därifrån. Däremot är det en synpunkt i det sammanhanget, som jag funnit alldeles för litet eller inte alls beaktad. När det gäller att skapa en sådan trygghetskänsla, särskilt när detta på en del håll sker under vad man väl kan kalla panikens tecken — och panik är en rätt smittsam sak — så är det av synnerligen stor betydelse att se till, att den trygghet, som skapas, icke blir en fiktiv trygghet. Det är naturligtvis inte meningen med en försvarsorganisation att inbilla folk, att en trygghet är skapad, som i verkligheten inte finns.

Här har nu försäkrats, att 148 miljoner är den summa, som skall garantera en verklig trygghet och icke en fiktiv trygghet, och högerpartiets ledare har här sagt, att ehuru han kanske inte är med på den saken, så tycker han, att det är en god grund lagd, som senare kan utbyggas. Det är emellertid ingen av de talare, som här uppträtt, som har försökt att antyda, att ens det försvar som högern rekommenderar skulle utgöra någon verklig trygghet för vårt land, i händelse det bleve angripet av en stormakt. Just därför hade det icke minst ifrån den verkliga trygghetens synpunkt varit angeläget att se efter, i vad mån och hur pass långt någon trygghet kan vinnas med det ena eller andra förslaget. Statsministern har fäst uppmärksamheten på — och jag tror att majoriteten av svenska folket är överens med honom på den punkten — att den trygghet, som kan ges genom de försvarsförslag, som här föreligga, icke kan taxeras nämnvärt högre vid det ena förslagets genomförande än vid det andra förslagets. Det är egentligen mest herr Branting, som tagit upp denna synpunkt, som jag höll på att säga var den borttappade synpunkten, när han med stöd av ett världsrikes militära auktoriteter framhävde, hur pass varnlöst egentligen varje land är, hur stor flotta och hur stark här, det än har, då en stormakts flyg angriper landet. Det resonemanget tycker jag närmast skulle

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ha gått ut på den konsekvensen, att den utsikt, som överhuvud taget skulle förefinnas för att Sverige skulle kunna skaffa sig ett försvar, som skulle kunna ge någon verklig trygghet, borde gå ut på att praktiskt taget alla de kostnader, som vi kunde lägga ned på försvaret, skulle läggas på flyget. Detta skulle därigenom inte behöva bli ett hot, då det ju inte bakom sig hade vare sig invasionsdugliga arméer eller en angreppsflotta mot utlandet.

Det vore således ett försvar, där tyngdpunkten i hög grad lades på flyget, så att det blev ett verkligt effektivt försvarsmedel, medan hären och flottan endast skulle komma i betraktande i allra nödvändigaste mån.

Det finns naturligtvis ett stort hinder, såsom herr Branting anförde, och det är den konservativa mentaliteten hos människor i allmänhet och soldaten i synnerhet, av en militär auktoritet själv karakteriserad på det sättet: Det är farligt att ge soldaten en idé, ty han fattar den icke, förrän den är förlegad, och släpper den icke, förrän den hotar honom med undergång. Men det är nu en sak för sig, att vi ha varit en del folk inom det socialdemokratiska partiet, som gärna först ville hava den grundliga undersökningen rörande hur pass stor trygghet det kunde bli för den ökning, som från alla håll här begäres i försvarskostnaderna. Även vi, som i det fallet voro mycket tveksamma, för att använda ett milt uttryck, gävo vika, ty en sak förstodo vi, när det gällde vårt folks värnkraft, nämligen att statsministern hade rätt: att vårt folks värnkraft skulle bli starkare, bli av ett större nationellt värde, om försvarsfrågan löstes genom en samling från de olika partierna, från de olika samhällslagren. Detta värde var för oss så pass stort, att det därför blev enighet även från vår sida, som inte gav alltför mycket för den trygghetskänsla, som skulle skapas genom den nya försvarsorganisationen. Vi ansågo, att det var vår skyldighet att i den mån vi kunde bidra till den enigheten, så skulle vi icke undandraga oss det. Men det är ju alldeles tydligt, att den gruppen i om möjligt högre grad än någon annan ansåg, att de villkor, som hade fästats för socialdemokraternas medverkan till mellanpartiernas förslag, skulle uppfyllas, d. v. s. först och främst att det fattigaste folket, de fattiga åldringarna, icke skulle komma i gluggen, då det gällde de ekonomiska bördorna. Vi voro också synnerligen säkra på en sak, som vi dock icke trodde skulle väcka så förfärligt stor opposition, nämligen att de samhällsklasser, som kunde bära de ekonomiska bördorna, också skulle bära dessa bördor, som, om de skulle slås ut på hela folket, skulle förhindra och försena den socialpolitiska lagstiftning, som enligt vår mening är något av det viktigaste, även i fråga om landets värnkraft.

När debatten har förts rörande dessa villkor, så har från olika håll och ej minst från den senaste talaren pekats på att ansvaret här, om en nationell lösning, en samlingslösning, icke kunnat ernås, kommer att vila på folkpartiet och högern, vilka så kraftigt ha gått emot de villkor, som ha uppställts. Herr Hamrin sade visserligen i sitt anförande, att han principiellt icke hade någonting emot en bördornas fördelning i överensstämmelse med vad den socialdemokratiska regeringen krävde. »Men», fortsatte han, »det är ändå fullkomligt omöjligt att gå med på den kungl. propositionen.» Varför är det omöjligt, herr Hamrin, om man *principiellt* ansluter sig till den linjen, att gå med på den kungl. propositionen åtminstone för det närmaste året? Det är väl icke någon fara för ruin för landet, om folkpartiet, liksom högern, visade, att det menade allvar bakom ordet i så pass stor utsträckning, att man gick in på vad regeringen här har begärt för att ha en säkerhet för att de fattiga i Sverige icke skulle bli berövade sina möjligheter till en bättre ställning.

Jag har i dag fått ett brev från herr Hamrin, även undertecknat av herrar Gustaf Andersson i Rasjön och Ola Jeppsson, ett brev som jag fått mottaga

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
 i egenskap av att tillhöra det ledande skiktet inom nationen, såsom ägare eller förvaltare av förmögenhet eller såsom innehavare av ett ansvarsfullt ämbete. Detta brev är sänt till flera än mig, och jag skulle tro, att man för adresserna gått efter taxeringskalendern. När jag läste detta brev, blev jag synnerligen förvånad på grund av den klassinställning, som brevet öppet bekände sig till, en klassinställning som ger en ganska god belysning åt herr Hamrins bestämda vägran att i dag gå in på den kungl. propositionens förslag rörande finansieringen av vårt försvarsväsende. Man må förlåta mig, om jag efter mottagandet av detta brev misstänker, att det icke kommer att bli så helt med bördornas fördelning på de bärkraftiga skuldrorna. Det framhålles i brevet såsom motiv för att jag bör lämna $\frac{1}{2}$ procent av min taxerade inkomst till partiets valkampanj, att om man icke gör det, och det är det intressanta i brevet, så kommer en ny ledarklass att avlösa den gamla beprövade. Efter att inledningsvis ha karakteriserat en blivande valseger för arbetarpartiet som en »riksolycka», därför att »härav kommer social oro att uppstå, följt av en för äventyrligheter benägen reaktion», framhäves det att folkpartiet, och »endast folkpartiet är i stånd att gripa tillräckligt långt ned i väljarmassorna» för att kunna bli ett effektivt värn mot denna riksolycka. Ty därigenom — och nu kommer det: »*Kom ihåg att det gäller om en ny ledarklass skall avlösa den gamla beprövade. Därest alla de, som på grund av sina inkomstförhållanden kunna räknas till ledarskiktet i landet, lämnade oss $\frac{1}{2}$ % av sin taxerade inkomst, vore vårt valarbete säkerställt och därmed den i nuvarande läge största insatsen gjord för skyddandet av vår samhällsordning och bevarandet av er egen trygghet.*» När det gäller försvarsfrågans lösning, hava vi här, synes det mig, fått klart och tydligt besked om att ledarskiktet, ledarklassen i detta land, bör bero på inkomstförhållandena. Det var en tid när Karl Staaff i spetsen för det liberala partiet strävade efter att komma ifrån klyftan mellan de »två nationerna» i en politik av den arten, att han visst icke erkände, att det var inkomstförhållandena, som skulle vara avgörande för vilka som skulle tillhöra den ledande klassen.

På grund av denna vädjan av folkpartiets ledande män, får jag nu i fullt medvetande om att deras hållning är helt lojal från deras utgångspunkt i dag, nämligen att med högre förmögenhetsvillkor bör följa en ledande ställning i samhället, emellertid säga, att denna deras uppfattning ju inte bort vara obekant för arbetarpartiet. I detta parti har man alltid varit övertygad om att satsen ytterst måste ligga till grund för de borgerliga partiernas politik. Jag antar emellertid också, att med en sådan förmögenhetsställning enligt herr Hamrins mening bör följa ansvars känsla. Med den inställning som partiet intar i fråga om vad man jämt kallar klassutjämningsnödvändighet i motsats till skapande av klassklyftor borde man kunnat hoppas, att de på grund därav vore nog vänliga att vid detta tillfälle icke gräva klyftan djupare mellan samhällsklasserna, än det är nödvändigt vid lösandet av försvarsfrågan, utan taga den framsträckta hand, som regeringen har bjudit, och utan krumbukter gå med på de ekonomiska uppoffringar, som regeringen i det fallet har ställt såsom villkor och som är ett helt naturligt villkor för en samförstånds lösning i denna försvarsfråga.

Under de nu rådande förhållandena har jag icke något annat yrkande än om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Hamrin: Herr talman, mina herrar! Bara en enda kort replik till den siste ärade talaren!

Jag måste säga, att en person som bär titeln lektor, borde kunna så mycket matematik, att han kan räkna ut, att högern och folkpartiet i denna punkt

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

inte ensamma kunna åstadkomma någon ändring i Kungl. Maj:ts proposition, när socialdemokraterna rösta för densamma och bondeförbundet. Men det ligger naturligtvis något annorlunda till i agitationen här.

Men, herr talman, då jag i alla fall tagit till orda, skall jag be att få säga ett par ord även till herr Forslund. När man ställer in försvarsfrågan på det sättet som herr Forslund, så förstår jag mycket väl, att den bara är likvärdig med andra tvistefrågor mellan de grupper, som herr Forslund representerar, och arbetsgivarna. I det sammanhanget talas om eftergifter och överenskommelser, och då förstår man ju, att man kommer fram till den slutsatsen, att här borde man kunna följa samma linje och kunna kompromissa sig fram till en lösning. Men för oss, herr Forslund, som se försvarsfrågan bland annat såsom ett av de yttersta medlen för att bevaka, att just de grupper, som herr Forslund företräder i vårt land, skola få utföra sin verksamhet inom lagens ramar på sätt som hittills skett och sker, kommer försvarsfrågan i ett annat ljus, och man ser den från en annan synvinkel. Så vitt som det är riktigt, att den svenska arbetarrörelsen — jag tager den i mycket vidsträcktare bemärkelse än vad herr Forslund hade anledning att göra på grund av sitt ämbete — är den mest talrika i landet, så är också landets försvar, medborgarnas försvar, deras största tillgång i den yttersta nödens tid. Ser man frågan så, herr Forslund, då tar man icke på den på det sättet, som herr Forslund i sitt anförande gjorde.

Men, herr talman, ännu en kort replik! Hans excellens statsministern har här bland annat tagit sig före att skriva historia. Men det skulle herr statsministern icke hava gjort. Han frammanade Karl Staaffs minne och talade om hans gärning och ansträngningar i syfte att lösa försvarsfrågan. Jag torde emellertid vara mera kompetent att bedöma Karl Staaffs gärning än vad herr statsministern är; i varje fall stod jag honom närmare under de brydsamma tiderna och känner därför till förhållandena bättre än herr statsministern. Staaffs stora misräkning var, att det socialdemokratiska partiet svek, när det gällde att träffa en överenskommelse i försvarsfrågan. Karl Staaff fick därför ödmjuka sig djupare, än jag för min del då kunde anse rimligt och riktigt — i det fallet står jag nog på samma standpunkt som herr statsministern — för att lösa försvarsfrågan med annan hjälp. Och det skedde under uppmaning från det socialdemokratiska partiets ledare, men själv ställde han och partiet sig utanför den lösningen. Så är den verkligt sanna historieskrivningen, och jag tror att den är något annorlunda än den, som herr statsministern här utvecklade.

Statsministern talade också om att förhandlingarna avsågo, att de olika partierna skulle gå varandra tillmötes. Ja, det är ju riktigt, och jag är den siste, som vill klandra statsministern för hans försök i denna riktning. Men det finns ju icke bara de båda parterna som man hade att taga hänsyn till, när det gäller att skapa en verklig samling och samförståndslösning, de båda parter, som herr statsministern närmast syftade på och där han nu lägger ansvaret för misslyckandet på den ena parten.

Men det fanns en tredje part: den som står till höger om oss båda, och vi som inom försvarskommissionen och sedan inom riksdagen gått fram med ett särskilt förslag, som jag nu alltså hoppas kommer att bli riksdagens beslut, förmena, att vi hava funnit en sådan medlingslinje, en sådan kompromisslösning, att den borde hava kunnat vinna anslutning fullt och helt utan några förbehåll från den riktning, som statsministern och den nuvarande regeringen företräder. Sedan ha både herrarna och vi, jag dömer visst icke i den saken, vissa grupper som ogilla vårt framträdande i frågan på sätt nu sker; men vi bära ansvaret inför landet, inför nutiden och framtiden och utan hänsyn till

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

dessa enstaka röster, de må vara flera eller färre, hade vi bort kunna samla oss till en sådan lösning, som innebär ett godkännande av det förslag, som bondeförbundets och folkpartiets ledningar hava framlagt.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag kan självfallet icke taga upp en diskussion, om vilka mellanhavanden herr Hamrin hade med Karl Staaff. Jag tillhörde själv den socialdemokratiska partistyrelsen vid den tidpunkten, men jag känner icke till, att det fördes några underhandlingar om en uppgörelse i försvarsfrågan mellan socialdemokraterna och liberalerna.

Men även om så hade varit fallet, så kvarstår det såsom ett faktum, att de makter, som togo ledningen och drev fram krisen 1914, äro desamma som nu ställa Karl Staaff till ansvar för vad som då skedde. Det är också ett faktum att i den uppkomna konflikten Karl Staaff hade bakom sig ej blott liberalerna utan också arbetarna, bland annat samlade i det mäktiga arbetar-tåget, som uppvaktade Staaff på kanslihusets trappa. Det var dessa personer från den andra sidan, som vägrade att taga hänsyn till de intressen att få de stora massorna med, som Karl Staaff företrädde. Det är där parallellen ligger i dag, och det är där jag har anledning till en varning för att återupprepa 1914, även om herr Hamrin befinner sig på den sidan, som nu svarar mot den, vilken stod Karl Staaff emot år 1914.

Jag har icke någon anledning att närmare diskutera med herr Hamrin, vilka hänsyn han i detta fall har velat taga. Ett faktum är, att man har satt sig i förhandlingar med oss, och till en början gällde förhandlingarna bondeförbundet och folkpartiet å ena sidan och å den andra regeringen. Meningen kunde endast vara att söka få en grundval, som omfattade så många som möjligt. Högern är nu med i samlingen och ni kunde ha fått även socialdemokratien med, men ni äro tydligen mycket tillfreds med att det blev högern, som gav majoriteten, och socialdemokratien, som kom utanför. Om så icke vore, kan jag icke förstå, att man vägrar att ge det lilla tillmötesgående, som vi nu begära, för att möjliggöra ett enhälligt beslut.

När jag litet skämtsamt frågade herr Hamrin här i dag om hans ställning till regeringen och om han önskade, att den skulle sitta kvar, så fick jag en mycket energisk huvudruskning till svar. Jag tror, att detta säger ganska mycket. Vad man har talat litet om i denna debatt är att det finns krafter, som äro så angelägna om att avlägsna denna regering, att de i stället för att befordra ett samförstånd, hava gjort vad de kunnat för att hindra det. Jag kan ju erinra om att en av de mera betydande männen i folkpartiet offentligen har uttalat, att det nog vore möjligt att uppnå ett sådant samförstånd, men eftersom man anser, att det icke är lyckligt, att den nuvarande regeringen försätter, så vill man icke göra några ansträngningar för att nå detta samförstånd. Jag förstår saken ännu bättre, sedan jag hört herr Oscar Olsson uppläsa det brev, som han fått från folkpartiets ledning, där man ställer vad som skall hända till hösten såsom ett val mellan om en ny ledarklass skall träda fram och taga ledningen eller den gamla beprövade, det vill säga den som står med de större inkomsterna i taxeringskalendern, fortfarande skall behålla ledningen. Ser man saken på det sättet, då är det ju alldeles klart, att det värsta som kunde hända folkpartiet vore, om man finge en samling i försvarsfrågan. Jag drar därav den slutsatsen, att när man här talar om sin villighet till samförstånd, så finns den i själva verket inte, och den har i varje fall icke någon gång under förhandlingarna visats. Jag kan också återopa ett annat uttalande. Folkpartiets ledare förklarade nyligen, att man icke kommer att lägga två strån i kors för att regeringen skall kunna sitta kvar. Ett nytt bevis på

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

att vad det här gäller är icke den stora samlingen i försvarsfrågan utan en partiberäkning, där man tycker, att det kan bli farligt, om denna regering behåller ledningen, och där man är så ivrig att skapa den nya kombinationen, att man vill få den till stånd, innan kanske väljarna säga, att det är bra som det är.

Herr Olsson, Oscar: Herr Hamrin behagade missförstå mig. Jag tror inte, att det var någon annan i kammaren, som gjorde det. Jag ber att få rätta till detta missförstånd.

Han sade, att det var otänkbart — och det tyckte han att till och med jag borde kunna begripa — att folkpartiet skulle kunna ändra propositionen i försvarsfrågan på grund av det veto, som bondeförbundet och högern inlade däremot. Det begärde jag inte heller, herr Hamrin! Jag begärde precis vad statsministern nyss preciserat. Jag begärde endast, att detta s. k. vänsterparti skulle motta Kungl. Maj:ts anbud att gå med på en enhällig lösning efter detta s. k. vänsterpartis egna linjer, endast med lämnande av den säkerhet för de fattiga folklagren, som av regeringen begärts.

Herr Forslund: Herr talman! Är det så, att herr Hamrin inlägger ännu större allvar i försvarsfrågan än han tyckte, att jag gjorde, borde det enligt min mening följdriktigt förplikta till att också visa detta allvar i handling. Jag kan inte finna, att man visar det i handling genom att avvisa den stora grupp av människor i detta land, som det socialdemokratiska partiet representerar, framför allt genom sin regering. Jag måste säga mig, att vi måste känna ansvar inför alla uppgifter, som vi få oss förelagda. Men man kan inte anse, att det är ett uttryck för ansvarskänsla att ställa en så stor del av nationen utanför ett beslut sådant som riksdagen nu skall fatta, som blir fallet i dag.

Därtill kommer, mina herrar, att ni äro i färd med att riva ned de stora värden, som skapats genom den samförståndspolitik, som under den nu sittande regeringens tid har växt fram. Genom denna politik har man lyckats åstadkomma betydligt större samförstånd mellan skilda grupper i samhället än förut kunnat uppnås. Det är stora värden det här gäller. Det kan komma den dag, då man får medge, att det hade varit bra, om den politiken kunnat fortsättas. Det är dessa synpunkter, som jag känner det såsom en uppgift att vid ett tillfälle som detta få framföra, så att de bli antecknade till dagens protokoll, för det kommer en dag också efter denna.

Herr Hamrin: Jag vill endast säga statsministern, att herr statsministern alldeles överskattar vårt intresse för ett regeringsskifte. Men det kan icke bero på annat än att statsministern överskattar regeringens betydelse för landet.

Herr statsrådet Vennerström: När herr Hamrin talade om Staaffs ställning år 1914, tog jag mig friheten att gå in i biblioteket och hämta protokollet över förhandlingarna i försvarsfrågan det året. Jag finner, att i Staaffs anförande icke finnes ett ord av klander mot socialdemokraternas hållning. De äro överhuvud taget icke nämnda i det anförande, som vid det tillfället hölls av herr Staaff. Men det finns ett anförande i närheten av herr Staaffs, som måhända herr Hamrin har anledning att litet närmare begrunda. Det hölls av den nu bortgångne, men av oss alla välkände dåvarande vice talmannen Daniel Persson i Tällberg. Han kände, som han själv säger, en djup ledsnad över att det förslag till försvarsfrågans lösning, som framfördes från liberala samlingspartiet, icke blivit vederbörligen beaktat från andra sidan. Daniel Persson i Tällberg

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

slutar sitt anförande med följande ord, som böra begrundas även av herr Hamrin: »Min bestämda uppfattning är dock den, att genom ett ömsesidigt tillmötesgående från de olika partierna skulle frågan ha fått en lyckligare och mera tillfredsställande lösning, än som nu är möjlig, och därigenom skulle mycket missnöje och många anledningar till klander blivit undanröjda.» Bland de många, som instämde i detta anförande, var herr Felix Hamrin. Om herr Daniel Persson i Tällberg hade haft tillfälle att infinna sig vid dagens debatt, kan det hända, att de ord, som fälldes av herr Daniel Persson i Tällberg, nu hade riktats mot herr Hamrin.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Jag överskattar inte alls herr Hamrins intresse för denna regering. Det finns nämligen alltid två sidor av ett intresse. Den ena sidan är positiv, och den andra sidan är negativ. Den negativa sidan torde nog i detta fall icke kunna överskattas.

Men saken har också en annan sida. Varför står man här och hycklar ett intresse för en samling mellan alla partierna i försvarsfrågan? Varför stod herr Hamrin här i förmiddags och förvånade sig över den regering, som inte ville ta emot de extra miljoner man vill skänka till försvaret, om han själv i själ och hjärta önskar, att denna regering skall bort? Och varför har herr Hamrin icke modet att säga, att han önskar, att regeringen skall bort?

Det finns någonting, som heter uppriktighet i politiken också.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag skall icke fortsätta denna diskussion med statsministern, ty det skulle föra mig alldeles för långt in på de olika ståndpunkter, som vi naturligtvis företräda icke bara i försvarsfrågan, utan i andra frågor, i ekonomiska och samhällsliga frågor överhuvud taget. Och hela regeringsproblemet, det äro vi väl åtminstone överens om, måste ju ses mot en sådan bakgrund också. Är det inte riktigt, herr statsminister?

Till försvarsministern vill jag säga, att jag tycker, att statsrådet Vennerström är den siste, som borde ta fram gamla protokoll och citera ur dem. För min del ber jag att få instämma i varje ord, som jag år 1914 instämde i. Jag gör det lika mycket i dag som då.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande delen av utskottets utlåtande förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) av herr **Åkerberg**, att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande del av den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o) av herr **Bagge**, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i motsvarande del av den av honom m. fl. avgivna reservationen; samt 4:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talman propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Åkerberg** begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet under punkten 1 i första huvudavdelningen av utlåtande nr 1 föreslagit beträffande arméns organisation på högre och lägre truppförband, röstar

Ja;

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Åkerbergs yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 63.

Därjämte hade en ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Härefter föredrogs

Utskottets förslag beträffande försvarsdepartementet.

Bifölls.

Utskottets förslag beträffande försvarsstaben.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 225 hade såsom chef för försvarsstaben upptagits en överste eller kommandör, förordnad på viss tid.

Enligt utskottets förslag skulle på försvarsstabens stat upptagas 1 chef för försvarsstaben, generalsperson eller flaggman, med ett arvode av 21,000 kronor per år.

I en av herrar *Hamrin, K. G. Westman, Anton Pettersson* och *Nilsson* i Hörby, avgiven reservation hade hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att en överbefälhavare skulle upptagas i staten för försvarsstaben med ett arvode på 25,000 kronor,

att befattningen såsom chef för försvarsstaben därvid skulle beklädas med en befattningshavare i lönegrad O 7, samt

att överbefälhavaren skulle utrustas med de skyldigheter och befogenheter, som föreslagits av försvarskommissionen.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö: Såsom av handlingarna framgår, har här framlagts ett förslag om en försvarsstab. Ursprungligen framlades förslaget av försvarskommissionen, och detta har upptagits av utskottet. Försvarsstaben skulle bestå av icke mindre än nio byråer samt en hel rad av officerare och civil personal. Där skulle dessutom tjänstgöra ur armén tre regements- och tjugå kompaniofficerare, ur marinen en regements- och tretton kompaniofficerare och ur flygvapnet en regements- och tio kompaniofficerare. Det senare blir inte mindre än ett femtiotal personer.

Kungl. Maj:t har icke ansett sig kunna upptaga detta förslag. Först och främst har Kungl. Maj:t icke kunnat upptaga försvarskommissionens förslag om överbefälhavaren som ledare för försvaret med försvarsstaben under sig, och i detta fall har utskottet också följt Kungl. Maj:t. Under sådana förhållanden borde givetvis hela försvarsstaben kunna förenklas och göras mindre tungrodd än den organisation, som ursprungligen föreslogs av försvarskommissio-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
 nen och som nu har upptagits av utskottet. Departementschefen säger på sid. 101 i propositionen, att han, såsom tidigare framhållits, anser att försvarsstaben bör göras relativt liten, »beroende på önskvärdheten att åstadkomma största möjliga koncentration i arbetets bedrivande». Han föreslår en stab, där de olika försvarsgrenarna visserligen skulle vara representerade, men i en blygsammare omfattning än utskottet och tidigare försvarskommissionen föreslagit.

Jag anser i likhet med departementschefen, att den stora staben är onödig och tungrodd, och jag ber därför att få yrka bifall på denna punkt till Kungl. Maj:ts proposition eller den socialdemokratiska reservationen.

Herr Hamrin: Herr talman! Vid den nu föredragna punkten har avgivits en reservation av mig och tre av bondeförbundets representanter. Den går som känt ut på att en överbefälhavare borde anställas redan i fred.

Jag skall icke nu, herr talman, taga tiden i anspråk med att utveckla skälen för detta yrkande. Men jag vill blott påpeka, att så länge man överhuvud taget diskuterat en modern försvarsordning i vårt land, har frågan om en överbefälhavare jämväl i fred också varit aktuell. Man har försökt på olika sätt att lösa denna fråga men utan att ha kommit till något verkligt resultat. Jag medger gärna, att det kan anföras skäl mot förslaget om en överbefälhavare i fred, även om man önskar en sådan i krig. Jag skall icke heller upptaga dessa synpunkter till bemötande. Även om jag nu, herr talman, yrkar bifall till min reservation, förutsätter jag, att den icke vinner riksdagens bifall. Under sådana förhållanden är självfallet den försvarsstab, som särskilda utskottet här föreslår, så mycket nödvändigare. Det skulle endast bli en halvmesyra av det hela, därest man antog det förslag, som av Kungl. Maj:t framlagts.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den av mig vid punkten fogade reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! De skäl, som i reservationen anföras för en överbefälhavare i fred, bortse totalt från de avgörande konstitutionella invändningarna. Reservanternas egna skäl kunna i ett par ord koncentreras så, att om man icke har en överbefälhavare i fred, bli de militära uppgifter, som skulle åligga honom i vissa hänseenden, överflyttade på försvarsdepartementets chef. Därtill vill jag endast göra två erinringar. Den ena är den, att de frågor det här gäller i varje fall böra komma till försvarsdepartementets chef och föredragas för Kungl. Maj:t. Och den andra är den, att chefen för denna större stab i varje fall kommer att bli hörd. Under sådana förhållanden kan jag icke inse, att den omständigheten, att denna chef för staben icke har befälsrätt, har någon som helst betydelse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, dels på bifall till utskottets förslag i nu ifrågavarande del, dels på bifall till motsvarande del av Kungl. Maj:ts förslag, dels ock på bifall till utskottets förslag med den ändring, som förordats i den av herr Hamrin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets förslag beträffande förvaltningsverksamheten.

Utskottet hade i denna del föreslagit, att rörande förvaltningsverksamhetens utövande och försvarsgrenschefernas ställning till förvaltningsorganen

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

skulle gälla de principer, som av utskottet i utlåtandet angivits under rubriken »Principerna för förvaltningsverksamhetens utövande».

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Jag ber att även på denna punkt få yrka bifall till reservationen eller Kungl. Maj:ts förslag.

Det har under många år uttalats önskemål om att de militära cheferna skulle äga inflytande även på förvaltningen. Kungl. Maj:t har föreslagit, att cheferna skulle ha direktivrätt inom förvaltningen. Många ha ansett detta vara en klok ordning. Försvarskommissionens förslag har däremot gått ut på att försvarsheferna skulle vara ansvariga för och bestämmande i förvaltningen. Försvarskommissionens förslag var för övrigt mycket oklart i detta fall. En del frågor skulle gå direkt till Kungl. Maj:t, andra åter via cheferna till Kungl. Maj:t. Det fanns således intet enhetligt system i förslaget. Utskottet har visserligen i någon mån förbättrat försvarskommissionens förslag, vilket utskottet upptagit. Jag anser dock denna förbättring vara tillräcklig.

Utskottets förslag avser att försvarsgrenscheferna, då han vill utöva sin förvaltningsverksamhet, skall fungera som chef för vederbörande förvaltningsmyndighet och således vara tvungen att gå upp på dennas ämbetslokal och sätta sig vid sessionsbordet, under det att han enligt försvarskommissionens förslag kunde fatta sitt beslut var han än befann sig. Jag anser för min del, att försvarsgrenschefernas arbete i förvaltningen, även med den anordning, som utskottet föreslagit, blir av den omfattning, att han inte får möjlighet att i önskvärd grad ägna sig åt sina militära uppgifter. Det kan för övrigt också vara på det sättet, att en general kan var god militär men dålig ekonom. Det förfaller mig därför, att denna under många år aktuella fråga bäst löses genom direktivrätten, vilken Kungl. Maj:t föreslagit. Försvarsgrenscheferna har då möjlighet att lägga sig i förvaltningen när han så önskar. Om förvaltningsmyndigheten t. ex. vill vidtaga olika anstalter efter en viss plan, kan han förklara, att denna plan inte passar honom, utan att han önskar, att arbeten och förvaltning skall ske i annan ordning.

Även om utskottets förslag sålunda innebär någon förbättring av försvarskommissionens, vill jag ännu en gång säga, att Kungl. Maj:ts förslag är det klokaste och det, som leder till det bästa resultatet. Man har velat göra gällande, att det med den av Kungl. Maj:t föreslagna ordningen blir oklart, var ansvaret ligger. Om det verkligen skulle uppstå en tvist mellan försvarsgrenscheferna och förvaltningsmyndigheten, får Kungl. Maj:t i det fallet uppträda som skiljedomare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilket innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr Nilsson, Johan, i Malmö, att kammaren skulle beträffande förvaltningsverksamheten bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets förslag i nu föredragna del samt vidare enligt herr Johan Nilssons i Malmö yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets förslag beträffande rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

Bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr tal-
mannen, att den fortsatta behandlingen av förevarande fråga skulle uppskj-
utas till morgondagens sammanträde.

Herr *Bärg, Anders*, väckte en motion, nr 439, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med ändrade förslag till förordning angående ändring i vissa de-
klar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögen-
hetsskatt, m. m.

Motionen hänvisades till bevillningsutskottet.

Anmäldes och bordlades
konstitutionsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner om
vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av väckta motioner om utarbetande av en beredskapslag-
stiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.;

nr 57, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om arbetsav-
tal m. m.; ävensom

nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag
om förenings- och förhandlingsrätt samt i samband därmed väckta motioner,
dels ock väckta motioner angående lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder
m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sam-
manträde avslutades kl. 10.55 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
